

**T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI**

**SOSYAL VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
KAPSAMINDA GELENEKSEL RİZE
KONUTLARININ İNCELENMESİ**

SEDANUR BİRİNCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN

OCAK – 2025

YOZGAT

T.C.
YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

SOSYAL VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK
KAPSAMINDA GELENEKSEL RİZE
KONUTLARININ İNCELENMESİ

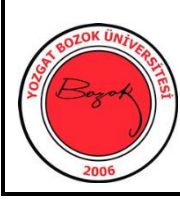
SEDANUR BİRİNCİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN

Ocak-2025

YOZGAT

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
LİSANSÜSTÜ TEZ ONAY FORMU

T.C.

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Enstitümüzün Mimarlık Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı 91117321006 numaralı öğrencisi Sedanur BİRİNCİ'nin hazırladığı “**Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik Kapsamında Geleneksel Rize Konutlarının İncelenmesi**” başlıklı tezi ile ilgili tez savunma sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri gereğince 15/01/2025 Çarşamba günü saat 12:30'da yapılmış, tezin onayına oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Arzu ÖZEN YAVUZ

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN

(Danışman)

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mehmet KAYA

ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve sayılı Enstitü Yönetim Kurulu Kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Ümit BUDAK

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

KYT-FRM-110/00

TEZ BEYANI

Tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezin içerdği yenilik ve sonuçların başka bir yerden alınmadığını, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan eder, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sedanur BİRİNCİ

15/01/2025

ÖN SÖZ

Toplumların gelecek yüzyıllarda var olabilmelerini amaçlayan anahtar bir kelime olarak yerel ve küresel ölçekte kabul gören sürdürülebilirlik; pek çok disiplinde olduğu gibi mimarlık disiplininde de enerji, çevre ve atık konularında farkındalık yaratarak yapısal faaliyetlerin yeniden gözden geçirilmesini sağlamıştır. Sürdürülebilirlik doğal kaynakların, toprağın, havanın, suyun, malzemenin, biyolojik çeşitlilik ve habitatın korunumunu, yenilenebilir enerji kaynaklarının tercih edilmesini, yapılarda kullanılan enerjinin etkin ve verimli kullanılmasını, atıkların ve yapı ile ilgili hastalıkların azaltılmasını, konfor düzeyinin arttırılmasını, sosyal ve kültürel değerlerin yaşatılmasını önemsemekte ve ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarıyla tanımlanmaktadır. Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında somut kültür mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir görev olduğu kadar, geleneksel konutlar ile anıtsal yapıların korunmuşluk düzeyi de toplumların gelişmişlik düzeyinin göstergesi olarak görülmektedir. Kentsel ve kırsal yerleşimlerde nüfus hareketliliği, yapının fiziksel özellikleri, kullanım biçimi ve sıklığı ile kullanıcıların sosyal yaşam biçimi ve alışkanlıklarının fiziksel çevreyi etkilemekte, geleneksel konutlar ile oluşmuş fiziksel çevreyi değiştirebilmektedir. Çalışmanın amacı sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında Rize’de çoğunlukla Türk ve Laz halkın yaşadığı kullandığı geleneksel konutların yapısal/mekânsal özelliklerini yerleşim, yapım teknikleri, malzeme kullanımı ile değerlendirmek, kullanıcı üretim ve yaşam biçimi ile alışkanlıklarının mekâna nasıl yansıdığını araştırmak ve konutların korunması için öneriler sunmaktır. Bu kapsamda Rize’nin Çayeli ve Fındıklı ilçelerinde çoğunlukla Türk ve Laz halkın yoğun olarak yaşadığı ikişer köy seçilmiş, toplam dört köydeki geleneksel konutlar topoğrafya, yapım sistemi, yapı malzemesi, kültür ve üretim biçimi gibi değişkenlerin kırsal yerleşimde etkileri araştırılmış, köy yerleşim kararları, köy konutlarının mekânsal yapısı karşılaştırmalı olarak aktarılmıştır. Çalışmalarında her zaman bilgi ve desteğini esirgemeyerek yol gösteren değerli tez danışmanım Prof. Dr. Çiğdem Belgin DİKMEN başta olmak üzere, çalışma sürecimde desteğini sürekli hissettiğim babam Eyüp BİRİNCİ, annem Emine BİRİNCİ, ağabeylerim Erkan BİRİNCİ ve Emre BİRİNCİ ile ikiz kardeşim Edanur BİRİNCİ’ye, desteklerini esirgemeyen Mustafa KARAL ve Hacı İbrahim ERDOĞAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Sedanur BİRİNCİ

15/01/2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL VE KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAPSAMINDA GELENEKSEL RİZE KONUTLARININ İNCELENMESİ

SEDANUR BİRİNCİ

YOZGAT BOZOK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANABİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. ÇİĞDEM BELGİN DİKMEN

1987 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan Çevre ve Kalkınma Raporu'nda kullanılan sürdürülebilirlik kavramı; gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılamada ödün vermeden bugünün gereksinimlerinin karşılanması şeklinde tanımlanmış, anahtar bir kelime olarak yerel ve küresel ölçekte kabul görmüştür. Kavram mimarlık disiplininde yapısal faaliyetlerin ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile yeniden değerlendirilmesini sağlamıştır. Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında kültürel mirasın korunması ve yapının mekânsal özelliklerinin, kullanıcının yaşam biçimi ve alışkanlıklarının gelecek nesillere aktarılması için stratejiler üretilmesi önem kazanmaktadır. Rize'de farklı kullanıcıların yaşadığı köylerde kullanılan geleneksel konutların mekânsal yapısının incelenmesine ve korunmasına odaklanan çalışma; sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında Rize'de çoğunlukla Türk ve Laz halkın yaşadığı köylerdeki geleneksel konutların yapısal/mekânsal özelliklerini yerleşim, yapım teknikleri, malzeme kullanımı ile değerlendirmek, kullanıcı yaşam biçiminin mekâna nasıl yansıdığını araştırmak ve konutların korunması için öneriler sunmaktır. Çalışmada amaç, kapsam, hipotez ve sınırlıklar tanımlanmış, sürdürülebilirlik ve geleneksel konutlara yönelik kavramsal çerçeve oluşturularak kapsamlı bir literatür araştırması yapılmış, Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize'de geleneksel konutlarının mekânsal yapısı yerleşim özellikleri, yapım tekniği, cephe düzeni, iç mekân özellikleri ve konuta yardımcı elemanları (serender) ile incelenmiştir. Çalışmada Rize'nin tarihsel gelişimi, coğrafi konumu, demografik, sosyal ve ekonomik yapısı araştırılmış, önerilen yöntem tartışılmış, alan çalışması için belirlenen köylerde analizler yapılmış ve bulgulara yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde sonuçlar ve geleneksel konutların korunmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

2025, xiv + 126 Sayfa

Anahtar Kelimeler: Sosyal-Kültürel Sürdürülebilirlik, Geleneksel Konut, Serender, Rize, Çayeli, Fındıklı

ABSTRACT

MASTER THESIS

TRADITIONAL RİZE WITHIN THE SCOPE OF SOCIAL AND CULTURAL SUSTAINABILITY EXAMINATION OF DWELLINGS

SEDANUR BİRİNCİ

**YOZGAT BOZOK UNIVERSITY
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
DEPARTMENT OF ARCHITECTURE**

SUPERVISOR: PROF. DR. ÇİĞDEM BELGİN DİKMEN

In 1987, the concept of sustainability, used in the Environment and Development Report published by the United Nations, was defined as meeting the needs of the present without compromising the needs of future generations, and has been recognised as a key word on a local and global scale. The concept has led to the re-evaluation of structural activities in the discipline of architecture with its ecological, economic, social and cultural dimensions. Within the scope of social and cultural sustainability, it is important to produce strategies for the protection of cultural heritage and the transfer of the spatial characteristics of the building, the lifestyle and habits of the user to future generations. The study, which focuses on the examination and protection of the spatial structure of traditional houses used in villages where different users live in Rize; within the scope of social and cultural sustainability, to evaluate the structural / spatial characteristics of traditional houses in the villages where mostly Turkish and Laz people live in Rize with settlement, construction techniques, material usage, to investigate how the user lifestyle is reflected in the space and to offer suggestions for the protection of the houses. In the study, the purpose, scope, hypothesis and limitations were defined, comprehensive literature research was conducted by creating a conceptual framework for sustainability and traditional houses, and the spatial structure of traditional houses in the Eastern Black Sea Region and Rize was examined with settlement characteristics, construction technique, facade layout, interior features and auxiliary elements (serender). In the study, the historical development, geographical location, demographic, social and economic structure of Rize was investigated, the proposed method was discussed, analyses were made in the villages determined for the field study and the findings were included. In the last part of the study, conclusions and recommendations for the protection of traditional houses are presented.

2025, xiv + 126 pages

Keywords: Social-Cultural Sustainability, Traditional House, Serender, Rize, Çayeli, Fındıklı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
TEZ BEYANI.....	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
RESİMLER LİSTESİ	xii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu / Konunun Tanımı	3
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi	5
1.5. Araştırmanın Hipotezleri ve Soruları.....	6
1.6. Sınırlılıklar.....	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI.....	9
2.1. Kavramsal Çerçeve	9
2.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Gündeme Gelmesi ve Tanımı.....	9
2.1.2. Sürdürülebilir Mimarlık	11
2.1.3. Sürdürülebilirliğin Boyutları.....	13
2.1.4. Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri ve Stratejiler	15
2.1.5. Geleneksel Konutlar ve Korunması	21

2.2.Literatür Araştırması.....	22
3. DOĞU KARADENİZ BÖLGESİNDE GELENEKSEL KONUTLARIN MEKANSAL YAPISI	31
3.1.Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konutları.....	33
3.1.1. Yerleşim Özellikleri.....	35
3.1.2. Plan Şeması.....	35
3.1.3. Yapım Tekniği ve Yapı Malzemesi	40
3.1.4. Cephe Düzeni.....	42
3.1.5. İç Mekân Özellikleri	43
3.1.6. Konuta Yardımcı Elemanlar (Serenderler)	44
3.2. Rize'nin Tarihsel Gelişimi.....	49
3.3. Rize'nin Coğrafi Konumu, Demografik ve Sosyal ve Ekonomik Yapısı.....	51
3.4. Rize'de Geleneksel Konutların Mekânsal Yapısı.....	52
3.4.1. Yerleşim Özellikleri.....	52
3.4.2. Plan Şeması.....	55
3.4.3. Yapım Tekniği ve Yapı Malzemesi	56
3.4.4. Cephe Düzeni.....	58
3.4.5. İç Mekân Özellikleri	61
3.4.6. Konuta Yardımcı Elemanlar (Serenderler)	63
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ALAN ÇALIŞMASI	69
4.1. Araştırmanın Yöntemi	69
4.2. Alan Çalışması İçin Köylerin Belirlenmesi	70
4.3. Alan Çalışmasında İncelenen Köylere Yönelik Analizler.....	72
4.3.1. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Ulaşım Analizi	72
4.3.2. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Parsel Büyüklükleri Analizi.....	76
4.3.3. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Fonksiyon Analizi.....	79

4.3.4. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kullanım Durum Analizi	82
4.3.5. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Niteliği Analizi.....	85
4.3.6. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kat Sayısı	87
4.3.7. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Doluluk-Boşluk Analizi.....	90
4.3.8. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapım Sistemi Analizi.....	92
4.3.9. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi.....	95
4.3.10. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Kırsal Doku Analizi	98
4.4.Bulgular.....	101
5. DEĞERLENDİRME SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
6. KAYNAKLAR	120

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1. Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü’nde Serenderler	64
Tablo 3.2. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy’de Serenderler	65
Tablo 3.3. Rize İli Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü Serenderler.....	66
Tablo 3.4. Rize İli Fındıklı İlçesi Tatlısu Köyü Serenderler.....	67
Tablo 3.5. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Konuta Yardımcı Eleman Serenderler	68
Tablo 4.1. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerin Büyüklüğü ve Ulaşım	75
Tablo 4.2. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Parsel Büyüklükleri	78
Tablo 4.3. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Fonksiyon Analizi	82
Tablo 4.4. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kullanım Durumu.....	84
Tablo 4.5. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Niteliği	86
Tablo 4.6. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kat Sayısı.....	89
Tablo 4.7. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Doluluk-Boşluk Oranı Analizi ..	92
Tablo 4.8. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapım Sistemi Analizi	94
Tablo 4.9. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi.....	96
Tablo 4.10. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Kırsal Dokuya Uyum	100
Tablo 5.1. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi	105
Tablo 5.2. Çayeli Şirinköy Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi.....	108
Tablo 5.3. Fındıklı Çağlayan Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi	113
Tablo 5.4. Fındıklı Tatlısu Köyü Geleneksel Konutların Değerlendirilmesi	116

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
Şekil 1.1. Tez Akış Şeması.....	8
Şekil 2.1. Sürdürülebilir Tasarımın Kavramsal Çerçevesi (Kaynak: Çelebi, 2003)	13
Şekil 2.2. Sürdürülebilirlik Boyutları (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Sürdürülebilirliğin Boyutları)	14
Şekil 2.3. Sürdürülebilirliğin Boyutları ile Sürdürülebilir Bir Binanın İlke ve Stratejileri (Kaynak: Çelebi vd., 2008: 13).....	15
Şekil 2.4. Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri ve Stratejiler (Kaynak: Çelebi vd., 2008: 13)	16
Şekil 2.5. Sürdürülebilir Binanın Yaşam Döngüsü (Kaynak: Çelebi vd., 2008: 16) ...	19
Şekil 3.1. Geleneksel Konutu Oluşturan Unsurlar (Kaynak: Perker ve Akıncıtürk, 2011)	33
Şekil 3.2. Doğu Karadeniz Bölgesi Yayla Konut Örnekleri (Kaynak: Otyakmaz ve Özgen, 2022).....	38
Şekil 3.3. Doğu Karadeniz Geleneksel Konut Plan Şemaları (A. Sofalı Plan Şeması, Dış Sofalı Plan Şeması, C. Orta sofalı Plan Şeması) (Kaynak: Otyakmaz ve Özgen, 2022)	39
Şekil 3.4. A. Giresun Yakın Çevresi Kırsal Konut, B. Trabzon ve Giresun Arası Konut Örneği, C. Rize ve Artvin Arası Yaygın Konut Örneği (Kaynak: İskender, 1987)	39
Şekil 3.5. Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konut Tipi Yapım Sistemleri (Kaynak: Akbaş ve Özcan, 2018).....	40
Şekil 3.6. A. Kurtboğazı Geçme Tekniği, B. Göz Dolma Konut Örneği (Kaynak: Demirrenk ve Erarslan, 2018).....	40
Şekil 3.7. Serender Havalandırma ve Aydınlatma Düzeni ve Yapım Sistemi (Kaynak: Erurun, 1977).....	47
Şekil 3.8. Farelerin Tekere Tırmanma Öyküsü (Kaynak: Lakot Alemdağ vd, 2023)..	48
Şekil 3.9. Serenderlerin Yapım Sistemi ve Ana Elemanlar (Kaynak: Lakot Alemdağ vd., 2023).....	48
Şekil 3.10. Rize İli ve İlçeleri (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Rize Harita).....	51
Şekil 3.11. A. Rize Geleneksel Konutları Yerleşim Düzeni, B. C. Topografya İçinde Yerleşimlerin Konumu (Kaynak: Bulut, 2017)	54
Şekil 3.12. Rize Yamaçta Konumlanan Geleneksel Konut Örneği (Kaynak: Bulut, 2017).....	54
Şekil 4.1. Yöntem Önerisi.	70

RESİMLER LİSTESİ

<u>Resim</u>	<u>Sayfa</u>
Resim 3.1. Bölgelere Göre Geleneksel Konut Türleri (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Konut Türleri)	31
Resim 3.2. Rize Geleneksel Konut Örneği (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	34
Resim 3.3. Doğu Karadeniz Köy Yerleşim Düzenleri (Yazar Arşivi, 2022-2024)	36
Resim 3.4. Yayla Yerleşim Düzeni (Yazar Arşivi, 2022-2024)	36
Resim 3.5. Doğu Karadeniz Bölgesi Yapım Tekniği Ahşap Yığma Ev Örnekleri (Özen, 2021) (Özen, 2019; 2021), B. C Ahşap Yığma ve İskelet Sistemin Birlikte Kullanıldığı Örnek, Göz Dolma Konut Örneği/Fındıklı (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	42
Resim 3.6. Doğu Karadeniz Geleneksel Konut Cephe Düzeni (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Karadeniz Mimarisi).....	43
Resim 3.7. Doğu Karadeniz Bölgesi Trabzon A. Of B. Vakfikebir Serender Örnekleri (Kaynak: Batur ve Gür, 2005).....	45
Resim 3.8. Dünya’da Serender Benzeri Depolama Örnekleri (Kaynak: Özgel Felek, 2020).....	47
Resim 3.9. Serender Havalandırma ve Aydınlatma Düzeni (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	48
Resim 3.10. Rize 1920-1923 Yıllarına Ait Görseller (Kaynak: Rize Belediye Arşivi).....	50
Resim 3.11. Doğu Karadeniz Bölgesi Yayla Yerleşim Örneği (Kaynak: Bulut, 2017).....	53
Resim 3.12. Rize İli Çayeli Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki), Şirinköy] ve Fındıklı (Çağlayan Köyü ve Tatlısu Köyü) Köylerinde Geleneksel Konut Örnekleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	53
Resim 3.13. Rize A. Geleneksel Ahşap Konut Örneği, B. Geleneksel Göz Dolma Konut Örneği (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	57
Resim 3.14. Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki) Geleneksel Konut Örnekleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	59
Resim 3.15. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy Geleneksel Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	59
Resim 3.16. Rize İli Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü Geleneksel Konut Örnekleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	59
Resim 3.17. Rize İli Fındıklı İlçesi Tatlısu Köyü Geleneksel Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	59
Resim 3.18. Çayeli Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki) Köyü Geleneksel Dokuya Aykırı Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	60
Resim 3.19. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy Geleneksel Dokuya Aykırı Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	60

Resim 3.20. Rize İli Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü Geleneksel Dokuya Aykırı Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	60
Resim 3.21. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy Geleneksel Dokuya Aykırı (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	61
Resim 3.22. Rize İli Çayeli İlçesi Artuma ve Saçak Detayı (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	61
Resim 3.23. Rize İli Çayeli İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	61
Resim 3.24. Rize İli Çayeli İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün ve Modern Elemanlar İçeren Karma Nitelikli İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024) ..	62
Resim 3.25. Rize İli Çayeli İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün Yapının Korunamadığı Tümüyle Modern Elemanlar İçeren İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	62
Resim 3.26. Rize İli Fındıklı İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün Yapının Korunduğu İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	62
Resim 3.27. Rize İli Fındıklı İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün Yapının Korunduğu İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	63
Resim 4.1. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	73
Resim 4.2. Çayeli Şirinköy Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	74
Resim 4.3. Fındıklı Çağlayan Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	74
Resim 4.4. Fındıklı Tatlısu Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	75
Resim 4.5. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Parsel Sınırları Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	76
Resim 4.6. Çayeli Şirinköy Köyü Parsel Sınırları Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	77
Resim 4.7. Fındıklı Çağlayan Köyü Parsel Sınırları Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	77
Resim 4.8. Fındıklı Tatlısu Köyü Parsel Sınırları Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	78
Resim 4.9. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Fonksiyon Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	79
Resim 4.10. Çayeli Şirinköy Köyü Fonksiyon Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	80
Resim 4.11. Fındıklı Çağlayan Köyü Fonksiyon Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	80
Resim 4.12. Fındıklı Tatlısu Köyü Fonksiyon Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi 2022-2024)	81

Resim 4.13. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Kullanım Durumu Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	82
Resim 4.14. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Kullanım Durumu Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	83
Resim 4.15. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapı Kullanım Durumu Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	83
Resim 4.16. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Kullanım Durumu Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	84
Resim 4.17. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Niteliği Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	85
Resim 4.18. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Niteliği Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	85
Resim 4.19. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapı Niteliği Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	86
Resim 4.20. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Niteliği Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	86
Resim 4.21. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	87
Resim 4.22. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	88
Resim 4.23. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	88
Resim 4.24. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	89
Resim 4.25. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Doluluk-Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	90
Resim 4. 26. Çayeli Şirinköy Köyü Doluluk- Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	90
Resim 4.27. Fındıklı Çağlayan Köyü Doluluk-Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	91
Resim 4.28. Fındıklı Tatlısu Köyü Doluluk- Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	91
Resim 4.29. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Yazar Arşivi, 2022-2024)	92
Resim 4.30. Çayeli Şirinköy Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Yazar Arşivi, 2022-2024)	93
Resim 4.31. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	93
Resim 4.32. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	94
Resim 4.33. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	96

Resim 4.34. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	96
Resim 4.35. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	97
Resim 4.36. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024).....	97
Resim 4.37. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Kırsal Doku Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	98
Resim 4.38. Çayeli Şirinköy Köyü Kırsal Doku Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	99
Resim 4.39. Fındıklı Çağlayan Köyü Kırsal Doku Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	99
Resim 4.40. Fındıklı Tatlısu Köyü Kırsal Doku Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)	100

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ACE	: Architects' Council of Europe (Avrupa Mimarlar Konseyi)
BM	: Birleşmiş Milletler (UN-United Nations)
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
HVAC	: Heating, ventilating, air-conditioning
LCA	: Life Cycle Assessment (YDD-Yaşam Döngüsü Değerlendirme)
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WGSC	: Working Group for Sustainable Construction

1. GİRİŞ

Kentleşme, Dünya nüfusunun artması ve artan nüfusun beslenme, barınma ve üretim gibi gereksinimleri için gerçekleştirilen eylemler ile bu eylemlerde kullanılan kimyasallar ve açığa çıkan atıklar toprağın, suyun ve havanın niteliğini geri dönüşemeyecek biçimde bozmaktadır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi ve ekonomik olanaklarının farklılığı nedeniyle doğal kaynaklar dünya ülkeleri arasında eşit ve adil tüketilmemektedir. Bundan başka Dünya’da sanayileşme ve nüfus artışına paralel olarak ihtiyaç duyulan yoğun yapısal faaliyetler enerji ihtiyacını arttırmıştır. 1970’lerin başında oluşan enerji krizi; enerji ihtiyacının karşılanmasında en bilinen yol olan fosil yakıt kullanımının çevreci ve yenilenebilir olmadığının, çevre kirliliği ve iklim değişikliğine sebep olduğunun anlaşılması bu konuda acil önlemler alınması gerektiğini göstermiş, fosil yakıt kullanımının azaltılması ve doğal yenilenebilir kaynakların tercih edilmesi gerektiğini göstermiştir.

Binaların yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası evrelerinde önemli ölçüde enerji tükettiği ve çıkardığı atıklar ile çevre sorunları oluşturduğu ve yapı sektörünün bu sorunlarda önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalara göre Dünyada üretilen enerjinin %40’ı yapı sektörü tarafından kullanılmakta ve artan nüfus ve gelişen teknolojiye bağlı olarak enerji gereksinimi her geçen gün artmaktadır. Yapı sektöründe çok sayıda üretilen ve aktif olarak kullanılan yapı grubu olarak konutlar da enerji tüketiminde büyük rol oynamaktadır.

Mimari tasarımda sürdürülebilirlik, doğal çevre üzerindeki insan etkisini büyük ölçüde azaltarak, kullanıcılara konfor koşulları yüksek, kaliteli bir yaşam, sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir ekonomi sunmaktadır. Yapısal faaliyetlerde benimsenen sürdürülebilir uygulama örnekleri; yapı tasarımı kadar, uygulama ve kullanım süreçlerinde de çevresel etkileri önemseyen bir yaklaşım olarak kabul görmektedir. Görüldüğü üzere sürdürülebilir mimarlık kavramı farklı boyutlar ile ele alınmaktadır. Sürdürülebilir mimarlık örnekleri; geleneksel yapım yöntemleri ve yapı malzemelerini kullanan, kullanıcının yaşam biçimine göre planlanan kırsal ve geleneksel yapı örneklerinden; az enerji tüketerek pasif sistemlerden faydalanan, kendi enerjisini üreten, yüksek teknoloji, akıllı binalardan, sıfır karbon yapılara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Dikmen ve Gültekin, 2009).

Sürdürülebilirlik doğal ve kültürel miras değerleri ile biyolojik çeşitliliğin devamlılığı, enerji ve kaynakların etkin kullanımı, sosyal yaşam kalitesinin arttırarak kırsal ve kentsel mekânların sağlıklı ve yaşanabilir alanlar olması, kentsel üretim-tüketim-atık-geri kazanım

zincirinin çevresel kaynak ve değerler üzerindeki olumsuz etkilerinin (ekolojik ayak izleri) bertaraf edilmesi ve geri dönüşüm veya yeniden kullanım olanaklarının yaygınlaştırılmasına dönük çevresel, mekânsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve yönetsel hedefler içeren uzun dönemli vizyon ve geniş kapsamlı stratejik planlama anlayışı olarak ifade edilebilir.

Sürdürülebilirlik; şehir ve bölge planlama, mimarlık, mühendislikler ve peyzaj mimarlığı gibi fen bilimleri içeren disiplinler kadar ekonomi, tarih, coğrafya vb. sosyal bilimler alanında da kullanılan bir kavramdır. Bu bağlamda insan dahil olmak üzere biyolojik çeşitliliğin, ekosistem dengesinin bozulmadan korunması ve çevre kalitesinin artırılması amacıyla başlangıçta yeşil, çevresel, ekolojik kavramı ile tartışılan sürdürülebilir mimarlık ilkelerinin belirlenmesi için çalışmalar başlatılmış, ülkelerin yerel ve ulusal politikalarını oluşturmaları istenmiştir.

Sürdürülebilir mimarlık yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası evrelerde doğal kaynakların, toprağın, havanın, suyun, malzemenin, biyolojik çeşitlilik ve habitatın korunumu ve yenilenebilir, çevreci ve temiz enerji kaynaklarını destekleyen, enerjinin etkin ve verimli kullanılmasını öngören ve yapıların ısıtma/soğutma/iklimlendirmeye yönelik yükleri ile atıkların, bakım-onarım maliyetlerinin ve yapı ile ilgili hastalıkların azaltılmasını, konfor düzeyinin artırılmasını, sosyal ve kültürel değerlerin yaşatılmasını önemseyen eylemleri kapsamaktadır.

Sürdürülebilir mimarlık kapsamında mimarlar başta olmak üzere şehir ve bölge plancıları, mühendisler, peyzaj mimarları yapı sektörünün tüm aktörlerine beşikten beşiğe şeklinde tanımlanan yaşam döngüsü içerisinde yapı için kullanılacak yapı malzemelerinin çevresel etkilerinin araştırılması ve değerlendirilmesi, sertifika programları ile kaynak korunumu ve atık kontrolünün sağlanması, uzun hizmet ömrüne sahip çevre dostu yapı malzemelerinin tercih edilmesi gibi görevler düşmektedir.

Sürdürülebilir kentsel planlama ise kentsel arazi kullanımı ile ulaşım konularında toplumsal fayda sağlayacak çalışmaları destekleyen, planlama sürecinin her evresinde geniş katılım ve şeffaflığı önemseyen, kentsel gelişim sürecinde çevresel kaynak ve değerleri koruma-kullanma dengesi içinde gözeterek, somut ve soyut kültürel miras değerleri ve ekosistemlerin korunmasını ilke edinen çevre ve ekoloji önceliğinde planlama yaklaşımı olarak tanımlanabilir.

1.1. Problem Durumu / Konunun Tanımı

Nüfus artışı, kentleşme ve kırsal alanda iş olanaklarının yetersizliği kırsal alanda üretime katkı sağlayacak genç nüfusun kırsal alandan kente göçünü kaçınılmaz kılmaktadır. Bu durum nüfusu ve gelişme olanakları sınırlı olan küçük ölçek kentler ile köylerde nüfusun ve üretimin azalmasına, geleneksel konutların terk edilmesine, koruma-kullanım dengesi içerisinde atıl kalan ve kullanılmayan konutların yok olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de özel inşaat faaliyetleri ile kentsel dönüşümlerin henüz kırsal alanlara ve köylere kadar ulaşmamış olması nedeniyle kırsal yerleşimler büyük ölçüde korunmuştur. Ancak kırsal alanlarda ekonominin üretime dayalı olması, iş olanaklarının yetersizliği gibi sosyal ve ekonomik nedenlerle büyük kentlere göç olgusunun yaşanması nüfus kaybına ve üretimin azalmasına sebep olmaktadır. Bu durum kırsal değerlerin korunumunu ve ülke ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Öte yandan günümüzde Dünya nüfusunun yaklaşık %50 si kentsel alanlarda yaşamakta, 2050 yılına kadar bu oranın üçte ikiye çıkması öngörülmektedir (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Web Sayfası, 2022). Bu nedenle günümüzde olduğu gibi kırsal alanda ve köylerde geleneksel konutların korunması ve yaşatılmasının süreç içerisinde daha da önemli bir problem olacağı anlaşılmaktadır.

Günümüzde inşa edilen konutlarda iklim, topografya, yapım tekniği ve geleneksel malzeme kullanımı gibi bir yapının tasarımında önemli yeri olan faktörler genellikle göz ardı edilmektedir. Bu durum yapıların sürdürülebilirlikleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olurken, aynı zamanda yapılı çevrenin kimliksizleşmesine ve yerel niteliklerinin kaybolmasına sebep olmaktadır. Geleneksel konutların yapısal özellikleri, çevreleri ile uyumu, yapım tekniği, plan şemaları, cephe düzeni, mekân kurgusu ve malzeme kullanımı ile ısıtma ve soğutma sistemi bu yapıların kullanıldıkları dönemlerdeki yaşam biçiminin ve kültür birikiminin de belgelenmesi açısından önemlidir.

Geleneksel konutlar bulundukları bölgenin iklim, topoğrafya, hâkim rüzgâr, manzara vb. fiziksel çevre verilerine, kullanıcının yaşam biçimine, alışkanlıklarına ve kültür birikimine uygun şekilde, yerel malzeme ile inşa edilmeleri nedeniyle sürdürülebilir, sağlıklı ve çevre dostu, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken yapılar olarak görülmektedir. Geleneksel konutlarda kullanıcıların konutu kullanım biçiminin fiziksel çevreyi etkilediği gibi, yapıların fiziksel özellikleri de kullanıcıların yaşam biçimini ve alışkanlıklarını etkilemektedir (Ergöz Karahan, 2017: 498, 499).

1.2. Araştırmanın Amacı

Sosyal ve kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi ve kültürel birikiminin gelecek nesillere aktarılabilmesi, geçmişin işaret ve simgelerinin kuşaklar boyunca taşınabilmesine bağlıdır (Tekeli, 1989). Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kavramı günümüzde tarihi, kültürel ve geleneksel mimari özellikler taşıyan yapıların doku ve çevreyi oluşturan tüm elemanlarla bir bütün olarak korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını öngörmektedir. Bu amaçla korunacak yapıların mekânsal yapısı, plan şemaları, yapım sistemleri ve yapı malzemelerine ilişkin yazılı ve görsel bilgilerin belgelenmesi, korumaya yönelik politikaların belirlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sürdürülebilirlik kavramı yapıların birbirleri ile etkileşim halinde, birbirlerini tamamlar ve tanımlar nitelikteki ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile değerlendirilmesini savunmakta (Kohler, 1999: 309-320; Çelebi ve Gültekin, 2007: 30-36) ve yaşanabilir çevrelerin oluşturulabilmesi için fiziksel, ekonomik, ekolojik, kültürel ve sosyal sistemlerin yeniden yapılanmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, ekolojik sürdürülebilirlik; kaynakların ve ekosistemin korunmasına, ekonomik sürdürülebilirlik; kaynakların uzun dönem kullanılabilirliğine ve kullanım bedellerinin düşük olabilmesine, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik ise insan sağlığını, konforunu sağlayan ve sosyal, kültürel değerlerin korunmasına yönelik stratejileri kurgulayan ilkelere aittir.

Bu çalışmanın amacı Rize ilinde kırsal alanda kullanılan geleneksel konutları sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında incelemek, konutların yapısal ve mekânsal özelliklerini ve yerleşim, yapım teknikleri, malzeme kullanımını değerlendirmek, kullanıcının yaşam biçimi ve alışkanlıklarının mekâna ne ölçüde yansıdığını araştırmaktır. Bu doğrultuda Rize ilinde bulunan çoğunlukla Türk ve Laz halk tarafından kullanılan ikişer köy seçilmiş ve toplam dört köyde topoğrafya, yapım sistemleri ve yapı malzemeleri, kültür ve üretim biçimleri gibi sosyal, kültürel ve fiziki değerlerin kırsal yerleşimde etkileri araştırılmış, makro ölçekte köy yerleşim kararları, mikro ölçekte ise köy konutlarının mekânsal yapısı karşılaştırmalı olarak aktarılmıştır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Sürdürülebilir mimarlık ilkeleri tüm yapı türleri için geçerli olmakla birlikte, yapı sektöründe en çok üretilen ve aktif olarak kullanılan yapı grubunun konut olması, konutlarda yapıların çevresel etkilerinin azaltılması, enerji korunumu ve verimliliğinin sağlanması, somut kültür mirasımızı oluşturan ve yapı stoğu içerisinde özel bir yer tutan kentsel ve kırsal alandaki

geleneksel konutların korunması ve yaşatılması konusu mimarlık disiplini için önem kazanmaktadır. Bu nedenle yapıların çevresel etkilerinin azaltılması, enerji korunumu sağlanması ve günümüzde inşa edilen yapılar ile birlikte somut kültür mirasımızı oluşturan sivil ve anıtsal yapıların korunması da yapı sektörü ve mimarlık disiplini için önemlidir.

Geleneksel konutların uygulanmasında coğrafya ve konum, iklim, hâkim rüzgâr, manzara gibi fiziksel çevre verileri, kullanıcının yaşam, üretim biçimi ve alışkanlıkları, konutun tasarlandığı alana özgü yerel ve doğal kaynaklar belirleyici olmaktadır. Anadolu’da kentsel ve kırsal yerleşimler somut kültür mirası açısından oldukça zengindir ve farklı çevresel verileri ile yerel ve doğal kaynaklara sahip 7 bölgede kentsel ve kırsal alanda geleneksel konutların mimarisi plan şemaları, cephe düzeni, yapım tekniği ve yapı malzemeleri açısından çeşitlilik göstermektedir. Sözgelimi yağışların az, iklimin kurak olduğu İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde taş yığma temel üzerine yığma yapım tekniği, taş ve kerpiç yapı malzemesi ile inşa edilen geleneksel konutlar yaygın olarak görülmekte iken arazinin kısmen dağlık olduğu Nevşehir, Kayseri, Yozgat, Mardin, Diyarbakır vb. gibi bölgelerde taş evlerin daha yaygın kullanıldığı, iklimin nemli ve ormanın bol olduğu Karadeniz Bölgesi’nde ise taş yığma temel üzerine ahşap karkas ve göz dolma yapım tekniği ile ahşap ve taş yapı malzemesinin kullanıldığı geleneksel evler görülmektedir (Şahin, 2013). Bu çeşitlilik geleneksel konut kullanıcı, kullanıcının yaşam ve üretim biçimi ile alışkanlıkları, sosyal ve ekonomik durumu ile konutun yapıldığı bölgede var olan yapı ustalarının deneyimi, bölgeye uygun yapım tekniği ve yerel yapı malzemeleri ile çeşitlilik göstermektedir.

Kentleşme, teknolojinin gelişmesi, kırsal alana göç günümüzde konfor koşulları yetersiz görülen geleneksel konutların kullanımını güçleştirmekte ve kırsal alanda da geleneksel doku ile uyumsuz betonarme binalar inşa edilmektedir. Bu bağlamda günümüzde köylerde azalan nüfusa koşut olarak aktif olarak kullanılamayan geleneksel konutların belgelenmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması önem kazanmıştır (Muşkara, 2017; 445).

1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmada literatür araştırması, belgeleme ve analizler içeren alan çalışması ile yerinde yapılan incelemelerden oluşan bir yöntem önerilmiştir. Yöntem ile Doğu Karadeniz Bölgesinde ve Rize’de geleneksel konutların mekânsal özellikleri incelenmiş, literatürde sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik, Doğu Karadeniz Bölgesi ile Rize’de konumlanan

genellikle Türk ve Laz halk tarafından kullanılan geleneksel konutların korunmasına yönelik akademik çalışmalar kapsamlı bir biçimde incelenmiştir.

Çalışma kapsamında Rize’de çoğunlukla Türk ve Laz halkın yaşadığı farklı topografik yapıya sahip köylerde, geleneksel konutlar mekânsal özellikleri ile irdelenmiş, alan çalışması yapılarak kullanıcının yaşam biçiminin konutun mekânsal yapısını ne denli şekillendirdiği tartışılmıştır.

Alan çalışmasında Rize’de kullanıcı kaynaklı mekânsal farklılığı tartışabilmek adına il merkezine yakın, mezra ve yaylalardan oluşan ve sürekli yerleşime uygun olmaması nedeniyle dönemsel kullanılan ve genellikle Türk halkın kullandığı geleneksel konutların görece birbirlerine daha uzak konumlanan kırsal yerleşim örneklerinden Çayeli Şirinköy ve Kaptanpaşa köyleri ile il merkezine uzak, genellikle Laz halkın kullandığı, görece birbirlerine daha yakın konumlanan sürekli kullanılan kırsal yerleşim örneklerinden Fındıklı Tatlısu ve Çağlayan köyleri seçilmiştir.

Çalışmada literatür araştırması ve anılan köylerde yerinde yapılan incelemeler ile kırsal konutlar fotoğraflar ile belgelenmiş, çalışma alanı olarak belirlenen sınırlar içerisinde kırsal mirasın korunması kapsamında özgün karakter gösteren geleneksel konutlar; makro ölçekte yerleşim kararları ve mikro ölçekte yerleşim düzeni, kullanıcının yaşam ve üretim biçimi ile alışkanlıkları, yapım tekniği, kat adedi, cephe düzeni ve bezemeler açısından analiz edilmiş, analiz sonuçları ve geleneksel konutların mekânsal özelliklerinin benzer ve farklı yönleri ile karşılaştırılmıştır. Çalışma, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında literatür araştırması ve yerinde yapılan analizlerinden elde edilen bulgular değerlendirilmiş, Rize’de Çayeli ve Fındıklı ilçelerine ait genellikle Türk ve Laz halk tarafından kullanılan dört köyde geleneksel konutların korunması ve yaşatılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

1.5. Araştırmanın Hipotezleri ve Soruları

Kırsal konutları da içeren ve mimarsız mimarlık, vernaküler mimarlık ve kırsal mimarlık örneği olarak anılan köy konutları yapı ustaları veya kullanıcılar tarafından kullanıcının yaşam ve üretim biçimine uygun şekilde üretilmektedir. Farklı kullanıcıların konutlarında yerleşim kararlarından mekânsal yapı biçimlenmesine kadar farklılıklar olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada belirlenen hipotezler şunlardır:

Ana Hipotez 1: Farklı kullanıcıların yaşam ve üretim biçimindeki değişkenler; yaşam alanı olarak konutun yer seçimi, konumu, büyüklüğü, konutlar arası ilişki, mekân organizasyonu, yapım tekniği ve kullanılan yapı malzemesi seçiminde etkilidir.

Alt Hipotez1: Rize kırsalında çoğunlukla Türk halkın yaşadığı köyler genellikle il merkezine yakın alanlar tercih edilmekte, geleneksel konutlar görece birbirlerine daha uzak konumlanmakta, mezra ve yayla alanlarından oluşan köyler dönemsel kullanılmaktadır.

Alt Hipotez 2: Rize kırsalında çoğunlukla Laz halkın yaşadığı köyler genellikle il merkezine uzak alanlar tercih edilmekte, geleneksel konutlar görece birbirlerine daha yakın konumlanmakta ve köyler sürekli kullanılmaktadır.

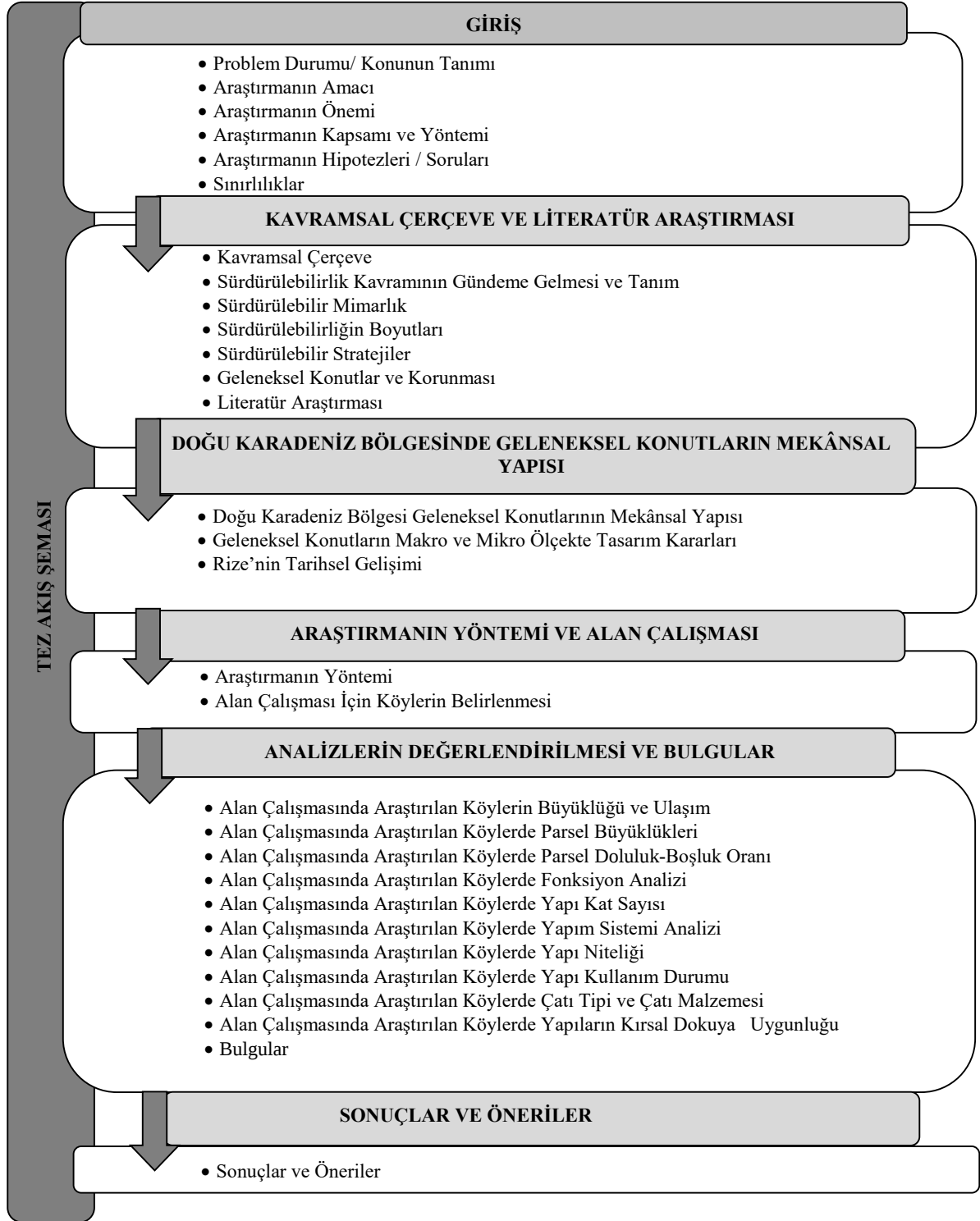
Bu araştırmada aşağıdaki 3 temel soruya yanıt aranmıştır. Bu sorular;

1. Farklı yaşam ve üretim biçimi, kültür ve davranış kalıplarına sahip kullanıcıların yaşadığı geleneksel konutların yerleşim özellikleri, plan tipolojileri, yapım teknikleri, cephe düzeni, iç mekân özellikleri ve konuta yardımcı elemanlarının (serender) özellikleri mekân örgütlenmesini ne ölçüde değiştirmektedir?
2. Doğu Karadeniz Bölgesi Rize ilinde çoğunlukla Türk ve Laz halkın kullandığı köylerde makro ve mikro ölçekte yerleşim kararları ile mekânsal özelliklerin ortak ve farklı yönleri nelerdir?
3. Rize ilinde çoğunlukla Türk ve Laz halkın kullandığı köylerdeki geleneksel konutların korunması için öneriler nelerdir?

1.6. Sınırlılıklar

Rize il merkezi ve kırsalında Türklerin yanı sıra Laz, Rum, Gürcü, Ermeni, Çerkez vb. farklı kullanıcı gruplar da yaşamaktadır. Bu gruplar yaşam biçiminde olduğu kadar kırsal alandaki köy konutlarında da farklılık gösterebilmektedir. Çalışma Rize ili genellikle Türk halkın kullandığı Çayeli ilçesine ve genellikle halkın kullandığı Fındıklı ilçesine bağlı ikişer köy ile sınırlandırılmıştır. Çalışma kapsamında Rize ilinde çoğunlukla Türk halkın yaşadığı Çayeli ilçesine bağlı Kaptanpaşa Köyü ile Şirinköy ve çoğunlukla Laz halkın yaşadığı Fındıklı ilçesine bağlı Çağlayan ve Tatlısu köylerindeki geleneksel konutlar yer seçimi, yerleşim özellikleri ve konutlar arası ilişkiler, mekân kurgusu ve büyüklüğü, yapım tekniği ve kullanılan yapı malzemesi, cephe düzeni, iç mekân özellikleri ve konut ile konuta yardımcı elemanların (serender) ilişkisi bağlamında analiz edilmiştir. Alan çalışmasında incelenen Türk halk tarafından kullanılan köyler dönemsel kullanılırken, Laz halk tarafından kullanılan köyler her dönem aktif kullandığı görülmektedir. Türk köylerinde konutlar

genellikle çay, mısır, fasulye vb. hasatı boyunca kullanıldığı için araştırılan köylerde geleneksel konutların içlerine girilerek plan şemasının çıkarılması mümkün olmamıştır. Bu nedenle alan çalışmasında incelenen geleneksel konutların plan şemalarına yönelik karşılaştırma yapılmamıştır. Tez Akış Şeması Şekil 1.1.'de sunulmuştur.

Şekil 1.1. Tez Akış Şeması

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Bu bölümün ilk aşamasında sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasına zemin hazırlayan gelişmeler, sürdürülebilirliğin tanımı, boyutları ve sürdürülebilir stratejiler, Türkiye’de bölgelere göre geleneksel konutların çeşitliliği, kullanıcıların yaşam ve üretim biçimi ve alışkanlıkları ile farklı kullanıcıların yaşadığı geleneksel konutların korunması ve yaşatılması tartışılmıştır. Bölümün ikinci aşamasında ise sürdürülebilirlik, Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize ilinde geleneksel konutların mekânsal özellikleri ile konuta yardımcı eleman serenderlere yönelik kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır.

2.1. Kavramsal Çerçeve

Bu başlık altında sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkışı ve tanımına, sürdürülebilirliğin boyutlarına, sürdürülebilir stratejilere yer verilmiş, geleneksel konutların sürdürülebilirliği tartışılmış, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında geleneksel konutlar ile anıtsal yapılardan oluşan somut kültür mirasımızı korumanın önemi vurgulanmış, Türkiye’de bölgelerin konum, topografik yapı ile iklim, hâkim rüzgâr manzara, yön gibi fiziksel çevre verilerinin farklılığı nedeniyle değişen yerleşim kararları, plan tipolojisi, yapım tekniği ve kullanılan yapı malzemeleri, cephe düzeni, iç mekân özellikleri ve konuta yardımcı elemanlar bölgesel farklılıklar ile incelenmiştir.

2.1.1. Sürdürülebilirlik Kavramının Gündeme Gelmesi ve Tanımı

Çevre problemlerinin uzun süreli çözümleri ile çevreye uygun ekonomik kalkınmanın ön koşullarını incelemek için Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan 1987 tarihli Çevre ve Kalkınma (Ortak Geleceğimiz) Raporu’nda sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir kalkınma boyutu ile ilk kez gündeme gelen sürdürülebilirlik kavramı; gelecek kuşakların gereksinimlerinin karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünün gereksinimlerinin karşılanması olarak tanımlanmıştır. Anahtar bir kavram olarak yerel, ulusal ve uluslararası platformlarda kabul gören sürdürülebilirlik; pek çok disiplin için olduğu gibi mimarlık disiplininde de enerji, çevre ve atık konuları ile ilgili farkındalık yaratarak yapısal faaliyetlerin yeniden gözden geçirilmesini sağlamıştır.

Genel olarak yaşam biçimimizi temelden etkileyen sürdürülebilirlik kavramı; mimarlık disiplini içerisinde geleneksel konutlardan, çevreci ve sertifikalı akıllı ve high-tech yapılara uzanan geniş bir yelpazede ele alınmakta, yapılarda kullanılan yapım sistemleri ve malzeme kullanımı; enerji, çevre ve atık sorunları gibi yapı sektöründen kaynaklı çevresel etkileri de

değerlendirilmektedir. Sürdürülebilirlik kavramının gündeme gelmesi, yapı sektörü ve mimarlık disiplininde yapısal faaliyetlerin canlı ve cansız varlıklardan oluşan yerel ve küresel ekosistem içerisinde doğrudan etki sağladığı, insan başta olmak üzere flora ve faunada yaşam süren biyolojik çeşitliliğin varlığını tehdit ve yok ettiği, Dünya üzerinde üretilen enerji kaynaklarını büyük ölçüde tükettiği, seçilen yapı malzemeleri ile insan sağlığı ve konforunu bozarak hastalıklara sebep olduğunu göstererek yapıların ve yapı malzemelerinin çevresel etkilerinin değerlendirilmesi konularında farkındalık yaratılmasını sağlamıştır. Dünyada var olan kaynakların önemli bir kısmı yapı malzemesi üretiminde, binaların inşası, aydınlatılması, ısıtılması, soğutulması, iklimlendirilmesinde ve ulaşım gibi enerji gereksiniminde kullanılmaktadır. Yapı sektörünün faaliyetleri doğal çevreyi bozmakta, ormanlık alanların, biyolojik çeşitliliğin yok olmasına, temiz su kaynaklarının ve atmosfer yapısının bozulmasına ve küresel ısınmaya neden olmaktadır. Yeryüzünden çıkartılan malzemelerin yaklaşık %50'si yapı sektörü tarafından kullanılmaktadır. Yapı sektörü Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde toplam enerji kullanımının %40'ından, CO₂ emisyonunun %30'undan ve sentetik atıkların %40'undan sorumludur (Working Group for Sustainable Construction-WGSC, 2004; Özmehmet, 2007).

Sürdürülebilirlik doğal kaynakların, toprağın, havanın, suyun, malzemenin, biyolojik çeşitlilik ve habitatın korunumunu, yenilenebilir/ çevreci /temiz enerji kaynaklarının tercih edilmesini, yapılarda kullanılan enerjinin etkin ve verimli kullanılmasını, atıkların ve yapı ile ilgili hastalıkların, ısıtma/soğutma/iklimlendirmeye yönelik harcamalar ile bakım-onarım maliyetlerinin azaltılmasını, konfor düzeyinin artırılmasını, sosyal ve kültürel değerlerin yaşatılmasını önemsemektedir. Bu bağlamda insan varlığını ve biyolojik çeşitliliğin ekosistem dengesinin bozulmadan korunması ve çevre kalitesinin artırılması amacıyla başlangıçta yeşil, çevresel, ekolojik kavramları ile tartışılan sürdürülebilir mimarlık ilkelerinin belirlenmesi için çalışmalar başlatılmış, ülkelerin bu bağlamda yerel, ulusal politikalarını oluşturmaları istenmiştir.

Günümüzde sürdürülebilirlik kavramı; şehir ve bölge planlama, mimarlık, mühendislikler, peyzaj mimarlığı gibi fen bilimleri içeren disiplinler kadar ekonomi, tarih, coğrafya vb. sosyal bilimler alanındaki disiplinler için geçerli olan bir kavramdır. Sürdürülebilir mimarlık; bina yapım sürecinin tüm evrelerinde (tasarım, uygulama, kullanım, yıkım, yeniden inşa) ekosistemin korunumu, atık kontrolü ve geri dönüşüm konularında duyarlılık gösteren, yapı ekonomisi ve çevre konularını önemseyen kaynakları ve somut ve soyut

kültürel miras gibi değerleri koruma-kullanma dengesi içinde gözetilen bir yaklaşım olarak kabul görmektedir.

Bir başka deyişle doğal ve kültürel miras değerleri ile biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğine, enerji ve kaynakların etkin kullanımının sağlanmasına, kentsel sosyal yaşam kalitesinin artırarak kentsel mekânların sağlıklı ve yaşanabilir alanlar olmasına, kentsel üretim-tüketim-atık-geri kazanım zincirinin çevresel kaynak ve değerler üzerindeki olumsuz etkilerinin (ekolojik ayak izleri) bertaraf edilmesi ve geri dönüşüm veya yeniden kullanım olanaklarının yaygınlaştırılmasına dönük çevresel, mekânsal, sosyal ve kültürel, ekonomik ve yönetsel hedefler içeren uzun dönemli vizyon ve geniş kapsamlı stratejik planlama anlayışı olarak ifade edilebilir.

Mimari tasarımda sürdürülebilirlik, doğal çevre üzerindeki insan etkisini büyük ölçüde azaltarak, kullanıcılara konfor koşulları yüksek, kaliteli bir yaşam ve sürdürülebilir gelişme ve sürdürülebilir ekonomi sunmaktadır. Yapısal faaliyetlerde benimsenen sürdürülebilir uygulama örnekleri; yapı tasarımı kadar, uygulama ve kullanım süreçlerinde de çevresel etkileri önemseyen bir yaklaşım olarak kabul görmektedir. Görüldüğü üzere sürdürülebilir mimarlık kavramı yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası olmak üzere bina inşa sürecinin tüm aşamalarında ele alınmaktadır. Sürdürülebilir mimarlık örnekleri; geleneksel yapım yöntemleri ve yapı malzemelerini kullanan, kullanıcının yaşam biçimine göre planlanan kırsal ve geleneksel yapı örneklerinden; az enerji tüketerek pasif sistemlerden faydalanan, kendi enerjisini üreten, yüksek teknoloji, sertifika sistemlerini kullanan, akıllı ve sıfır karbon yapılara kadar tüm yapı gruplarını kapsamaktadır.

2.1.2. Sürdürülebilir Mimarlık

Mimarlık disiplininde sürdürülebilirliğin ön koşulu bina inşa edilecek arazinin incelenmesi, fiziksel çevre verileri ve kısıtların belirlenmesi ve bu konularda duyarlılık gösteren doğru tasarım kararlarının alınabilmesidir. Yapısal faaliyetlerde en önemli rol oynayan mimarlar yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası evrelerde bir başka deyişle topografya, iklim, jeolojik yapı, hâkim rüzgâr gibi fiziksel çevre verilerini dikkate almak, insan sağlığını önemseyen çevre dostu yapı malzemeleri seçmek, toprağın, suyun, havanın ve malzemenin korunumunu sağlamak, enerji ve atık konularında duyarlılık göstererek enerji verimliliği sağlamak ve atığı azaltan, geri dönüştürerek kullanan, sağlıklı bir şekilde bertaraf eden kararlar almaktan sorumludur.

Sürdürülebilirlik ekosistem veya topluluklara zarar vermeyen tasarım ilkeleri ve çevre dostu yapı malzemeleri ile enerji, toprak, su ve havanın korunumunu, atıkların azaltılmasını önemseyen ve binaların çevresel ve sosyal etkilerini ele almaktadır. Sürdürülebilir yapı tasarımı çevresel bağlama ve kullanıcıların yaşam biçimine uygun, bulunduğu çevrenin iklim, topoğrafya, hâkim rüzgâr, manzara vb. fiziksel çevre verilerine, yaşam biçimine ve kültür birikimine uygun biçimde, yerel malzeme ile inşa edilen, insan kaynaklı kirlilik ve bozulmayı önemseyen, çevreye duyarlı yapı üretimi olarak tanımlanmaktadır. Binanın inşa sürecinin tüm evrelerinde (yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası evreler) sürdürülebilir bina tasarımının temel olarak insan ile doğal çevre arasındaki ilişkileri ve yapıların çevresel etkilerini dikkate aldığı görülmektedir. Bina enerji ihtiyaçlarını azaltmak ve hatta kendi enerjilerini üretme yetilerini geliştirmek için hem pasif hem de aktif yöntemler uygulamak gerekir. Son yıllarda sürdürülebilirlik kavramına yönelik olarak ekolojik planlama, çevre duyarlı kent planlama yaklaşımları ile sürdürülebilir yapı tasarımının temel ilke ve stratejileri tartışma konusu olmuş, bu nedenle kısa ve uzun vadede verimli çözümler sunan, günümüzde ve gelecek nesiller tarafından kullanılabilir, geleneksel özellik ve özgünlüklerin korunduğu yaklaşımları belirtmektedir. Sürdürülebilir mimarlık bağlamında oluşturulan ilkelerden bazıları şu şekilde sıralanabilir:

- Her bölge yerel planlama anlayışı ile ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamda küçük veya büyük sistemlerin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle sürdürülebilir mimarlık toprak, hava, su -kısaca çevre- ve insan eylemleri arasındaki etkileşim süreciyle birlikte sistematik biçimde planlamada Bütünsellik ilkesi ile yorumlanmalıdır.
- Planlama kapsamında kullanılacak standartlar ile gelişen ve değişen yaşam biçimi ve toplumsal yapıya uygun, yaşam kalitesinin arttırıldığı, farklı coğrafi bölgeler ve koşullara göre uyum sağlayabilecek şekilde yer kavramına bir başka deyişle bağlama özgü kararlar alınmalıdır. Bilimsel bir araştırmayla temellendirilen bu yaklaşım sürdürülebilirliğin yanı sıra Bilimsellik İlkesi ile açıklanmalıdır.
- Bütüncül bir yaklaşımla bilgilenme ve bilgilendirme temeline dayalı, sürdürülebilir stratejilere göre alınmış kararlar ile uygulamanın uyumlu olduğu, dinamik ve esnek bir yapılanmaya olanak tanıyan ve Demokratiklik-Katılımcılık ve Şeffaflık ilkelerini benimseyen bir planlama modeli oluşturulmalıdır (Şekil 2.1.), (Kiper vd., 1995; Çelebi, 2003).

Şekil 2.1. Sürdürülebilir Tasarımın Kavramsal Çerçevesi (Kaynak: Çelebi, 2003)

Somut ve somut olmayan kültürel kaynaklar ile sahip olunan kültür mirasını da dikkate alan sürdürülebilir mimarlığın kültürel kimliğin ve kentsel imajın oluşmasında da belirleyici olduğu söylenebilir. Kültür mirasının ve kültürel değerlerin korunmasında önemli bir yer tutan ve bulunduğu coğrafyaya göre çeşitlilik gösteren geleneksel konutların da sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmesi için konum, yapım tekniği, malzeme kullanımı, plan şeması, cephe düzeni, mekân kurgusu, bezemeleri gibi mekânsal özellikleri ile değerlendirilmesi ve günümüzde yok olma riski ile karşı karşıya kalan el sanatlarının, yaşam biçiminin, mimarlık anlayışının ve yerel kimliğin korunması açısından da önemlidir. Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik somut kültürel mirasın temel değerlerinin yorumlanmasını, koruma-kullanma dengesi içerisinde gelecek nesillere aktararak korunması hedeflenmektedir.

2.1.3. Sürdürülebilirliğin Boyutları

Araştırmacıların sürdürülebilir tasarım algısı değişkenlik göstermekle birlikte genel olarak geçmişte ve günümüzde inşa edilen binaların, geleceğin teknik ve teknolojilerine uyum sağlama yeteneği sürdürülebilirlik olarak tanımlanmakta ve sürdürülebilirlik kavramı mimarlık eylemini ekonomi ve çevre ile ilişkilendirerek çevre bilinci oluşturmayı, yapı ekosistemini açıklamayı ve sürdürülebilir binaların tasarım ilkelerini anlama ve yorumlamayı amaçlayan bir eylem olarak görülmektedir (Kim ve Rigdon, 1998a). Bütünsel bir yaklaşım ile toplumların gelecek yüzyıllarda var olabilmelerini amaçlayan sürdürülebilirlik; toplumların sosyal ve kültürel değerlerini araştırmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı daha sürdürülebilir bir gelecek için gerekli görülmektedir. Sürdürülebilirlik çevresel ekonomik ve sosyal bileşenlerden oluşmaktadır. Tüm sektörlerde sürdürülebilirliğin rasyonel

işleyebilmesi bu üç bileşenin eşit biçimde gözetilmesi ile mümkündür. Bu nedenle sürdürülebilirlik ile ilgili çalışmaların tek boyutlu olmak yerine bu çevresel, ekonomik ve sosyal boyutları gözetecek şekilde bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekir (Şekil 2.2.).

Şekil 2.2. Sürdürülebilirlik Boyutları (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Sürdürülebilirliğin Boyutları)

Sürdürülebilirlik kavramı yapıların birbirleri ile etkileşim halinde, birbirlerini tamamlar ve tanımlar nitelikteki ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile tanımlanması gerektiğini savunmakta ve yaşanabilir çevrelerin oluşturulabilmesi için fiziksel, ekonomik, ekolojik, kültürel ve sosyal sistemlerin yeniden yapılanmasını gerektirmektedir.

Sürekli etkileşim halinde olan ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel sürdürülebilir gelişme boyutları birbirlerini dengelemekte ve sürdürülebilirlik alanları ile doğa arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Ekolojik sürdürülebilirlik; kaynakların ve ekosistemin korunmasına, ekonomik sürdürülebilirlik; kaynakların uzun dönem kullanılabilirliğine ve kullanım bedellerinin düşük olabilmesine, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik ise insan sağlığını, konforunu sağlayan, sosyal ve kültürel değerlerin korunmasına yönelik stratejileri kurgulayan ilkelere.

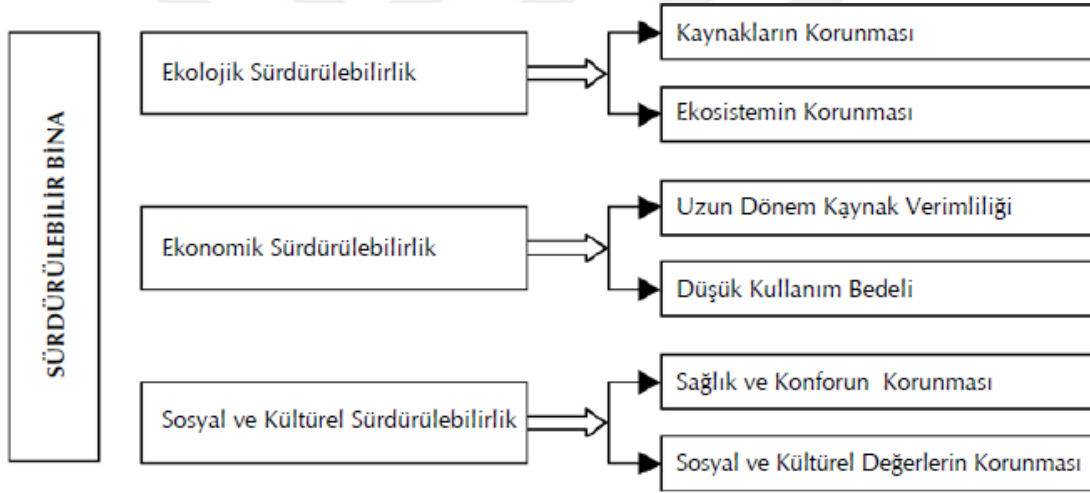
Ekolojik sürdürülebilirlik; ekolojik bütünlüğün korunması, tüm çevresel ve ekolojik sistemler dengede tutulması, ekosistemdeki doğal kaynakların kendilerini yenileyebilecekleri oranda insanlar tarafından tüketilebilmesi ile ilişkili görülmekte, flora ve faunanın, biyolojik çeşitliliğin, habitat ve ekolojik dengenin korunmasına yönelik faaliyetleri içermektedir.

Ekonomik sürdürülebilirlik; dünyada farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı kültürel yapıya sahip insan topluluklarının varlıklarını koruyabilmesi ve gereksinim duydukları kaynaklara erişebilmesi ile ilişkili görülmekte ve ekonomik sistemlerin sürdürülebilmesi, güvenli geçim

kaynaklarının herkesin kullanımına açık olması ve mevcut kaynakların kullanımına yönelik faaliyetleri içermektedir.

Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik; mevcut yapıların yapım sistemleri ve yapı malzemelerinin, kullanıcıların kültürü, kullanıcının yaşam, üretim biçimi ve alışkanlıklarının, yapıların mekân organizasyonunun, konforunu, sağlığını ve geleneksel değerlerinin korunarak özgünlüğün devam etmesi, somut ve soyut kültür mirasının koruma-kullanma dengesi içerisinde gelecek kuşaklara aktarılması ile ilişkili görülmekte ve evrensel insan haklarına ve temel gereksinimlerin, aile ve toplulukların sağlıklı, konforlu ve güvende tutulmasını ile hizmetler ve kaynakların herkes için erişebilir olmasına yönelik faaliyetleri içermektedir (Şekil 2.3.) (Çelebi vd. 2008: 13-15; Tiele, 2024).

Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik boyutu; kullanıcılara nitel, nicel, fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlara cevap verebilecek uygun çevreler sunmayı hedeflemektedir.

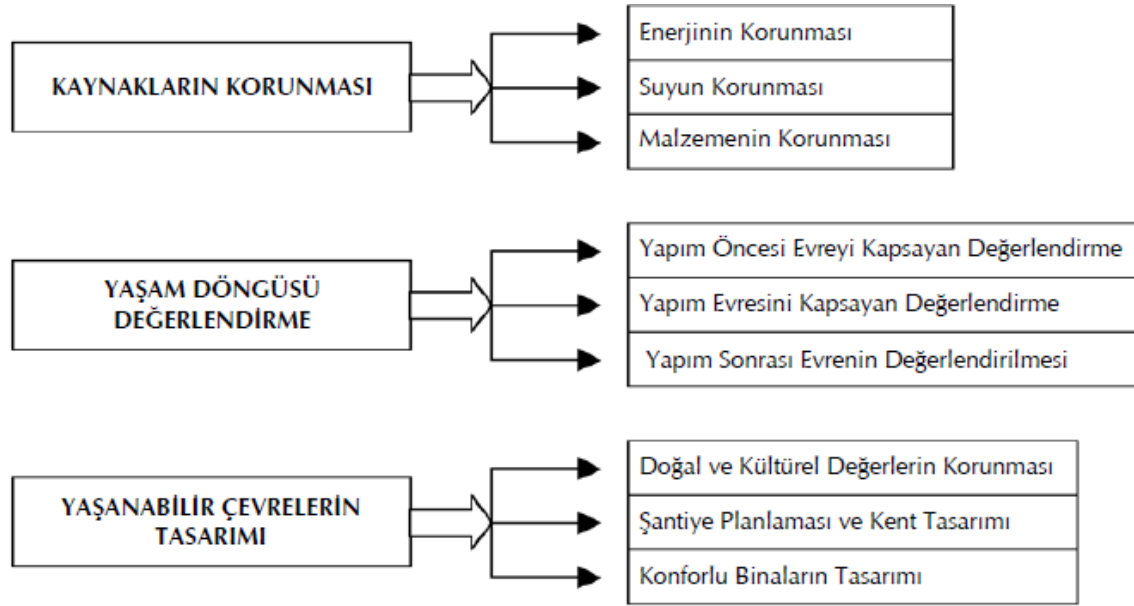
Şekil 2.3. Sürdürülebilirliğin Boyutları ile Sürdürülebilir Bir Binanın İlke ve Stratejileri (Kaynak: Çelebi vd. 2008: 13)

2.1.4. Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri ve Stratejiler

J. J. Kim sürdürülebilir mimarlığın ilkelerini *Kaynakların Korunumu*, *Yaşam Döngüsü Değerlendirme (LCA-Life Cycle Assessment)* ve *Yaşanabilir Çevrelerin Tasarımı* olmak üzere üç grupta toplamaktadır. Sürdürülebilir stratejiler bu ilkeler özelinde Şekil 2.4.'de de görüleceği üzere Kaynakların Korunumu ilkesine yönelik stratejiler; *Enerjinin Korunması*, *Suyun korunması* ve *Malzemenin Korunması* başlıkları ile tartışılmıştır.

Kaynakların korunması veya bir başka deyişle Kaynak Ekonomisi; tükenebilir olan doğal kaynakların daha kontrollü ve az kullanılmasına, geri dönüştürülebilme ve yeniden kullanım olanağı sağlanmasına ilişkin stratejileri sorgulamaktadır. Kaynak ekonomisine yönelik

stratejiler; *Enerjinin Korunmasına Yönelik Kararların Alınması, Enerji Bilinçli Kent Planlaması Yapılması, Arazinin Doğal Kaynaklarından Yararlanılması, Pasif İklimlendirme Kurallarının Uygulanması, Yalıtım Yapılması, Alternatif Enerji Kaynaklarından ve Güneşten Yararlanılması, Enerji Etkin Donanım ve Ekipmanların Kullanılması, Binada Düşük Enerji Kullanılarak Üretilen Yapı Malzemelerinin Seçilmesi* şeklinde sınıflandırılabilir.

Şekil 2.4. Sürdürülebilir Mimarlık İlkeleri ve Stratejiler (Kaynak: Çelebi vd. 2008: 13)

Enerjinin yeniden kullanılmasını sağlamanın yolu yapım öncesinde şantiye süreci ile başlayarak uygulama, kullanım ve yıkım evrelerinde kısaca binanın hizmet ömrü boyunca özellikle aydınlatma, ısıtma, soğutma, iklimlendirme vb. donanımların kullanımında gerekli olan enerjinin yenilenebilir, temiz ve çevreci gibi kaynaklardan sağlanması, enerji korunumu, atıkların bertaraf edilmesi ve yönetimine dek tüm eylemleri kapsamaktadır.

Enerji bilinçli kent planlaması yapılması, ulaşım politikalarının toplu taşıma öncelikli, ulaşım araçlarında kullanılan enerji kaynaklarının fosil kaynaklı enerji yerine çevre dostu enerji kaynaklarından sağlanması, yaya ve bisiklet gibi çevre dostu ulaşım alternatiflerin düşünülmesi ve kent çeperinin büyümesinin denetlenmesi enerji korunumu sağlamanın ötesinde kirliliğin azalmasına katkı sağlayacaktır. Öte yandan bina yapımında parsel planlamasından başlayarak topografya, iklim, hâkim rüzgâr, manzara vb. fiziksel çevre verilerinin değerlendirilmesi, iklim verilerine göre duvar kalınlıklarının ve pencere açıklıklarının denetlenmesi, soğuk ve yağışlı iklimlerde kompakt kütlelerin, sıcak ve kuru iklimlerde mikro-klima sağlayacak avlu, eyvan vb. gibi yapı elemanlarının kullanılması,

pencere büyüklüklerinin, pencerelerde kullanılacak doğrama ve cam gibi yapı malzemelerinin iklime uygun, çevre dostu olması önemsenmektedir.

Binanın inşa edileceği arazide yapının doğal kaynaklardan yararlanacak biçimde konumlandırılması, tasarımda iklim verileri ve hâkim rüzgâr yönünün kullanılması, binaların yazın gölge, kışın ısı kazanımı sağlayacak şekilde tasarlanması, ılıman iklimlerde binanın güneşe yönlendirilmesi, soğuk ve yağışlı iklimlerde kuzey yönünde yaprağını dökmeyen ağaç grupları ile tampon oluşturularak soğuk, toz ve gürültünün önlenmesi ve peyzajın binanın estetik değerini yükseltmesinin yanı sıra görsel bir çevre yaratılması, hâkim rüzgâr yönünde binanın serinletilmesi, rüzgâr gücünden enerji elde edilmesi mümkün olabilmektedir.

Binalarda ısı kayıpları genellikle çatı ve pencere, kapı gibi açıklıklardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle binada yüksek performanslı pencereler ve ısı yalıtımlı duvarların kullanılması binanın ısıtma, soğutma ve iklimlendirme kısaca HVAC (heating, ventilating, air conditioning) yüklerini azaltacaktır. Binada ısıtma, soğutma ve iklimlendirme yüklerinin azalması ilk yatırım maliyetini düşürecek, HVAC ekipmanlarının kullanılması durumunda mekanik gürültüyü azaltarak işitsel konfor sağlayacaktır.

Mevcut doğal kaynakların tükenebilir fosil temelli yakıtlardan sağlanması yerine doğal kaynakların kontrollü kullanımı, güneş, rüzgâr, jeotermal, su, biyogaz vb. yenilenebilir ve alternatif enerji kaynaklarının tercih edilmesi enerjide dışa bağımlılığı ve kirliliği azaltacak ve yapı ekonomisinde kaynakların korunumunu sağlayacaktır.

Binanın aydınlatılmasında verim sağlanabilmesi için parsel düzeni, yapı tasarımı ve kat kullanımında olabildiğince günışığından yararlanılması, aydınlatmaya yönelik donanımlar kullanılması ile enerji korunumu sağlayan, sensörlü aydınlatma elemanlarının enerji verimliliği sağlayan cihazların seçimi yapı ekonomisi kadar çevreci, sürdürülebilir ve aydınlatma kalitesi yüksek mekânların elde edilmesine destek olacaktır. Doğal aydınlatma dışında yapay aydınlatmada aydınlatma elemanının seçiminde işlevin ve verimin önemsenmesi gereklidir.

Binalarda kullanılacak işletme ve bakım-onarım maliyetleri yapı ekonomisinde önemli bir bütçeye gereksinim duymaktadır. Bu nedenle binada ısıtma, soğutma ve iklimlendirme yüklerini azaltacak donanımın ve ekipmanın ilk kurulumu belirli bir maliyet oluşturmakla birlikte, doğru donanım ve ekipmanın seçilmesi ile uzun vadede yapı ekonomisinde kazanç sağlanacaktır. Binalarda kullanılan donanım ve cihazlar enerji tüketirken ısı açığa

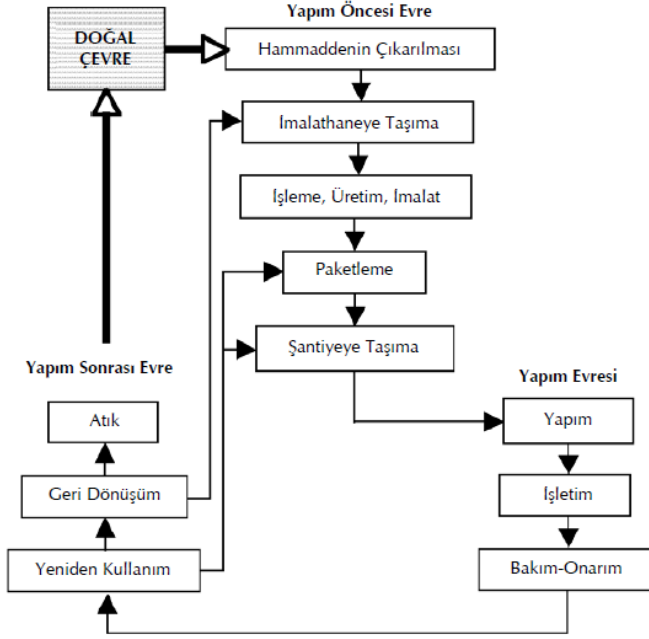
çıkarmaktadır, bu nedenle enerjinin etkin ve verimli kullanımını sağlayan ekipmanların tercih edilmesi, cihazlardan elde edilen atık ısı enerjisinin depolanmasını ve kullanımını sağlayacak girişimler de desteklenmelidir.

Yapı malzemeleri için gereken hammaddenin çıkarılmasından başlayarak yapı malzemelerinin ürün haline gelmesi, kullanılması, bakım-onarımı ve yenilenmesi durumunda düşük enerji ile üretilen, şantiye alanına taşınan, uygulama ve kullanımı sırasında da enerji verimliliği sağlayan ve toprağa, havaya, suya zararlı atıklar salmayan, geri dönüştürülebilir, yerel ve çevre dostu yapı malzemelerinin tercih edilmesi yapı ekonomisine önemli katkı sağlayacaktır (Kim and Rigdon, 1998a; 1998b; Sev, 2009).

Kaynak korunumu sağlamada ikinci strateji *Suyun Korunumuna* yönelik kararların alınması, binada ve arazide kullanılan su miktarının denetlenmesi ve azaltılması, atık suyun değerlendirilmesi ve miktarının azaltılması ve endemik bitkiler ile yerel peyzajın kullanılması, harcanan su miktarının denetlenmesi ve azaltılması olarak sayılabilir.

Kaynak korunumuna yönelik üçüncü strateji de *Malzemenin Korunumudur*. Mevcut binaların zaman içerisinde eskidiği ve değişmesi gerektiği reddedilemeyecek bir gerçektir. Bu tür bir gereksinim gündeme geldiğinde mevcut malzemenin bakım-onarımını gerçekleştirerek hizmet ömrünü uzatmak, işlev değişikliği durumunda esnek tasarım anlayışı ile binada değişen gereksinimlere uygunluğunu sağlayacak şekilde yeniden işlevlendirmek, kullanıcı gereksinimlerine uygun biçimde esnek planlama kararları almak, geri kazanılabilir ve geri dönüştürülmüş yapı malzemesi kullanmak, yapıların olabildiğince standartlara uygunluğunun sağlanması, modüler tasarımın kullanılması, yapı malzemelerinin eksikliklerini giderilmesi, varsa sorunların belirlenip ilgili kurumlara bildirilmesi ve çözüm üretilmesi, geleneksel yapı malzemelerinin kullanımının yanı sıra geri dönüştürülmüş ve geleneksel olmayan yapı malzemelerinin kullanılması, hizmet ömrü kısa tüketim maddelerinde geri dönüştürülebilir malzemelerinin kullanılması, hizmet ömrü uzun malzemelerin kullanımında duyarlılık geliştirilmesi ve atıkların değerlendirilmesine yönelik eylemlerdir.

Yaşam Döngüsü Değerlendirme (YDD) yapım öncesi binanın yaşam süreci yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası evrelerde değerlendirilmektedir (Şekil 2.5.). Bu nedenle Yaşam Döngüsü Değerlendirme ilkesine yönelik stratejiler; *Yapım Öncesi Evreyi Kapsayan Değerlendirmeler*, *Yapım Evresini Kapsayan Değerlendirmeler*, *Yapım Sonrası Evreyi Kapsayan Değerlendirmeler* ve *Bina Etkileşimi* başlıkları altında incelenmiştir

Şekil 2.5. Sürdürülebilir Binaanın Yaşam Döngüsü (Kaynak: Çelebi vd. 2008: 16)

YDD yapım öncesi evrede yapıda kullanılacak yapı malzemelerinin hammaddesinin çıkarılması, şantiye alanına taşınması, mamul madde haline gelmesi, yapım evresinde yapının tasarımı ve inşası ile yapım sonrası evrede yapının kullanımı, yapı malzemelerinin geri dönüştürülmesi, yapının bakım-onarımı ve yeniden işlevlendirilerek kullanımı ve yıkımını, hizmet ömrünü, yapı malzemelerinin insan ve çevre üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlayan bir yöntem olarak kullanılmaktadır. İnsan sağlığına uygun, dayanıklı, uzun hizmet ömrüne sahip, üretimi ve kullanımında enerji korunumu sağlayan, az bakım-onarım gerektiren yapı malzemesi seçiminde kullanılan YDD yöntemi; enerji korunumu sağlanması, eko-dengenin korunması ve yapı ekonomisi konularında binanın üretiminde kullanılan yapı malzemelerinin yeniden kullanımını, geri dönüşümünü, inşa kaynaklı atıkları azaltılması dâhil olmak yapı malzemelerinin çevresel etkilerini değerlendirerek ölçütlere uygunluğunu denetlemektedir (Kim ve Rigdon, 1998b; Çelebi vd. 2008).

Yaşanabilir Çevrelerin Tasarımı ilkesine yönelik stratejiler; *Doğal ve Kültürel Değerlerin Korunması*, *Şantiye Planlaması*, *Kent Tasarımı* ve *Konforlu Binaların Tasarımı* başlıkları altında incelenmiştir. Doğal ve kültürel değerlerin korunması stratejisi topografya, bitki örtüsü, kullanıcının yaşam ve üretim biçimi ile alışkanlıklarının sahip olunan somut kültür mirasına etkilerini minimize etmeyi ve sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında somut kültür mirası yapıların gelecek nesillere iletmek üzere korunmasını amaçlamaktadır. Günümüzde yaşam biçiminin değişmesi, büyük aile yapısının terk edilerek çekirdek aile yapısına dönülmesi ile yapıların günümüz konfor koşullarını karşılayamaması nedeniyle

toplumların kültürünün ve gelişmişlik düzeyinin bir göstergesi olan bu yapıların geleneksel yapım teknikleri, yerel malzeme ile yapılması mümkün olamamaktadır. Doğal ve kültürel değerlerin korunması amacıyla yapıların özgün hallerinin (restitüsyon), restorasyon öncesi mevcut durumlarının (rölöve) ve restorasyon projelerinin belgelenmesi, yapının aynı işlev ile korunmasının mümkün olmadığı veya daha uygun bir işlevle kullanımının önerildiği durumlarda yeniden işlevlendirilmesi, yapının zorunlu alt yapısının enerji korunumu sağlayacak şekilde düzenlenmesi kültürel sürekliliğin gelecek nesillere aktarılması, kaynakların korunması ve enerji korunumu için oldukça önemlidir. Yeni bina inşası sürecinde şantiye alanının ve iş programının sürdürülebilir şekilde planlanması, şantiyede enerji ve su gereksiniminin minimum düzeyde sağlanması, inşa sürecinde ortaya çıkacak atıkların ve kirliliğin azaltılması, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir. Mevcut yapı stoğu kadar yeniden inşa edilen yapıların da yer seçimi, insan sağlığı ve konforunu sağlayacak biçimde sürdürülebilir mimarlık ilkeleri ile tasarlanması ve uygulanması önem kazanmaktadır. Sürdürülebilir mimarlık ilkeleri ve stratejilerinin insan ve doğal çevre arasındaki ilişkileri sorguladığı, daha sağlıklı, çevre dostu ve insanca tasarımın alt yapısını oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda mimarlık disiplinde sürdürülebilirlik ilkeleri ve stratejilerinin gerçekleştirilebilmesi için başta mimarlar olmak üzere yapı sektöründe etkin olan mühendisler, ekonomistler, malzeme üreticileri vb. aktörlere önemli görevler düşmektedir.

Mimarlar, plancılar ve diğer aktörler yapım öncesi evreden başlayarak binaya girdi oluşturan kaynakları ve binadan çıkan atıkları ve çevre kirliliğini azaltmaya eylemler içerisinde olmalı, enerjiyi korumak bağlamında makro ölçekte enerji bilinçli kent planlaması ile topografya, bitki örtüsü, iklim, hâkim rüzgâr manzara gibi fiziksel çevre verilerine uygun parselasyon hazırlamalı, her ölçekte (nazım plan, imar planları, mevzi imar planları, koruma amaçlı imar planları vb.) hazırlanan planlarda karma işlevli kullanıma olanak tanıyacak kararlar alınmalı, yenilenebilir enerji kaynakları, enerji verimliliği sağlayacak donanımlar ve cihazlar ile yerel malzeme kullanımı veya hammaddenin çıkarılması evresinden geri dönüşüm ve atık kontrolüne kadar tüm süreçlerde az enerji tüketen, az bakım-onarım gerektiren, uzun hizmet ömrüne sahip, çevre dostu ve insan sağlığına ve konforuna uygun yapı malzemeleri tercih etmelidir. Mevcut yapı stoğunda ve yeniden inşa sürecinde toprağın, havanın, suyun ve malzemenin korunumuna duyarlı davranılması, binanın mevcut topografyaya uygun biçimde konumlanması, gereksiz hafriyatın ve dolgunun önlenmesi, endemik bitkiler ve yerel peyzajın kullanılması, hâkim rüzgârın yeşil bir doku ile tutularak veya güneş, rüzgâr,

su, hidrojen, biyodizel gibi yenilenebilir gücünden yararlanılarak enerji verimliliği sağlanması, su korunumuna uygun donanım ve cihazların tercih edilmesi, su tüketiminin ve atıkların azaltılması, yapılarda güneşten yararlanılması, yapıların hizmet ömrünü uzatacak ve kullanıcının fiziksel ve psiko-sosyal gereksinimlerine uygun biçimde esnek tasarlanması, geri kazanılabilir çevre dostu, geri dönüştürülmüş veya geleneksel yapı malzemelerinin kullanılması da yapı üretim sürecinde etkin olan aktörlerin dikkat etmesi gereken konular arasındadır (Kim ve Rigdon, 1998b; Çelebi ve Gültekin, 2007).

Sürdürülebilirlik mevcut doğal ve kültürel değerler içeren somut kültür mirası yapılar ile yeni inşa edilen yapılarla oluşan yapı stoğumuzun topografyaya uygun konumlanması yeraltı sularını, hâkim rüzgârı, bitki örtüsü ile flora ve faunanın korunmasını dikkate alan tasarımları gerektirmektedir. Bir yapının kullanıcıları ile yakın çevresini etkilemenin ötesinde kısa ve orta vadede toplumdaki her bireyi, uzun vadede ise ekolojik dengeleri etkileme potansiyeline sahip olması sürdürülebilirlik ile ilgili yapısal faaliyetlerin bireysel çözümler yerine bütüncül yaklaşımla çözümlenmesi gerektiğini göstermektedir. Türkiye’de henüz istenilen düzeye gelmemekle birlikte yeni yapı inşa deneyimlerinde sürdürülebilirlik kapsamında ekolojik denge ve çevre konularına duyarlı, yenilenebilir ve temiz enerji kaynaklarını, pasif ve aktif güneş ısıtma sistemlerini, çevre dostu yapı malzemelerini, atık yönetimini, enerjinin verimli tüketimini ve sertifika sistemlerini kullanan, sağlıklı iç mekân hava kalitesini önemseyen, biyoklimatik yapı özelliğine sahip örneklerin sayısı giderek artmaktadır.

Sürdürülebilirliğe ilişkin olarak İstanbul’da gerçekleştirilen Habitat II Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı’nda yapı çevrenin insan sağlığını ve konforunu koruyan, çevre dostu yapı malzemeleri ile üretilen, işlevsel, sağlam, estetik, emniyetli, ekoloji ve yapı biyolojisi açısından gereksinimleri sağlayan bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliği vurgulanmışsa da, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından gerçekleştirilen 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı Konut Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda çevre kalitesinin sadece yerelde alınacak tedbirlerle çözümlenemeyeceği, sağlıklı bir toplum ve çevre oluşturabilmek için konunun ulusal platformda değerlendirilmesinin ve uluslararası platformlarda alınacak kararların uygulanmasının kaçınılmaz olduğu vurgulanmıştır (DPT, 2001; Özmehmet, 2007).

2.1.5. Geleneksel Konutlar ve Korunması

Türkiye’de geleneksel konutlar konum, topografya, hâkim rüzgâr, iklim ve manzara gibi fiziksel çevre verileri ile kullanıcının yaşam, üretim biçimi ve alışkanlıklarına uygun

biçimde, geleneksel yapım yöntemleri, doğal ve yerel malzeme ile doğaya ve çevreye duyarlılıkla tasarlanmış ve uygulanmıştır. Farklı coğrafi özelliklere ve çoklu ekolojilere sahip olan Türkiye’de geleneksel konutların çözümlerinde de farklılıklar görülmektedir.

2.2. Literatür Araştırması

Literatür araştırması *sürdürülebilir mimarlık, sürdürülebilir planlama, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik; kentsel ve kırsal alanda geleneksel konutların mekânsal yapısına ve Doğu Karadeniz Bölgesi, Rize ilindeki geleneksel konutlar ile konuta yardımcı eleman serenderlere ve kullanıcı farklılığının mekâna yansımalarına yönelik akademik çalışmalar* olmak üzere üç başlıkta tamamlanmıştır.

Sürdürülebilir mimarlık, sürdürülebilir planlama, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kavramlarına yönelik akademik çalışmalar bir veya daha fazla disiplini kapsayan ve aynı zamanda geleneksel konutların korunmasına yönelik yayınlardan seçilmiştir.

Köktürk ve Kukul 2001 yılında yayımladıkları *Trabzon ’un Beşikdüzü İlçesi ’nde Serender’in Köy Hayatındaki Yeri ve Bir Serender Numûnesi* başlıklı makalelerinde Doğu Karadeniz Bölgesinde geleneksel konuta yardımcı eleman olarak konuta bitişik veya bahçe içerisinde konumlanan serenderin işlevlerini, yapım yöntemi ve yapı malzemelerini incelemişlerdir (Köktürk ve Kukul, 2001).

Arsan Durmuş 2003 yılında tamamladığı *Türkiye’de Sürdürülebilir Mimarlığa Eleştirel Bakış: Seyrek Belediyesi İçin Öneri* başlıklı doktora tezinde sürdürülebilir mimarlık kavramını, küresel çevre sorunlarına ve gelişim sorunlarına çözüm olarak sunulan stratejik, bütüncül ve planlı bir yapılaşma şeklinde ifade etmektedir (Arsan Durmuş, 2003).

Özmehmet 2007 yılında yayımladığı *Avrupa ve Türkiye’deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış* konulu makalesinde yapay çevrenin doğal çevre üzerinde etkilerini inceleyerek sürdürülebilir binalar ve temel özelliklerini ele almış, Dünyada en fazla enerji tüketim oranına sahip olan yapı sektöründe Avrupa’daki sürdürülebilir bina uygulamalarını araştırmış ve Türkiye’deki sürdürülebilir bina uygulama anlayışını değerlendirilmiştir (Özmehmet, 2007).

Ayşin Sev 2009 yılında yayımladığı *Sürdürülebilir Mimarlık* isimli kitabında sürdürülebilir mimarlık kavramını içinde bulunduğu her koşulda ve var olduğu her dönemde, gelecek nesilleri de düşünerek, yenilenebilir enerji kaynak kullanımına da öncelik veren, bulunduğu çevreye duyarlı, bulunduğu alanı, kullanıldığı malzemeyi, suyu ve kullanıcıların konfor ve

sağlığını koruyan yapılar ortaya koymak için yapılacak faaliyetler olarak tanımlamıştır (Sev, 2009).

Birkan 2010 yılında yayımladığı *Çevre Duyarlı Mimarlık Pazarlanan Yeni Kavramların Ardında Pazarlananlar: ACE'nin Sürdürülebilirlik Belgesinin Anımsattıkları* başlıklı makalesinde 2009 yılında Avrupa Mimarlar Konseyi'nin (ACE-Architects' Council of Europe) Sürdürülebilirlik Bildirgesinde sürdürülebilir mimari tasarım; yapı üretiminin her evresinde enerjinin, suyun, havanın, toprağın, kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunumu, enerji verimliliği, ekolojik ve duyarlı arazi seçimini dikkate alarak, sağlıklı ve çevre dostu malzeme kullanımı ve değer katıcı bir estetik anlayışı ile bir arada kullanmak olarak tanımlanmıştır (Birkan, 2010).

Özcan 2016 yılında yayımladığı *Kent Planlamada Sürdürülebilirlik Gündemi: Bir Kavramsallaştırma Denemesi*, başlıklı makalesinde sürdürülebilirlik olgusunu çevresel, mekânsal, sosyal, ekonomik ve kurumsal özellikleri ile kentsel planlama bağlamında ele alarak sürdürülebilir kentsel gelişme ile kentsel planlama arasındaki ilişkilerin kavramsallaştırılmasını konu etmektedir. Çalışma sürdürülebilirlik ilkesi temelinde kentleşme, kent planlama, kent modeli ve koruma-yenileme gibi anahtar kavramların kapsam ve içeriğinin tanımlanmasının gerekliliğine işaret etmektedir (Özcan, 2016).

Tiele 2024 yılında yayımlanan *Sustainability* başlıklı kitabında sürdürülebilirlik kavramını detaylı bir şekilde tanımlamış ve farklı disiplinlerde tüm boyutları ile incelemiş ve sürdürülebilir stratejiler ve politikaların neler olması gerektiğine yönelik öneriler sunmuştur (Tiele, 2024).

İkincil olarak Anadolu'da farklı coğrafyalarda ve iklim bölgelerinde kırsal ve kentsel alanda yer alan geleneksel konutların mekân düzeni, plan şeması, yapım sistemi ve yerel yapı malzemeleri ile süslemelerine ilişkin akademik çalışmalar incelenmiştir.

Kuşçu 2006 yılında tamamladığı *Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Geleneksel Konya Evi Üzerine Bir İnceleme* isimli yüksek lisans tezinde ekonomik gelişme ile çevre arasında uzlaşma arayan sürdürülebilir gelişme kavramının mimari açıdan nasıl ele alındığını inceleyerek, sürdürülebilir mimarlığı ve tasarım ölçütlerini tanımlayarak bunları bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymuştur (Kuşçu, 2006).

Başkan 2008 yılında yayımlanan *Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri* konulu makalesi farklı kullanıcı gereksinimleri ve yaşam koşullarının sonucu olarak Karadeniz sivil mimarlığının zenginliğine odaklanmaktadır. Makalede görsel ve biçimsel bir zenginliğe sahip halk

sanatının örneklendiği geleneksel Doğu Karadeniz evleri araştırılmış, geleneksel yapıım sistemleri ve yapı malzemeleri ile üretilen geleneksel konutların yere, yapı ustalarına ve kullanıcı gereksinimlerine göre değişkenlik gösterdiği aktarılmıştır. (Başkan, 2008).

Örmecioğlu vd. 2013 yılında yayımladıkları *Çevresel Faktörlerin Geleneksel Yapım Sistemleri Üzerindeki Etkisi: Anadolu Örneği* başlıklı makalelerinde Anadolu’da bir kısmı yok olmuş veya yok olma riski ile karşı karşıya kalan ve yerel mimariyi oluşturan geleneksel konutların somut ve soyut faktör ile kimi zaman kullanıcının yapısına bağlı olarak farklılaştığına, kimi zaman da Anadolu gibi zengin bir tarihsel ve demografik mozaigi olan bir coğrafyada kültürel etkileşim ile benzeştiğine işaret etmekte, konutların sürdürülebilir olmasına yönelik öneriler sunulmaktadır (Örmecioğlu vd., 2013).

Dikmen ve Toruk 2016 yılında yayımladıkları *Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik Kapsamında Sivrihisar Evlerinin Korunmasına Yönelik Öneriler* isimli makalelerinde günümüzde kentleşme, gelişen teknoloji, değişen yaşam biçimi ve artan göç olgusu yerleşimin sürekliliğini ve geleneksel dokunun korunmasını tehdit etmekte olduğunu vurgulayarak; Sivrihisar yerleşiminin tarihsel süreç içerisinde mekânsal yapı değişikliklerini irdelemiş, yerleşimde gerçekleştirilecek olan koruma imar planı ile geleneksel konut dokusunu oluşturan yapıların korunması ve bölge ekonomisini canlandıracak biçimde işlevlendirilmesine yönelik öneriler sunmuşlardır (Dikmen ve Toruk, 2016).

Ergöz Karahan 2017 yılında Megaron Dergisi’nde yayımladığı *Geleneksel ve Günümüz Konutunda Sürdürülebilirlik ve Yaşam Alışkanlıkları: Osmaneli Örneği* isimli makalesinde geleneksel konut kullanıcılarının konutlarını kendi ihtiyaçları çerçevesinde düzenlediklerini, konutun özelliklerine bağlı olarak bazı eylemler geliştirdiklerine vurgu yapmakta ve konut özelliklerinin, kullanıcıların yaşam ve üretim biçimi ile alışkanlıklarının konutun mekânsal yapısını nasıl biçimlendirdiği bağlamında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir (Ergöz Karahan, 2017; 498-499).

Literatür taramasında üçüncü aşamada *Doğu Karadeniz Bölgesi, Rize İlindeki Geleneksel Konutlar ile Konuta Yardımcı Eleman Serenderlere ve Kullanıcı Farklılığının Mekâna Yansımaya* ilişkin akademik çalışmalar incelenmiştir.

İskender 1987 yılında gerçekleştirdiği *Doğu Karadeniz Konut Mimarisinde Süsleme Üzerine Bir İnceleme* isimli yüksek lisans tezinde bölgenin toplumsal tarihi, yaşam ve gelenekler, fiziksel yapısı geleneksel konut mimarisi başlığında değerlendirmiş, bu değerlendirmede

süsleme ögelerinde farklılaştığı görülerek bölgede konut mimarisinde mimari süslemeleri incelemiştir (İskender, 1987).

Sümerkan 1990 yılında yayımladığı *Biçimlendirilen Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri* konulu doktora tezinde Karadeniz Bölgesi geleneksel konutların biçimlenmesinde belirleyici olan parametreleri detaylı biçimde tartışmış, konutların mekânsal yapısını analizler ile irdeleyerek değerlendirmiştir (Sümerkan, 1990).

Karpuz, 1999 yılında yayımladığı *Serander ve Loft, Türk ve Norveç Halk Mimarîsinde Eşdeğerli İki Yapı* başlıklı makalesinde Doğu Karadeniz Bölgesinde geleneksel konuta yardımcı eleman seranderler ile Dünyada farklı kültürlerde benzer amaçlı kullanılan halk mimarisi örneklerini karşılaştırmıştır (Karpuz, 1999).

Çakır, 2000 yılında tamamladığı *Geleneksel Karadeniz Ahşap Konut Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi* konulu doktora tezinde Karadeniz Bölgesindeki yerel ahşap yapım sistemleri ile çağdaş ahşap sistemler arasındaki farklılıklar strüktür, ısı yalıtımı, yangın ve dayanıklılık açısından gözden geçirmiş, geleneksel yapım sistemlerinin korunmasına yönelik öneriler sunmuştur (Çakır, 2000).

Batur ve Öymen Gür 2005 yılında yayımladıkları *Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari* isimli kitaplarında Doğu Karadeniz kırsalında kullanıcının gereksinimleri ve fiziksel çevre verilerine uygun biçimde, yerel yapım teknikleri ve yerel yapı malzemeleri ile inşa edilen geleneksel yapı örnekleri incelenmiş, kırsal mimarinin önemi vurgulanmıştır (Batur ve Öymen Gür, 2005).

Eminağaoğlu ve Çevik 2007 yılında yayımladıkları *Design Policies and Means Related to Rural Settlements* başlıklı makalelerinde kırsal alanda köy ve çevresinin bölgesel karakterini tanımlamak, yeni gelişmelerde yöresel karakterin nasıl korunabileceğini ve artırılabilceğini göstermek açısından önemli olan köy tasarım rehberlerinin içeriği tartışılmış ve bu konuda yurt dışında yapılan örnekler incelenmiştir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2007).

Eskiçırak 2009 yılında tamamladığı *Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konutlarının İyileştirilmesine Yönelik Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı Analizi-Örnek Konutların Mevcut Durum Değerlendirilmesi* adlı yüksek lisans tezinde Anadolu’nun geleneksel Türk evlerinin bölgelere göre dağılımı özelinde Doğu Karadeniz Bölgesi geleneksel konut örneklerini plan tipolojileri, yapım sistemleri ve kullanılan malzemeler çerçevesinde inceleyerek analizler yapmıştır (Eskiçırak, 2009).

İnanç 2010 yılında tamamladığı *Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği* konulu yüksek lisans tezinde Rize'nin Fındıklı ilçesine bağlı Çağlayan Köyü evlerinin mimari özellikleri tartışılmış, kırsal konutlar ekoloji ve sürdürülebilirlik ölçütleri ile incelenmiş, köydeki evler arasından seçilen Orhan Hacaloğlu Konağı değerlendirilmiştir (İnanç, 2010).

Zorlu ve Faiz 2012 yılında yayımladıkları *Ekolojik Mimarlık: Doğu Karadeniz Kırsal Konutu* başlıklı makalelerinde Doğu Karadeniz Bölgesinde kırsal alanda doğa ile uyumlu, ahşap ve taş gibi çevre dostu yapı malzemeleri ile kullanıcının gereksinimlerini, alışkanlıklarını ve malzemenin doğasını bilen yerel ustalar tarafından inşa edilen geleneksel konutlara odaklanmışlardır (Zorlu ve Faiz, 2012).

Eminağaoğlu ve Çevik 2015 yılında yayımladıkları *Nature-Rural Settlement Interactions* başlıklı makalelerinde insan-doğa etkileşiminde insan eylemlerinin genellikle doğaya karşı yaşanan olumsuz yansıdığını ekolojik sorunların süreç içerisinde bölgesel ve küresel sorunlara yol açtığını ifade etmektedirler. Çalışma doğa ile uyum gösteren ve doğal ortamların niteliklerini konutlara yansıtan kırsal yerleşimlerde olduğu gibi insan-doğa ilişkilerinin ve doğa dostu yaşam biçiminin yeniden ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2011).

Aydın ve Lakot 2014 yılında yayımladıkları *Karadeniz Geleneksel Mimarisinde Sürdürülebilir Malzemeler; Ahşap ve Taş* konulu makalelerinde Doğu Karadeniz Bölgesi geleneksel konutlarından seçilen örnekler ile sürdürülebilir mimarlığın izleri araştırmış, günümüzde varlığını sürdüren geleneksel konutlar ile günümüz konut örneklerinde kullanılan yapım teknikleri ve malzemeleri inceleyerek bina kabuğundaki sürdürülebilir tasarım yaklaşımları değerlendirmişlerdir (Aydın ve Lakot, 2014).

Hatipoğlu 2014 yılında tamamladığı *Yer İçin Konut Tasarlama: Doğu Karadeniz Bölgesi Kırsal Alan* konulu yüksek lisans tezinde mimaride “yer” kavramını irdeleyerek Doğu Karadeniz Bölgesinde yer kavramını coğrafi ve kültürel boyutları değerlendirmiş, bölgedeki geleneksel yaşam ve mimari kapsamında kırsal alanda konumlanan geleneksel konutların tasarım ölçütlerini belirlemiştir (Hatipoğlu, 2014).

Bayram 2014 yılında gerçekleştirdiği yüksek lisans tezinde *Doğu Karadeniz Bölgesinde Geçmişten Günümüze Vernaküler Mimari* Anadolu coğrafyası içinde ahşabın, zamanla farklı kültürlerin biçimlendirdiği son derece özgün örneklerle Doğu Karadeniz Bölgesindeki Vernaküler Mimari ürünleri incelenmiştir (Bayram, 2014).

Eminağaoğlu ve Çevik 2015 yılında yayımladıkları *Yaşam Kültürü Olarak Kır Konutu Çevresi: Artvin Örneği* başlıklı makalelerinde konut çevresine ait yerel verilerin, yaşam kültürünü yansıtmaya amacı ile araştırma alanı olarak seçilen Artvin’de yerel veriler ile konut çevresindeki yapılar ve alan kullanımını değerlendirilmişlerdir (Eminağaoğlu ve Çevik 2015a).

Cengiz 2015 yılında tamamladığı *Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari: Rize - Fındıklı - Hara Köyü - Köseoğlu Osman Cengiz Evi* konulu yüksek lisans tezinde farklı tiplerde kırsal mimari öğeler ve doğal değerleri bir arada barındıran, Fındıklı’da yöresel plan tipi ve göz dolgu yapım sistemi ile Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal mimarisinin ve Laz evinin önemli örneklerinden biri olan ve Köseoğlu Osman Cengiz Evini incelemiş ve Farklı kültür ve coğrafyada farklı biçimlerde karşılaştığımız kırsal mimarinin korunmasını vurgulamıştır (Cengiz, 2015).

Kahya ve Güler 2015 yılında yayımladıkları *Fındıklı Aydınoglu Evi ve Yöresel Yapı Terminolojisi* konulu makalelerinde Rize Fındıklı İlçesi Aydınoglu Evi özelinde geleneksel konut mimarisini tartışmış, korunması için öneriler sunmuşlardır (Kahya ve Güler, 2015).

Eminağaoğlu ve Çevik 2015 yılında yayımladıkları makalede Artvin’in ilçelerden köylerde kır konutunun plan şeması ve cephe elemanlarını işlevsellik, çevre ile ilişkileri ve sosyal ve kültürel açıdan değerlendirilmişlerdir (Eminağaoğlu ve Çevik 2015b).

Muşkara, 2017 yılında SEFAD Dergisi’ne yazdığı *Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük* isimli makalesinde geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş bir evin sadece çağdaş yöntemler ve teknolojiler kullanılarak restore edilmesi, mimari mirasın korunması için yeterli olmadığı vurgulanmıştır. Kırsal mimari tanımının içinde yer alan çevresel değerler ve gelenekler yapıların plan ve malzeme analizler yapılması, bozulmuşluk durumlarının tespit edilmesi ve yapıların içinde bulunduğu çevre olarak köylerin kültürel değerleri, geleneklerinin incelenmesi, belgelenmesi ve korunması gerektiği üzerinde durulmuştur (Muşkara, 2017).

Bulut 2017 yılında tamamladığı *Doğu Karadeniz Yerel Mimarisinin Sürekliliği Bağlamında Trabzon/Of/Balıca Mimari Özellikleri ve Yeni Bir Konut Önerisi* konulu yüksek lisans tezinde Doğu Karadeniz Bölgesi yerel mimari kültür birikimi genel hatlarıyla inceleyerek bölgedeki güncel durum yerel mimari ve süreklilik kavramları bağlamında Doğu Karadeniz Bölgesi ve Balıca Mahallesi özelinde örnekler üzerinden irdelenmiştir (Bulut, 2017).

Akbaş ve zcan 2018 yılında ATA Planlama ve Tasarım Dergisi'nde yayımladıkları *Yapım Tekniği Farklılıklarının Mekâna Yansıması: Uzungöl ve Taşkıran Örneği* isimli makalelerinde geleneksel mimaride yerel özelliklerin mekânı biçimlendirmesinin rolü ve kullanım biçimlerine yönelik araştırmalar yaparak Trabzon-Çaykara Uzungöl ve Taşkıran'da geleneksel konutların; mekân kurguları ve karakteristik özelliklerini yapım teknikleri detaylı olarak incelenmiş, yapı kullanıcıları ile yaşam biçimleri hakkında görüşme yapılarak, konut biçimlenmesine olan etkileri araştırılmıştır (Akbaş ve zcan, 2018).

Pınar 2018 yılında *Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi* başlıklı makalesinde Doğu Karadeniz kırsalında geleneksel konutların strüktürel yapısını Rize ili Pazar ilçesine bağlı Yücehisar (Çarişka) köyünde bulunan yapı örnekleri üzerinden irdelenmiş, geleneksel yapıların mevcut halleri ile mevsimlik olarak kullanılmaya devam edilmesini önermiştir (Pınar, 2018).

Demirrenk ve Ararşlan 2018 yılında yayımladıkları *Geleneksel Rize İkizdere Evlerinin Plan Tipolojisi ve Yapım Sistemi Açısından İncelenmesi* konulu makalelerinde Doğu Karadeniz Bölgesinde geleneksel konut kültürünün önemli örneklerini barındıran Rize'nin İkizdere ilçesinde seçilen on geleneksel konut örneğini plan tipolojisi, plan elemanları, kat ve oda organizasyonu ve yapım sistemi özellikleri açısından irdelenmiş, bu yapıların belgelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması için yapılması gerekenler tartışmışlardır (Demirrenk ve Ararşlan, 2018).

Eruzun 2019 yılında yayımladığı *Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi* konulu makalesinde geleneksel Rize konutlarında ahşap yığma ve ahşap karkas yapım sistemleri ile ahşap yapı malzemelerinin kullanımını tartışmış, konutların kültürel miras kapsamında korunması için öneriler sunmuştur (Eruzun, 2019).

Karpuz 2019 yılında yayımladığı *Geleneksel Rize Mimarisi Üzerine Araştırmalar* başlıklı makalesinde Doğu Karadeniz Bölgesi Rize ilinde yoğun örnekleri görülen geleneksel konutların mekânsal yapısını tartışmış, konutların korunması için öneriler sunmuştur (Karpuz, 2019).

Sümerkan 2019 yılında yayımlanan *Rize Geleneksel Köy Evlerinde Mekân Kullanımı* konulu makalesinde kırsal alandaki geleneksel konutların mekân organizasyonunu örneklerle tartışmıştır (Sümerkan, 2019).

Özen 2019 yılında yayımladığı *Rize Halk Mimarisi Malzeme ve Yapım Teknikleri* konulu makalesinde Doğu Karadeniz'de doğal çevreye uyumlu, malzeme seçimi ve kullanımı

bakımından sürdürülebilir ve ekolojik bir mimari gelenek şeklinde üretilen geleneksel konutları tartışmış, mimari literatürde halk mimarisi, anonim mimari ve mimarsız mimarlık ve vernaküler mimari olarak da anılan yöresel/yerel mimariyi örnekleri ile detaylı biçimde incelemiştir (Özen, 2019).

Coşan ve Seçim 2020 yılında yayımladıkları *Doğu Karadeniz Bölgesinde Yaşayan Laz Topluluklarının Dili, Gelenekleri ve Mutfak Kültürü Üzerine Bir Araştırma* isimli makalelerinde Rize, Trabzon ve Artvin’de yaşayan Laz kökenli olan kişilerle görüşmeler yaparak Lazların mutfak kültürünü, geleneklerini ve Laz etnik kültürünü kayıt altına alarak yaşatabilmeyi amaçlamışlardır (Coşan ve Seçim, 2020).

Yılmaz 2019 yılında yayımlanan *Karadeniz’in İncisi Serander* başlıklı makalesinde seranderlerin işlevi, yapım tekniği ve yapımında kullanılan malzemeler açısından değerlendirmiştir (Yılmaz, 2019).

Büyüksofuoğlu 2019 yılında yayımladığı *Rize İli Kırsal Ahşap Konut Yapılarının Mekân Kurgusu* isimli yüksek lisans tezinde kırsal mimari yapıları plan tipleri ve mekân kurgusu açısından irdelenmiş, Rize ilinin tarihi, coğrafyası, ekonomisi ve sosyal yapısına değinmiştir. Çalışmada Rize geleneksel ahşap konutlarını konut ve çevresi, yapım teknikleri ve yapı malzemeleri, plan tipleri ve yapı elemanları olarak incelenmiştir (Büyüksofuoğlu, 2019).

Al Şensoy ve Kukoğlu 2020 yılında yayımladıkları *Doğu Karadeniz Kırsal Mimari Örneği Seranderlerin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi* konulu makalelerinde Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde konuta yardımcı eleman ve önemli kırsal mimari örneklerden olan seranderler ekolojik ve sürdürülebilirlik kriterleri üzerinden incelenmiştir. Çalışma Trabzon’un Sürmene, Tonya ve Araklı ilçelerinde yer alan seranderlerin korunması, yeniden işlev kazandırılması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur (Al Şensoy ve Kukoğlu, 2020).

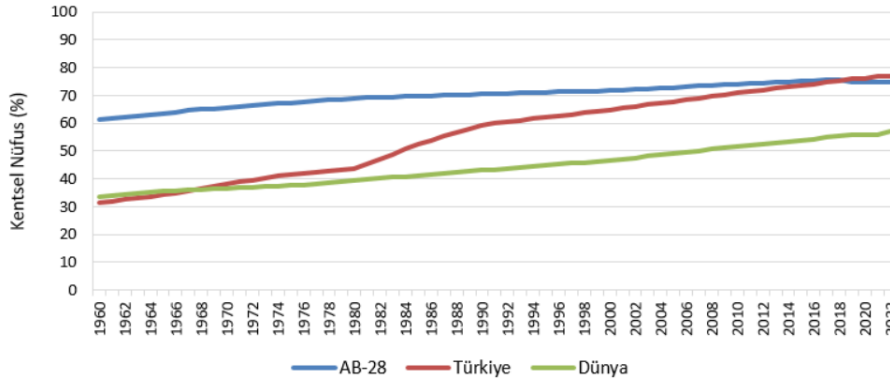
Yazıcıoğlu ve Alkan 2020 yılında yayımladıkları *An Analysis on Building Elements of A Wooden Structured Granary “Serander” in Turkey’s Eastern Black Sea Region* konulu makaleleri Rize’de özgün karakterini koruyan ve mimari, kültürel ve tarihi değerlere sahip seranderlerin mimari detaylarının belgelenmesi ve korunmasının önemini vurgulamaktadır (Yazıcıoğlu ve Alkan, 2020).

Özgel Felek 2020 yılında yayımlanan *Doğu Karadeniz Yerel Mimariye Ait Serander ve Dünya’dan Benzer Yapılar* başlıklı makalesinde serander kelimesinin kökeni, seranderin yer seçimi, işlevi ve yapıyı oluşturan elemanlara değinmiş, Dünya’nın farklı noktalarında

bulunan serenedere form olarak benzer, amaç ve işlev olarak da aynı ya da yakın mantıkta inşa edilmiş yapılar irdelemiştir (Özgel Felek, 2020).

Yeşilyurt Tunç ve Özülke 2021 yılında yayımladıkları *Trabzon'da Serender Yapılarının İncelenmesi ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri* konulu makalelerinde serender yapılarının nasıl bir gereksinimle yapıldığı ve bu gereksinimlerin serenderlerin fiziksel özelliklerini nasıl etkilediği tartışmış ve Trabzon'da bulunan serender tipolojilerine yer vermişlerdir (Yeşilyurt Tunç ve Özülke, 2021).

Aktürk ve Fluck'ın 2022 yılında yayımladıkları *Vernacular Heritage as A Response to Climate: Lessons for Future Climate Resilience from Rize* başlıklı makaleleri Rize'nin Fındıklı ilçesinde değişen iklim ve peyzaj koşulları altında yerel miras alanlarındaki bozulmanın nedenlerini tartışarak alan çalışması, yerinde gözlemler ve yerel halkla yapılan görüşmeler ile yerel halkın iklim değişikliğine ilişkin algılarına ve iklim değişikliğinin peyzajı nasıl değiştirdiğine dair içgörüler sunmaktadır (Aktürk ve Fluck, 2022).

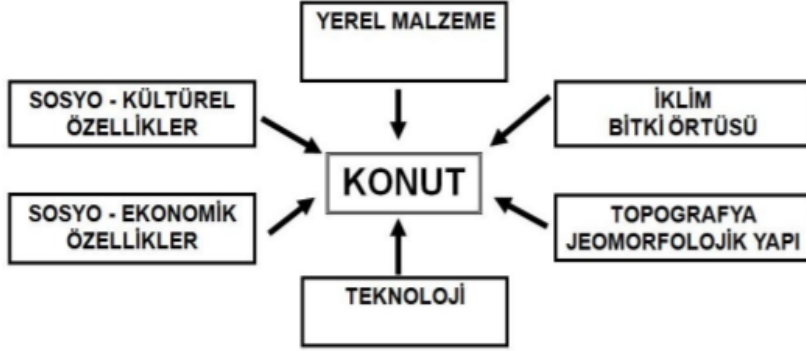

Şekil 3.1. Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Nüfus Oranları (Kaynak: Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Web Sayfası, 2022)

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında kırsal alanda yaşayan nüfus %76’dır. 1950’li yıllara kadar bu durum değişim göstermemektedir. Oranlarda küçük değişiklikler olmakla birlikte 1950’li yıllar içerisinde başlayan kentsel nüfus artışı 1985 yılı sonrasında hızlanarak sürmüştür. 1980 yılı verilerine göre nüfusun %43,9’u kentsel alanda yaşarken, 1985 nüfus sayımında kentsel nüfus %50’lerin üzerine çıkarak kırsal nüfusu geçmiştir. Türkiye’de 2024 yılı nüfus verilerine göre nüfusun %76,4’ü (66.795.292 kişi) kentsel alanda yaşamaktadır (TÜİK, 2024). Türkiye’de 1950’ler sonrasında kentleşme, iş olanaklarının yetersizliği gibi nedenler ile kırsal alanda yaşayan genç nüfus tarım ve hayvancılığa yönelik üretimin azalması, iş olanaklarının yetersizliği kente göçü hızlandırmakta, kırsal alanda sadece üretim içerisinde olmayan yaşlı nüfus yaşamını sürdürmektedir. Bu durum kırsal alanda yer alan geleneksel konutların terk edilmesine neden olmakta, kullanılmaması nedeniyle bakım-onarım görmeyen bu yapılar yok olma riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Anadolu’da farklı bölgelerde yaşam biçimine, sahip olunan kültürel yapıya, geleneksel yapıım tekniklerine ve yerel malzemeye bağlı olarak birbirinden farklı biçimlenen konut örnekleri görülmektedir (Bkz. Resim 3.1.). Kentsel alanda konumlanmış geleneksel konut örnekleri; nüfus artışı, kent merkezinde arazi bedellerinin yüksek olması ve yeni konut alanlarının bulunmaması nedeniyle büyüme ve kentsel rant baskısı altında kalmaktadır. Kırsal alanda genellikle ana ulaşım arterlerine uzak konumda olan, büyüme gereksinimi duymayan ve kentsel rant baskısı altında kalmayan kentsel yerleşimler daha az bilinir olmaları nedeniyle kentsel alandaki konutlara kıyasla kısmen daha korunmuş bir yapı göstermektedir. Kırsal alanda iş olanaklarının yetersizliği nedeniyle nüfusun yakın çevrede ve büyük kentlere göç etmek durumunda kalması kırsaldaki konutların terk edilmesi ve bakım onarım görmemesi süreç içerisinde bu konutların da korunmasını güçleştirmektedir. Yapı kültürü, ekonomisi ve pratiği açısından fiziksel çevre verilerine uygun, düşük maliyetli ve çevre dostu yapıım teknikleri ve yapı malzemeleri ile inşa edilen geleneksel konutların;

sahip olunan teknolojiyi, yaşam biçimini, mimarlık anlayışını ve toplumsal yapıya yönelik izleri geleceğe aktaran yapılar olduğu söylenebilir. Geleneksel konutların yer seçimi, konumu ve yönü ile konutların tarım alanlarına ve birbirine erişimi de bölgenin topografyasına bağlı olarak şekillenmiştir. Şekil 3.2.'de Anadolu'da geleneksel konutu oluşturan unsurlar verilmiştir.

Şekil 3.2. Geleneksel Konutu Oluşturan Unsurlar (Kaynak: Perker ve Akıncıtürk, 2011)

3.1. Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konutları

Batı, orta ve doğu Karadeniz bölgelerinde topografyaya bağlı olarak konut yerleşimlerinin değişkenlik göstermektedir. Ancak batı ve orta Karadeniz bölgelerine kıyasla Doğu Karadeniz Bölgesinde topografik yapı ve yoğun bitki örtüsü nedeniyle daha dağınık yerleşimlerde yapı malzemesi ve yapım yöntemi (ahşap yığma ve ahşap karkas) olarak ahşabın ağırlıklı olarak taş ile birlikte kullanıldığı konut örnekleri görülmektedir

Doğu Karadeniz Bölgesinde özellikle kırsal alanlarda arazi yapısının dik ve engebeli olması çay, fındık gibi tarımsal ürünlerin ekim, gübreleme, toplanma ve depolama alanlarına ulaşımında sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle Doğu Karadeniz Bölgesi kırsalında konutların dağılımı ve yerleşimi topografyaya bağlı olarak şekillenmekte ve konutlar birbirinden uzak, iş yükünü azaltmak için üretim alanına yakın ve toplanan ve depolanan ürünü yabani ve zararlı hayvanlardan korumak amacıyla arazilerin yüksek noktasına konumlandırılmaktadır. Kendine özgü bir kimliğe ve estetiğe sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesinde geleneksel konutların doğaya zarar vermeyen, çevre dostu, geri dönüşebilir, yerel, bölgenin iklim koşullarına uygun, yapım öncesi, yapım ve yapım sonrasında enerji verimliliği sağlayan tasarım, yerel yapım sistemi ve yapı malzemesi kullanarak inşa edilmiş olmaları nedeniyle ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirlik ve yaşam ve üretim biçimlerinin, yapı üretim pratiği açısından ise sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik ölçütlerine uygunluk gösterdiği söylenebilir (Resim 3.2.).

Resim 3.2. Rize Geleneksel Konut Örneği (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Geleneksel konutlar toplumun kültürünün simgesel biçimlerini kullanan yapı biçimi olarak tanımlanmakta ve toplumun kabul ederek bir sonraki nesile aktarılması istenen ortak bir yapıyı çevre kültürü olarak özetlenmektedir. Geleneksel konutlar geçmişte belirli bir zaman öncesinde başlanarak, yıllar içerisinde tekrar eden ve belirli bir döneme ait bir yapılaşma olarak algılanmakla birlikte, bulunduğu bölgenin fiziksel çevre verileri kadar toplum yapısına, kullanıcının yaşam ve üretim biçimine, alışkanlıklarına bağlı olarak tekrar eden ve bunun sonucunda inşa deneyimi arttıkça daha fazla bilgiyi ve olguyu içinde barındıran yapılar olduğu söylenebilir. Geleneksel konutların yakınında kullanıcının yaşam biçimi, üretim ve geçim kaynaklarına (ipek böceği üretimi, arıcılık, küçük el sanatları, dokumacılık vb.) göre gereksinim duyulan konuta yardımcı elemanlar kullanılabilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinde de gıdaların depolanması ve korunması için kiler/ambar vb. amaçlarla serender olarak adlandırılan konuta yardımcı elemanlar bulunmaktadır.

Kullanıcının yaşam ve üretim biçimini ve alışkanlıklarını bilen, geleneksel konutun inşasında kullanılan yapılm yöntemleri ve malzemeyi tanıyan ustalar -kimi zaman da yerel halk tarafından- yapılan geleneksel konutların; konum, topografya, bitki örtüsü, hakim rüzgar, iklim gibi fiziksel çevre verileri, yerelde kolay bulunabilen yapı malzemeleri kullanılarak yıllarca denenmiş olmanın getirdiği bir tecrübe ve genellikle ortak mekan sofa ve odaların sofa ile ilişkisine bağlı plan şemaları ile birbirini tekrar eden bir tipolojiye sahip olduğu söylenebilir. Ancak gerçekte tip kavramından üreyen bu deneyimde yeni bir mimari arayıştan çok yapıldığı bölgenin topografik ve iklimsel verilerine, doğaya uygun, kullanıcının yaşam biçimine ve alışkanlıklarını dikkate alan ve yerel malzemeyle üretilmesi nedeniyle çevreci ve ekonomik olan bir yapı söz konusudur.

Doğu Karadeniz Bölgesinde kırsal alanda tarım ve hayvancılığa dayalı yerel ekonomide çay, fındık, mısır gibi ürünler dışında meyve yetiştiriciliği (kivi, turuncgiller) yapılmaktadır. Ürüne kolay erişim sağlamak amacıyla geleneksel konutlar tarım arazilerinin yakınında inşa edilmektedir. Bölgede balıkçılık ve arıcılık gibi faaliyetler de sürdürülmektedir. Günümüzde

Doğu Karadeniz’de kırsal alanda Avrupa Birliği projelerinden gelen mali destek ile (Fındıklı’nın köyleri) yerel halkı ve kadın üreticileri destekleyen uygulamaların yanı sıra sürdürülebilir ve organik tarım uygulanmaktadır (Rize Valiliği Web Sayfası, 2024). Bundan başka bölgenin ladin ve kestane gibi neme dayanıklı ağaçlar açısından zenginliği kerestecilik, tekne yapımı gibi iş kollarını desteklemektedir. Bölgenin florasında yaygın olarak görülen ıhlamur ve sarıçam gibi ağaçlar mobilyacılık gibi geçim kaynaklarının ve ahşap oymacılığı gibi el sanatlarının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Kırsal alandaki geleneksel konutların ve konuta yardımcı eleman olarak değerlendirilen serenderlerin yapımında da yerel çevreden elde edilen, neme dayanıklı ağaçlar kullanılmaktadır.

Yerleşim özellikleri, plan şemaları, yapım tekniği ve yapı malzemeleri, cephe düzenleri, iç mekân özellikleri ve konuta yardımcı elemanları ile Doğu Karadeniz geleneksel konutlarının geleneksel Türk konutundan farklılaşan veya benzeşen yönleri görülebilmektedir. Geleneksel Doğu Karadeniz konutunda taş temel üzerine yığma taş yapım tekniği ile arazinin konumuna göre genellikle ahır olarak kullanılan zemin kat ile üzerinde genellikle ahşap karkas, ahşap yığma yapım tekniği ve ahşap malzeme ile inşa edilen ve yaşam katı olarak kullanılan bir veya iki kattan oluştuğu söylenebilir.

3.1.1. Yerleşim Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde coğrafi yapı ve topografik yapı nedeniyle geleneksel konutlar tarımsal alanlara yakın erişim sağlayacak biçimde genellikle yamaçlarda, birbirinden uzak ve dağınık şekilde, birkaç konutun bir araya gelmesi ile gruplar halinde ve birbirinden 1-2 km. uzak mesafede konumlanmaktadır. Bu nedenle konutlara genellikle dar ve topografyaya uygun şekilde patikalardan ulaşılmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi yerleşimlerinde konutlar arazi eğimine uygun konumlanmakta, girişler ve mekânlar konutun bulunduğu yeri topografyasına ve yapının konumuna göre planlanmaktadır. Topografyaya yayılarak konumlanan konutlarda mutfakla birlikte ana mekân olarak kullanılan sofa arazi eğiminin azaldığı yönde kullanılmakta ve eğimin yönlendirici etkisi rüzgâr ve yağış faktörlerine karşı konutun korunmasına önlem oluşturmaktadır. Karadeniz’e dik uzanan dağ ve tepelerde doğu ve batı yönde konumlanan yerleşimler, dağın etek ve yamaçlarında konumlanmaktadır. Konutlar eğimi az ve çok fazla olacak şekilde değişebilen arazinin yamaçlarında konumlandığı için arazi eğimi nedeniyle alt kotta çözümlenen ve üst katın ısınmasına yardımcı olan ahır kendiliğinden oluşmaktadır. Düşük kottan bakıldığında ahır olarak kullanılan zemin kat ve üzerindeki yaşam katları

görünen konuta, yüksek kottan bakıldığında kat sayısı daha az algılanmaktadır. Topografya ile ahır ve konut işlevsel olarak ayrılırken, konuta düşük ve yüksek kottan iki girişle erişilmektedir. Arazi eğimi Karadeniz’e dik olduğundan konuta genellikle biri kuzey diğeri güney yönden girilmektedir. Yaz mevsiminde kuzeye bakan avlu serin bir ortam oluştururken, kış mevsiminde ise güneye bakan avlu ve mekânlar kullanılmaktadır (Resim 3.3.).

Resim 3.3. Doğu Karadeniz Köy Yerleşim Düzenleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Kış mevsiminde büyükbaş hayvanlarını konutun altındaki ahırda besleyen yöre halkı ilkbahar mevsiminde tarlalarını ekip dikmeye başlamaktadır. Ekili alanların otlak olarak kullanılamaması hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. Yüksek rakımlı yaylaların mevsim şartlarının olumsuzluğu, yerel halkın hayvanların otlatılması için yüksek rakımlı arazilere ihtiyaç duyması yerli halkın yaylalardan daha düşük rakımlarda ve köy ile yayla arasındaki arazilerden yararlanma düşüncesi hayvancılığa dayalı mezra yerleşimlerini gündeme getirmiştir (Resim 3.4.).

Resim 3.4. Yayla Yerleşim Düzeni (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

3.1.2. Plan Şeması

Geleneksel Doğu Karadeniz konutunun plan şeması Türk Evinde olduğu gibi sofanın plan şeması içerisindeki konumu esas alınarak, sofaya göre odaların konumuna göre şekillenmiş ve sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı örnekler ile gelişmiştir. Türk Evi plan şemasının en basit ve en erken örneği olan sofasız plan şemasında mahremiyet gerekçesi ile bahçe duvarları ile korunan iç avlulu veya ön/yan bahçeli konut örnekleri genellikle orta, güney ve doğu Anadolu’da kullanılmıştır. İklimin sıcak veya ılıman olduğu coğrafyalarda ortak

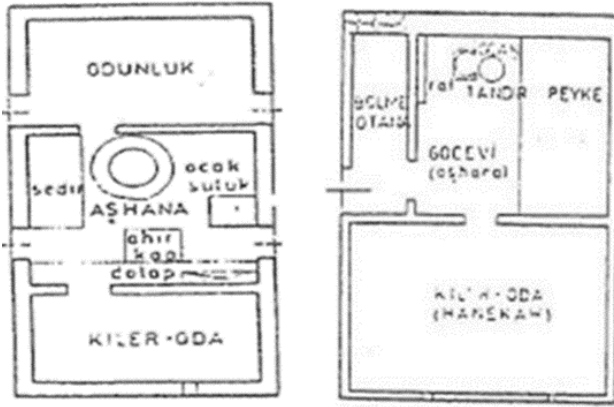
mekân sofa ve çevresinde gelişen odalar ile şekillenen *dış sofalı plan şemasında* avlulu ve/veya bahçeli konut örneklerini Anadolu'da kırsal alanda yaygın olarak görmek mümkündür. Geleneksel Türk evi plan şemasında en yaygın kullanılan ve karniyarık olarak adlandırılan *iç sofalı plan şemasına* sahip konut örnekleridir. Dış sofalı plan şemasına kıyasla, sofa çevresinde daha fazla sayıda oda içeren iç sofalı plan şemasına sahip örneklerde sofa manzaralı ve güneşli yöne ve sokağa yönlendirilmiştir. İç sofalı plan şemasına sahip konut örneklerini de Anadolu'da pek çok yerde görmek mümkündür. Diğer plan şemalarına kıyasla 18. ve 19. yüzyıllarda uygulanmaya başlayan ve karasal iklimin hâkim olduğu coğrafyalarda kullanılan *orta sofalı plan şemalı* örneklerde sofa korunaklı biçimde merkeze alınmış ve konutun ısıtılmasına yardımcı olmuştur. İç sofalı plan şeması en yalın haliyle Anadolu'da pek çok yerde görülmektedir, ayrıca merkeze alınan sofanın biçimsel olarak önce kare, kareye yakın dikdörtgen, daha sonra çokgen veya oval formlara dönüşmüş örnekleri de İstanbul'da yaygın olarak kullanılmıştır.

Tek katlı örnekleri olmakla birlikte geleneksel Türk Evi genellikle zeminden bir merdivenle inilerek ulaşılan bodrum kat, zeminden yükseltilmiş zemin kat ve üst kat olmak üzere iki veya üç katlıdır. Türk Evi plan şemalarında günlük yaşamın geçtiği ve aktif olarak kullanılan sofanın odalara göre konumu plan şemasının belirlenmesinde etkin rol oynamış, merdiven ve servis mekânları da yaşama katı olarak kullanılan birinci kat veya ara katta biçimlenmiştir.

Doğu Karadeniz geleneksel konutları için bu durum Türk Evi ile benzerlik göstermektedir. Tek katlı örnekleri görülmekle birlikte geleneksel Doğu Karadeniz konutları genellikle iki veya üç katlıdır. Konutta ara kat kışlık, üst katlar yazlık olarak da kullanılmaktadır. Görüldüğü üzere Doğu Karadeniz konutları bulunduğu coğrafyaya, kullanım amacına ve kullanım süresine bağlı olarak geleneksel Türk Evi plan şemasına benzerlik gösterdiği gibi, bazı farklılıklar da içermektedir. Batı Karadeniz yerleşimlerinden başlayarak doğuda Artvin konutlarına kadar ufak değişikliklerle geleneksel Türk Evi ve plan şemalarına benzer konut örnekleri görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi geleneksel konutlarında merkezi konumda olan sofa plan şemasını belirleyen ve cepheyi de etkileyen bir elemandır. Konutu oluşturan mekânların adlarında, konumlarında veya işlevlerinde farklılıklar olmakla birlikte konutu oluşturan temel öge sofa; ev halkının birlikte oturduğu, yemek yediği kısaca yaşamın geçtiği mekândır. Sofa Doğu Karadeniz bölgesinde mutfakla birlikte çözümlenmiş yöresel dilde aşhane, hayat olarak da anılmıştır.

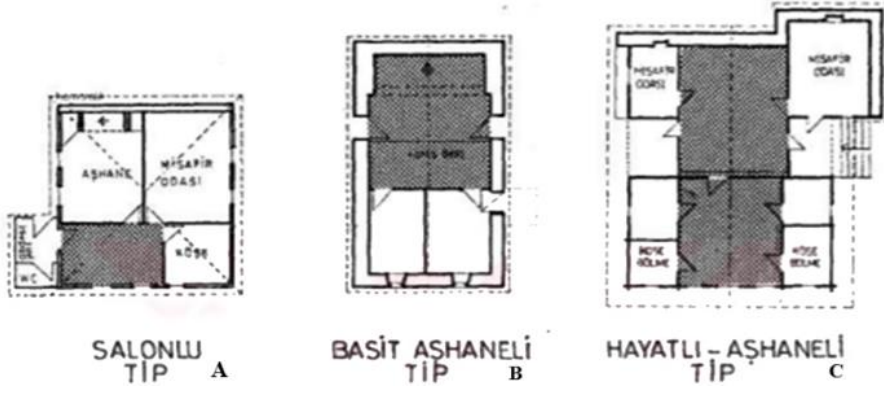
Doğu Karadeniz konutlarında zemin kat ahır, sofa (hayat/aşhane), odalar ile diğer servis mekânlarının bulunduğu birinci kat ise asıl yaşam alanı olarak kullanılmaktadır. Konutların bodrum katında yer alan ahır, hayvanların yeme içme, yatma gibi bütün faaliyetlerini yerine getirmektedir. Yatak serilecek alanlara ihtiyaç olması nedeni ile zeminin bir kısmı toprak, kalan kısmı ahşap çitılar ile döşenmektedir. Mezra ve yayla konutlarında pencere sayıları az ve boyutları küçüktür. Bodrum kat yüksekliği normal kata daha alçak tutulmuştur. Odalar genellikle sofanın iki uzun kenarında yer almakta ve merdivenle ulaşılan sofa, sofaya açılan odalar konut plan şemasını belirlemektedir. Doğu Karadeniz konutlarının plan şeması geleneksel konutun olduğu kadar, çağdaş konut mimarisinin kuramsal bilincini de pek çok konuda etkileyebilecek yetkinlikte olduğu söylenebilir (Sümerkan, 2009; 2019; Özen, 2019).

Karadeniz’de inşa edilen yayla konutlarında tek mekândan çoklu mekâna geçiş görülmektedir, bu durum eldeki olanakların artması ve günümüzde konforun da artık dikkate alınmasından kaynaklanmaktadır. Tekli mekânda duvarda sabit mutfak gereçlerinin yer aldığı raflar dışında sabit bir tefriş elemanı bulunmamaktadır. Bölgesel olarak değişiklik gösteren yayla konutlarının birkaç odalı örneklerine de rastlanmaktadır (Şekil 3.3.).

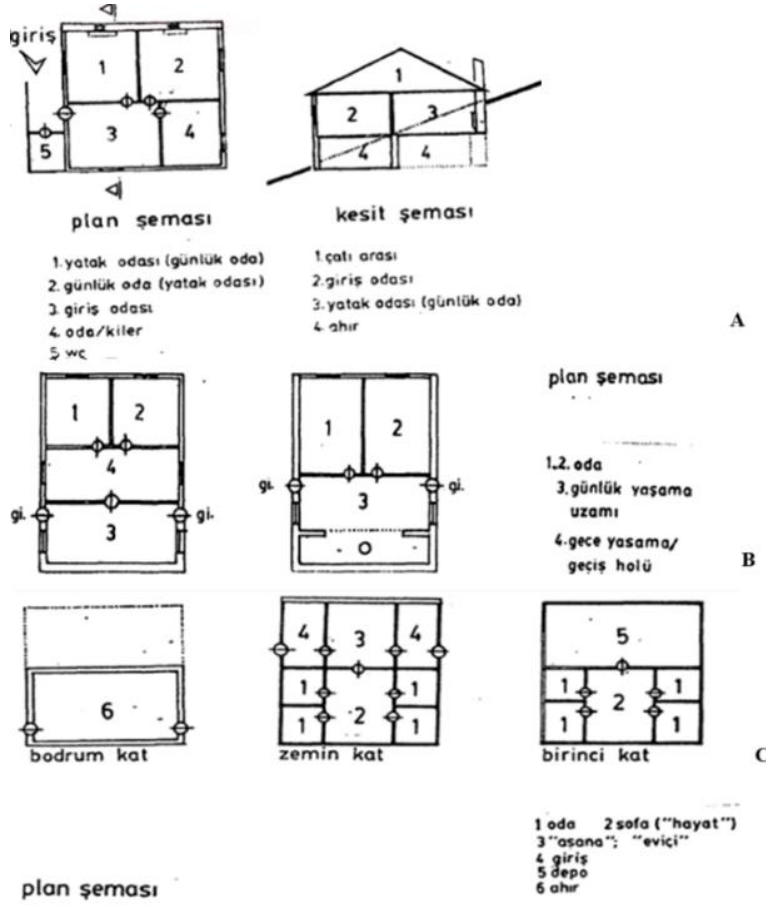

Şekil 3.3. Doğu Karadeniz Bölgesi Yayla Konut Örnekleri (Kaynak: Otyakmaz ve Özgen, 2022)

Doğu Karadeniz Bölgesinin geleneksel kırsal konut plan şemalarına bakıldığında; kentsel alandaki geleneksel konutta olduğu gibi sofanın yemek pişirilen ve yenilen mutfakla birlikte çözümlenmiş olmasından kaynaklı bu mekânın aşhane, aşana, aşgana olarak veya hayat ve sofa olarak anıldığı görülmektedir. Doğu Karadeniz konutunda Türk Evi plan şemasının en erken örneği sofasız ve orta sofalı plan şemasına rastlanmamaktadır, ancak dış sofalı ve iç sofalı plan şemalarında sofanın birden çok işlev ile kullanıldığı bilinmektedir. Şekil 3.4.’te salonlu, basit aşhaneli ve hayatlı-aşhaneli plan tipindeki konutlar, Şekil 3.5’te ise Doğu Karadeniz’de farklı yerleşimlerde yaygın olarak kullanılan plan şemaları ifade edilmektedir.

Şekil 3.4. Doğu Karadeniz Geleneksel Konut Plan Şemaları (Kaynak: A. Sofalı Plan Şeması, Dış Sofalı Plan Şeması, C. Orta sofalı Plan Şeması) (Otyakmaz ve Özgen, 2022)

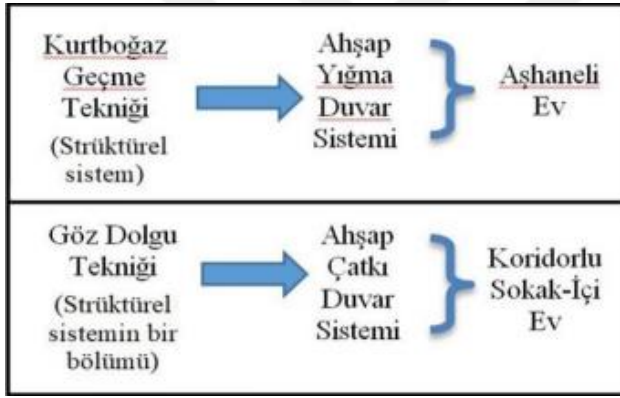
Şekil 3.5. A. Giresun Yakın Çevresi Kırsal Konut, B. Trabzon ve Giresun Arası Konut Örneği, C. Rize ve Artvin Arası Yaygın Konut Örneği (Kaynak: İskender, 1987)

Sofada yeme, içme ve pişirmenin yanı sıra, oturma ve dinlenme eylemi de gerçekleşmekte, yemek açık ateşli ocakta pişirilmektedir. Ocak bazı evlerde daha küçük iken, bazı evlerde kemer ile ayrılmış bölümde yer almaktadır. Açık ateşli ocaklar bacasızdır ve duman çatı aralıklarından dışarı atılmakta (Sözen ve Eruzun, 1996: 112) iken, bacalı ocaklarda ise baca yapının dışından yükselmektedir. Genellikle ocak kısmında tavandan asılı bir zincire bağlı kazan bulunmakta ve bu ocakta ev halkının ve bakılan hayvanların yemeğine kadar her şey

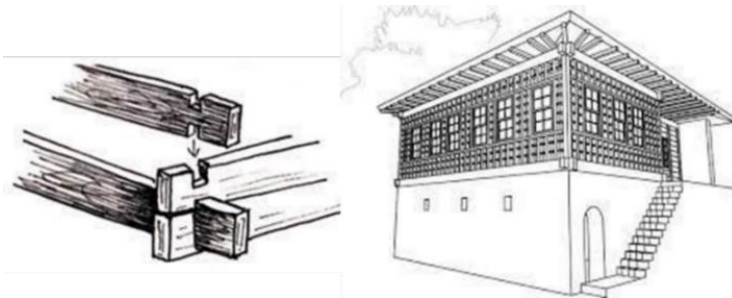
pişirilmektedir. Günümüzde geleneksel Doğu Karadeniz konutlarında taş ocaklar azalmış ve yerini kuzine sobalara bırakmıştır (Yeşilyurt Tunç, 2019:12).

3.1.3. Yapım Tekniği ve Yapı Malzemesi

Doğu Karadeniz kırsalında geleneksel konutların yapımında ahşabın yatay olarak üst üste bindirilmesiyle kurulan *yığma yapı sistemi*; ahşap direklerle oluşturulan ve *iskelet/çatma ve ahşap karkas olarak da bilinen sistem* ve bu iki sistemin birlikte kullanımından oluşan *karma sistem* olmak üzere üç yapım sistemi kullanılmaktadır. Ahşap yığma yapı sistemi genellikle ahşabın bol olduğu iç kesimlerde ve yaylalarda kullanılmaktadır. Ahşap direklerin kullanıldığı karkas sistem ve genellikle 50 cm kalınlığında moloz taş ile oluşturulan temel duvarları yükseltilerek oluşturulan bodrum katın üzerine de ahşap karkas veya karma sistem uygulanmaktadır. Bazı konutlarda göz dolma tekniğinin kullanıldığı örnekler de görülmektedir (Şekil 3.6. ve Şekil 3.7.).

Şekil 3.6. Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konut Tipi Yapım Sistemleri (Kaynak: Akbaş ve Özcan, 2018)

Şekil 3.7. A.Kurtboğaz Geçme Tekniği, B.Göz Dolma Konut Örneği (Kaynak: Demirrenk ve Erarslan, 2018)

Sofa/hayat/aşhane dışındaki mekânlarda, geleneksel yöntemle hazırlanmış kalın latalar ile desteklenmiş ahşap döşemeler vasıtasıyla yük duvarlara aktarılmakta, döşemede yan yana oluşturulan latalar arasında kalan ince boşluklardan alt kata toz sızması için bazı evlerin tavanlarında lataların birleşim yerleri ahşap çıtalar ile kapatılmaktadır. Aşhanenin zemininde ise sıkıştırılmış toprak kullanılmaktadır. Kapı önlerinde dış ve iç mekânda taş eşikler kullanılmakta, dış mekân merdivenleri de taş malzeme kullanılarak yapılmaktadır.

Doğu Karadeniz konutlarının çatısında iklim koşulları belirleyicidir. Bol yağış alan bölgede duvarların yağmurdan korunabilmesi için saçaklar olabildiğince geniş tutulmakta ve çatı arasına yapılan havalandırmalarla, ahşabın nem kaynaklı çürümesi engellenmeye çalışılmaktadır. Çatılar iki (beşik), üç (beşik ve kırma çatı bir arada) veya dört eğimli (kırma) olarak yapılmakta, eğimlerine göre sırasıyla semer, üç omuz ve dört omuz olarak anılmaktadır. Çatı eskiden balta ile ayrılan ve hartama/harduma/hartuma veya hartıma olarak anılan ahşap ile örtülü iken, günümüzde özellikle kıyı kesimlerde alaturka kiremit tercih edilmektedir (Özgüner, 1970; Pınar, 2018; Özen, 2019; Özgel Felek. 2020).

Ormana yakın yerleşimlerdeki yayla evleri ahşaptır. Taş yığma yapım yöntemi ile inşa edilen alt kat yine ahır olarak kullanılmakta iken mutfak, kiler, oturma ve yatma işleviyle kullanılan tek veya iki bölmeli olabilen üst kat kalın ahşap malzeme ile inşa edilmektedir. Tek bölmeli konutlarda hayvanlar evin yanında, çevresi çok yüksek olmayan taş duvarlarla çevrili bir mekânda barındırılır. Çatı 1,5-2 cm kalınlığında yöresel dilde hartama olarak bilinen ahşapla örtülmektedir. Çatıda kullanılan ahşap genellikle çamdır ve çatının uçmasını engellemek için üzerine taş parçaları yerleştirilir. Ormana uzak yaylalarda inşa edilen konutlar taş yığmadır ve duvarlar harçsız taşların üst üste nizami şekilde dizilmesiyle oluşturulur. Yaylalarda konutların üzeri hartama veya çadır bezi ile örtülüdür. Yayla evleri de tek veya iki bölmeli olarak inşa edilmektedir. Tek bölmeli konutlarda hayvanlar evin yanında, yine çevresi çok yüksek olmayan taş duvarlarla çevrili bir mekânda barındırılmaktadır (Özgüner, 1970).

Doğu Karadeniz geleneksel konutlarında en çok kullanılan yapı malzemeleri sıcak etkiye sahip ve çevre dostu olan ahşap ve taştır. Ahşap bölgede kolay bulunan ve işlenebilen bir yapı malzemesi olması nedeniyle tercih edilmektedir. Konutun inşasında genellikle Trabzon'un doğusunda, Rize sahili ve iç kesimlerde bulunabilen, sert, neme ve ısı değişimlerine dayanıklı ve uzun hizmet ömrüne sahip kestane ağacı kullanılmaktadır. Trabzon'un batısında ve Giresun'da ise dişbudak, karaağaç, kayın, ladin ve çam gibi ağaçlar tercih edilmektedir. Organik bir yapı malzemesi olan ahşap nefes alan, kendini yenileyebilen, havayı temizleyen, geri dönüştürülebilir, çevre dostu, insan sağlığı ve konforuna uygun ve sürdürülebilir bir yapı malzemesi olması, bölgede kolay bulunabilmesi nedeniyle yaygın olarak kullanılmaktadır. Ahşap dışında en çok kullanılan ikinci yapı malzemesi taştır. Kıyı kesimlerde çatı ve bacalarda taş dışında tuğla, kiremit gibi pişmiş toprak da kullanılmaktadır (Resim 3.5.), (Özgüner, 1970; Pınar, 2018; Özen, 2019; Özgel Felek. 2020).

Resim 3.5. Doğu Karadeniz Bölgesi Yapım Tekniği Ahşap Yığma Ev Örnekleri (Kaynak: Özen, 2019; 2021), B. C. Ahşap Yığma ve İskelet Sistemin Birlikte Kullanıldığı Örnek, Göz Dolma Konut Örneği/Fındıklı (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

3.1.3. Cephe Düzeni

Türk Evinde olduğu gibi Doğu Karadeniz geleneksel konutlarının cephe düzeninde yapının yapıldığı arazi ve parselin konumu, iklim, manzara, hâkim rüzgâr yönü gibi fiziksel çevre verileri, güvenlik, plan şeması, yapım sistemi ve yapı malzemeleri, kapı-pencere açıklıklarının düzeni ve çatılar belirleyicidir (Başkan, 2008: 46).

Konutlarda çoğunlukla manzara yönü olan ön cepheye öncelik verilmektedir. Geleneksel konutların cephe düzeninde alt kat ve ana yaşam katı olan üst kat farklı biçim ve malzeme özellikleri göstermektedir. Cephede muskalı ve göz dolma detayı kullanılan geleneksel konutlar, yapım sistemi ve yapım malzemesi tercihleri ile etkileyen bir görünüm oluşturmaktadır. Bu durum konutların duvarlarının sıvanmadığı durumlarda dekoratif anlamda daha etkili olmakta, konutların sıvasız cepheleri adeta bir bezeme elemanı gibi kullanılmaktadır.

Türk Evinde topografyaya ve sokağa uygun biçimde organik gelişen zemin katın üzerinde düzgün bir geometri oluşturmak, üst katta yapıyı büyütmek ve cephede zenginlik kazandırmak amacıyla çıkmalar kullanılmıştır. Çıkmalar konutun merkezinde sofada, iki yanında odalarda, tüm cephe boyunca kimi zaman eş genişlikte kimi zamanda üçgen şeklinde (gönye çıkma) sokağa yönelmektedir. Türk mimarlığının geleneksel Türk toplumunun toplumsal alışkanlıklarına cevap verebilmek amacı ile yaratılmış olan çıkmalar ve cumbalar dışa kapalı geleneksel Türk aile hayatının mahremiyetini koruyan ancak dışarıyla da ilişki sağlayan önemli bir dış yapı ögesi olarak kullanılmıştır. Çıkmalar taş veya ahşap konsollar, payandalar ve eli böğründeler ile desteklenmekte, zengin bir cephe oluşturmaktadır. Çıkma ve cumbalar sokak kotundan yukarıda mahremiyet sağlamakta, yaşam katında kullanıcıya cephede mahremiyet sağlayan ve ahşap kafes ardından sokağı izleme olanağı yaratmaktadır.

Doğu Karadeniz geleneksel konutlarında pencereler de mekânların plan şemasındaki önemine koşut ve yapım sistemine uygun şekilde ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır.

Genellikle dikdörtgen biçimdeki pencereler çift kanatlı veya giyotindir. Bodrum ve zemin kat pencereleri küçük ve güvenlik nedeniyle parmaklıklıdır. Sokak cephesi insan ölçeğinde zemin katta genellikle sağırdır. Buna karşın sokak kotunun üzerinde kalan yaşam katında pencereler büyük ve ikili, üçlü gruplar halinde kullanılmıştır. Konut pencereleri ahşap veya metal kepenkli veya ahşap kafeslidir. Türk Evindeki çıkmalar, aynı zamanda ana katın işlevsel önemini vurgulaması, mekânsal örgütlenmede yaşama birimleri arasındaki kademelenmeyi belirlemesi ve evin dış çevreye en fazla açılmak isteği yönü göstermesi bakımından da Türk sivil mimarlık sanatının temel yapı unsurlarından biridir (Resim 3.6.).

Resim 3.6. Doğu Karadeniz Geleneksel Konut Cephe Düzeni (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Karadeniz Mimarisi)

Kentsel alanda yer alan Doğu Karadeniz geleneksel konutları konut sahibinin sosyal ve ekonomik durumuna göre büyük ve görkemli yapılmakta ve konak olarak anılmakta iken, kırsal alandaki konutlar daha minimalist, daha çevreci ve tümüyle kullanıcının yaşam ve üretim biçimi, alışkanlıklarına göre şekillenmektedir. Konut cephelerinde konut giriş kapısının birden fazla olma durumu ve kullanıcının cinsiyetine göre giriş kapılarına önem verilmiştir. Konutun birden fazla dış kapısı olması durumunda kentsel ve kırsal alanda yer alan konutların kapıları farklılık gösterebilmektedir. Ana giriş kapıları çoğunlukla ahşap, çift kanatlı, ahşap bahçe kapıları tek kanatlıdır. Konuta giriş kapısı üzerinde yer alan ve alınlık gibi değerlendirilen kapı üstü pencereleri kapıların olduğundan daha yüksek ve daha etkin algılanmasını sağlamakta ve bezeme açısından görsel zenginlik sunmaktadır. Konut giriş kapıları kırsal alanda ve yaylalarda genellikle yalın iken, büyük konaklarda dekoratif veya bezemeli uygulamalara da rastlanmaktadır. Kentsel alandaki geleneksel konutlarda bronz döküm, demir kapı kolu veya tokmakları da görülmektedir.

3.1.4. İç Mekân Özellikleri

Doğu Karadeniz konutları Türkiye'deki diğer coğrafi bölgelerdeki konutlarda olduğu gibi batı ve orta Karadeniz bölgelerindeki konutlara göre de farklılık göstermektedir. Konutta günlük aktivitelerin yaşandığı ve en çok kullanılan mekân yöresel dilde aşhane olarak da

anılan mutfaktır. Mutfaktan yaşama mekânı olarak kullanılan ‘hayat’a geçilir. Doğu Karadeniz evinde ön cephede, eğim yönünde ve manzaraya açık konumlanan hayat sofa olarak anılmaktadır. Geleneksel Türk Evinde sofa etrafında gelişen odalar olduğu gibi Doğu Karadeniz evlerinde de hayatın çevresinde yer alan odalara dışarıdan da girilmektedir. Bu odalarda çoğunlukla Bursa kemerli şömine ve banyo bulunmaktadır.

Anadolu’nun pek çok yerinde olduğu gibi Doğu Karadeniz geleneksel konutlarında da bodrum kat döşemeleri taş, diğer döşemeler ahşaptır. Katlar arası sirkülasyon sağlayan tek kollu, iki kollu ve döner merdivenler ahşap ve korkulukları ahşap bezemelidir. Karadeniz evinde yaşamın geçtiği odalarda en önemli unsurlardan biri de ocaklardır. Ocakların bulunduğu coğrafyaya değişen örnekleri görülmekle birlikte genellikle taştır. Sade örneklerin yanı sıra kenarları pahlı veya silmeli ocak örneklerine de rastlanmaktadır. Doğu Karadeniz konutlarında ocak kenarında ahşap nişler ve dolaplar bulunmakta, bazı örneklerde ahşap dolapların kalem işi teknikleri ile bezendiği de görülmektedir. Bazı yerleşim alanlarında ve özellikle Artvin’deki bazı konut örneklerinde yöresel dilde Peç adı verilen odaların duvar birleşimlerinde mimari strüktürle kaynaşmış sobalar görülmektedir. Geleneksel Doğu Karadeniz konutlarında tavanlar genellikle yalın ve sadedir, ancak ahşap profilli çıtalı veya ahşap göbekli dekoratif görünüm kazandırılmış tavanlara da rastlanmaktadır. Kıyı kesiminde Sürmene ve Fındıklı ilçelerinde veya varlıklı ailelerin konutlarının tavanında çeşitli boyalar kullanılarak yapılmış bitkisel ve geometrik bezemeler görülmektedir. Günümüzde Rize merkezinde yer alan ve Rize Müzesi, Çay Müzesi ve Atatürk Evi olarak kullanılan konaklar ile 18. ve 19. yüzyıllara tarihlenen Çamlıhemşin kesme taş konaklar ile Fındıklı ilçesinde bulunan geleneksel konutlarda bu özellikler görülebilir. Geleneksel yayla evleri ise geçici ve kısa süreli kullanıldığından daha basit ve tek katlı ahşap yapılardır (Rize Valiliği Web Sayfası).

3.1.5. Konuta Yardımcı Elemanlar (Serenderler)

Bölgede mimari yapı itibarıyla konuta yardımcı eleman olarak özgün karakter gösteren daha çok gıdaları kurutmak ve korumak için evin dışında konumlanan, güneş ve rüzgârın maksimum alınacağı yerlerde, dört ayak üzerine inşa edilmiş ambar tipindeki yapılar olan yöresel dilde *Nayla* olarak adlandırılan serenderlerdir. Günümüzde varlıklarını koruyan bazı serenderlerin özgün işlevi dışında konaklama birimi (bungalov) olarak kullanılarak yöre turizmine katkı sağladığı örnekler de görülmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal yerleşimlerinin genellikle eğimli arazi yapısı ve ulaşım olanakları düşünüldüğünde, malzemeye erişimin kısıtlı olduğu söylenebilir. Bu sebeple geleneksel Doğu Karadeniz konutunda olduğu gibi konuta yardımcı serenderlerin de inşasında çevrede kolay bulunabilen yerel, çevre dostu ve dayanıklı kestane, ardıç ve ceviz gibi ağaçlardan elde edilen ahşap malzeme tercih edilmektedir. Bölgede serenderin çok katlısı olarak nitelendirilebilecek *paska* olarak anılan geçici barınma ve depolama alanı kulübeler de aynı işlevle kullanılmaktadır (Sümerkan, 1990).

Serenderlerin adını etimolojik olarak yapının dört köşesinde konumlanan ve seren olarak adlandırılan ahşap ayaklardan aldığı aktarılmaktadır (Batur ve Öymen Gür, 2005). Serenderler bölgede çok yetiştirilen besin ve geçim kaynağı olan özellikle mısır, bakliyat, patates gibi tarımsal ürünlerin ve yağ, peynir vb. yerel halk tarafından üretilen gıda maddelerinin, deniz ürünlerinin saklanması, yakacakların kurutulmasını, depolanmasını ve zararlı hayvanlardan korunmasını sağlayan konuta yardımcı elemanlardır. Geleneksel konutlar yaylada geçici bir süre kalınması ve sürekli yaşanmaması nedeniyle olabildiğince basit ve tek katlı ahşap yapılardır.

Kolay ulaşabilmek amacıyla konut yanında veya konuta bitişik olarak inşa edilen serenderler Doğu Karadeniz Bölgesine özgü bir yapı tipi olarak görülmekte ve konuta yardımcı eleman olarak işlev görmektedir. Serender, ürünü nemden ve hayvanlardan korumak amacıyla zeminden yukarıda inşa edilmektedir. Zeminden yükseltile serenderlerde kullanılan ahşap direkler plan şemasını ve merdiven gibi düşey sirkülasyon elemanlarının konumunu belirlenmektedir. Serenderlerin genellikle giriş kapısında konumlanan merdivenler sadece kullanım sırasında aşağı çekilerek zemin ile bağlantı kurmaktadır. Bazı örneklerde zemine yerleştirilen birkaç taş basamağın devamında merdivene bağlanılmakta veya üst kat döşemesine seyyar merdiven ile ulaşılmaktadır (Resim 3.7.), (Özgüner, 1970; Batur ve Öymen Gür, 2005; Yeşilyurt Tunç ve Özülke, 2021; Lakot Alemdağ vd., 2023).

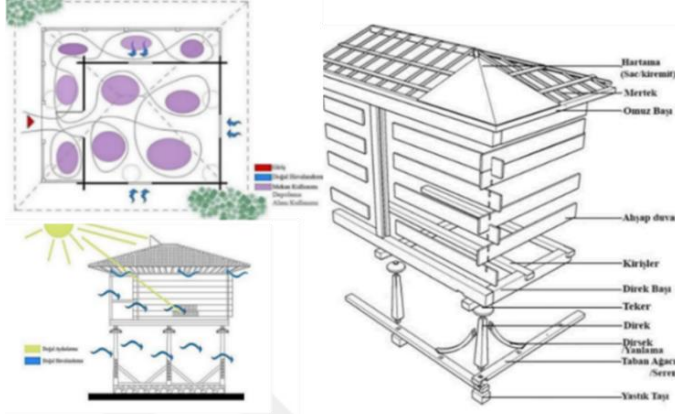
Resim 3.7. Doğu Karadeniz Bölgesi Trabzon A. Of B. Vakfikebir Serender Örnekleri (Kaynak: Batur ve Gür, 2005)

Serenderlerde kullanım alanını büyütmek amacıyla yapılan çıkmalar ve serenderin çatkısını oluşturan ana taşıyıcı ahşap direkler, kullanım alanını ve hacmini belirlemektedir. Dört köşede yer alan taşıyıcı ahşap direkler üzerinde yükselen yapıda direklerin döşeme ile birleştiği noktalarda zararlıların ürünlerin olduğu bölümlere çıkmasını engellemek amacıyla tekerlek şeklinde silindir parçalar kullanılmaktadır (Batur ve Öymen Gür, 2005; Dikmen 2010; Al Şensoy ve Kukoğlu, 2020).

Serenderler ahşap yığma ve çatma/iskelet sistemin bir arada kullanıldığı karma sistemler ile inşa edilmektedir. Geleneksel konutların temelinde olduğu gibi serenderlerin temelinde de moloz taş kullanılmaktadır. Döşeme ve tavan, havalandırmayı kolaylaştırma amacıyla ızgara biçiminde yapılmıştır. Serenderin üst örtüsünü oluşturmak amacıyla ahşap direkleri birbirine bağlayan ve boyluk ağacı adı verilen yatay ahşap elemanların üzerine yaklaşık 2x5 cm ölçülerinde çıtalar çakılarak çatı iskeleti oluşturulmaktadır. Çatı örtüsünün kaymaması için yaklaşık 30-40 cm genişliğinde saçak oluşturmak üzere uzatılan ahşap mertekler ile çatının diğer elemanları saçak bağı ile içten birbirine bağlanmaktadır. Serenderin çatısı genellikle beşik (semer, iki omuz) veya kırma (dört omuz) çatı biçiminde çözümlenmekte, geçmişte çatı malzemesi olarak kullanılan karatahta veya hartama olarak anılan ziftli ahşap yerine günümüzde alaturka ve Marsilya kiremit veya sac malzeme kullanılmaktadır (Yeşilyurt Tunç ve Özülke, 2021; Lakot Alemdağ vd., 2023).

Serenderlerde çıkmalar veya ahşap bölücü elemanların varlığı mekânın esnek kullanılmasını sağlamaktadır. Serenderlerin daha çok depo amacı ile kullanılması nedeniyle ısı, ses, yangın yalıtımının yapılmadığı ve güneş kontrol elemanlarının kullanılmadığı düşünülmektedir (Eruzun, 1977; Topaloğlu, 1998). Topografyaya uyumlu konumu ile arazinin doğal yapısını koruyan serenderler çatı fenerleri ile doğal olarak aydınlatmakta, havalandırma boşlukları ile doğal olarak havalandırılmaktadır. Yapay aydınlatmanın kullanılmadığı serenderlerde çatı fenerleri ve havalandırma boşlukları aracılığı ile iç mekânın doğal havalandırma ve aydınlatmaya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca ahşap bölücü elemanlar ile serenderlerin iç mekânı farklı kullanım ve depolama alanlarına dönüşebilmektedir. Ahşap yığma ve karkas sistemlerinin birlikte kullanıldığı serenderler geleneksel yapım tekniklerinin sergilendiği önemli mimari ürünlerdir. Ancak ahşabın yağmur, kar, güneş vb. doğal faktörlerden olumsuz etkilenmesi sonucu serenderin taşıyıcılığının artırılması için ahşap direklerin betonarme kolonlarla değiştirilmesi orijinal yapısını bozarak yapay bir görünüm oluşturmaktadır. Topografyaya uyumlu konumu, yapıda kullanılan ana malzemenin yerel, çevre dostu, az bakım gerektiren ve geri dönüşüme uygun ahşap olması, yapı elemanlarının sökölüp

takılabilmesi, bir başka yere kolaylıkla taşınabilmesi, doğal havalandırma ve aydınlatma sağlaması ve yapımında yöredeki ustaların görev alması nedeniyle doğal, yerel, malzeme kullanımı ile serenderlerin yaşam döngüsü içinde enerji korunumu sağladığı görülmektedir. (Şekil 3.8.), (İskender, 2023).

Şekil 3.8. Serender Havalandırma ve Aydınlatma Düzeni ve Yapım Sistemi (Kaynak: Eruzun, 1977)

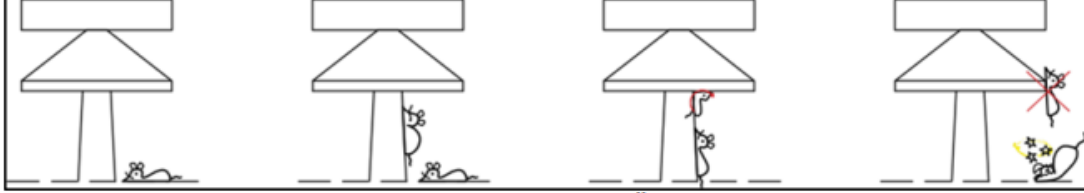
Dünyada Doğu Karadeniz Bölgesi'ne benzer iklim özelliklerine sahip kırsal kesimlerde, serendere benzer inşa edilen yapılar görülmektedir. Bunlar Galiçya/İspanya'da horreo, Norveç'te yüksek yer, yapı anlamına gelen loft, Gürcistan'da nalia, İsveç'te storehouse, Portekiz'de espigueiros, Slovenya'da kozolec ve Japonya'da takakura adlarıyla anılmaktadır (Resim 3.8.), (Eruzun, 1977, Topaloğlu, 1998).

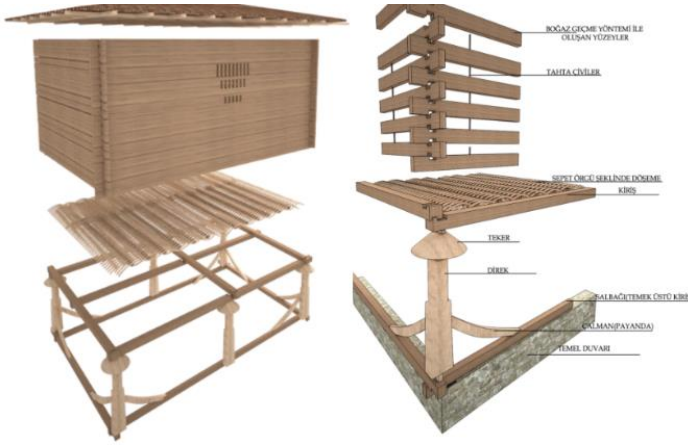
Resim 3.8. Dünya'da Serender Benzeri Depolama Örnekleri (Kaynak: Özgel Felek, 2020)

Olanaklar çerçevesinde tek hacimli olarak kurulan serenderler genellikle konuta yakın veya bitişik uygulanmaktadır. Serendere çıkış merdiveni, zeminle ilişkin kesilmesi amacıyla açılır kapanır biçimdedir. Konut girişi ile serender girişi genellikle karşılıklı konumdadır. Serenderler zeminden dört ayak üzerinde yükseltilerek ahşap yığma sistem ve ahşap yığma sistem ile çatma sistemin bir arada kullanıldığı karma sistemler ile inşa edilmektedir. Bu nedenle ahşap direklerin tamamının üzerinde ve ayakların döşeme ile birleştiği noktalarda genellikle kestane, ardıç ve ceviz gibi sert ağaçlardan, demirden veya taştan fare vb. ürüne zarar verebilecek hayvanların yükseltilen döşemeye tırmanmasını engelleyecek yaklaşık 45-

50 cm çapında tekerlek şeklinde profil oluşturulmaktadır. Tekerleklerin üzerine yerleştirilen yörede uzunluk bağı olarak anılan yaklaşık 10x10 cm ölçülerinde köşeli ağaçlar dökme ağacı denilen ahşap malzeme ile kapatılmakta ve döşeme kaplaması bu katmanların üstüne getirilmektedir (Şekil 3.9. ve Şekil 3.10.) (Dikmen ve Birinci, 2023). Resim 3.9.'da serenderlerin havalandırma ve aydınlatma düzeni görülmektedir.

Şekil 3.9. Farelerin Tekere Tırmanma Öyküsü (Kaynak: Lakot Alemdağ vd. 2023)

Şekil 3.10. Serenderlerin Yapım Sistemi ve Ana Elemanlar (Kaynak: Lakot Alemdağ vd., 2023)

Resim 3.9. Serender Havalandırma ve Aydınlatma Düzeni (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

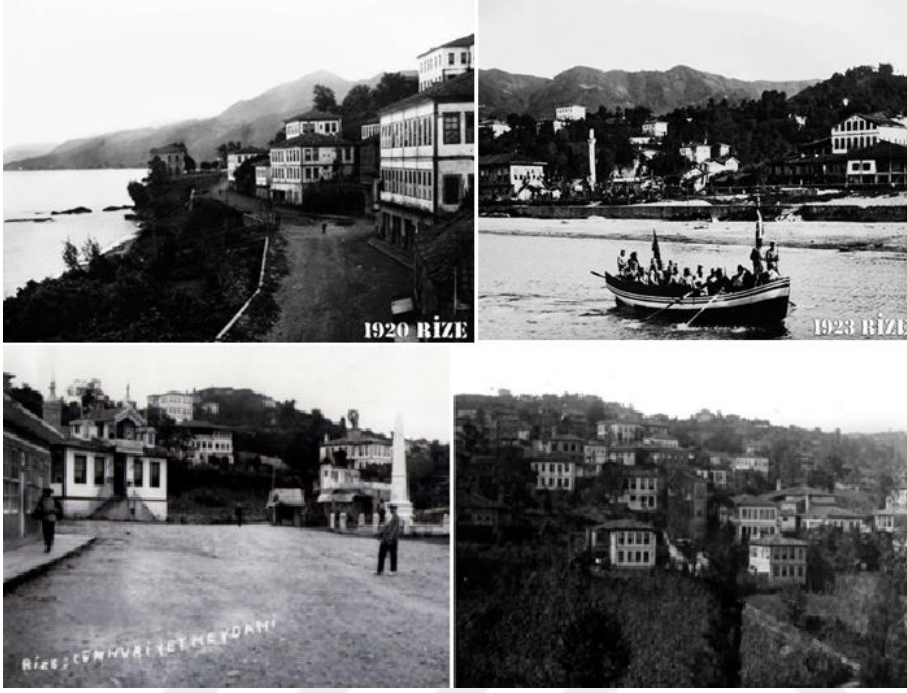
Topografyaya uyumlu konumu, yapıda kullanılan ana malzemenin yerel, çevre dostu, az bakım gerektiren ve geri dönüşüme uygun ahşap olması, yapı elemanlarının sökölüp takılabilmesi, bir başka yere kolaylıkla taşınabilmesi, doğal havalandırma ve aydınlatma sağlaması ve yapımında yöredeki ustaların görev alması nedeniyle doğal, yerel, malzeme kullanımı ile serenderlerin yaşam döngüsü içinde enerji korunumu sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda Doğu Karadeniz Bölgesinde geleneksel konutlarda olduğu gibi konuta yardımcı yapı serenderlerin de bulunduğu doğal çevreye olumsuz etki yapmaması, bölgenin

iklim koşullarına uygun, yerel, çevre dostu ve geri dönüşebilir malzeme kullanması ve yapım öncesi, yapım ve yapım sonrası evrelerde enerji verimliliği sağlaması ile ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirlik; yaşam ve üretim biçimlerini koruması ve üretim pratiği içerisinde olması nedeniyle açısından ise sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik ölçütlerine uygun yapılar olduğu gösterdiği söylenebilir.

3.2. Rize'nin Tarihsel Gelişimi

Rize adının anlamına yönelik farklı görüşler bulunmakta ve yerleşime verilen adın anlamı tam olarak bilinmemekle birlikte, Rize'nin tarihi hakkında sahip olunan bilgiler sınırlıdır. Rize adı yazılı olarak ilk kez Urartu hükümdarı II. Sardur tarafından MÖ 765 yılında Kars Çıldır Gölü'nün güneyinde yer alan Taşköprü Köyü üstündeki kayalığa yazdırıldığı çivi yazılı kitabede geçmektedir. Yerleşimin adı bir dönem Rumca dağ eteği anlamına gelen Rhisos olarak anılmıştır. Kentin adının bazı kaynaklarda Rıza olarak geçtiği ve günümüzde bilinen adının ne zamandan bu yana kullanıldığı bilinmemekle birlikte, bu adın Osmanlıca ufak kırıntı, döküntü anlamına geldiği aktarılmaktadır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024). Yerleşim MÖ 6. yüzyıldan başlayarak uzun süre Pers İmparatorluğu, daha sonra kronolojik sıra ile Makedonya İmparatorluğu, Parthlar, MÖ 1. yüzyılda Pontus devletini ortadan kaldıran Romalılar ve MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun bölünmesi üzerine Bizans İmparatorluğu egemenliğinde kalmıştır. Yerleşim 1071 Malazgirt zaferi ile Anadolu Selçuklu Devleti, 1096-1099 yılları arasında Birinci Haçlı Seferi sırasında yeniden Bizans İmparatorluğu, 1204 yılında Dördüncü Haçlı seferi sırasında Bizans İmparatorluğu'ndan ayrı kurulan Gürcü Krallığı ve Kraliçe Tamara'nın, Kumanların ve günümüzde Rize İkizdere ilçesinin dağ köylerinde yaşayan Kumbasarlar'ın, Trabzon'daki Rum Krallığı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir. Rize ve çevresindeki Rum halkın yaşadığı bölge 1461 yılında Turabozan (Trabzon) Sancağına bağlanmış, 1464 yılına kadar vergi muafiyeti getirilerek bölgeye Türkler yerleştirilmiştir. 1466 yılında Konya/Karaman'ın fethi sonrası burada yaşayan halkın bir kısmı İstanbul'a ve Rumeli'ye bir kısmı da Turabozan Sancağına bağlı Rize köylerine yerleştirilmiştir. Turabozan Sancağı'na yönlendirilenler çoğunlukla Rize kazasına yerleştirilmiştir. 1461 ve 1466 yıllarında Rize çevresine yerleştirilen Müslüman Türkler ve Kıpçaklar bölgedeki yerli halkın Müslüman olmasına neden olmuştur. Trabzon Rum İmparatorluğu egemenliğine giren yerleşim 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet'in fethi ile Osmanlı İmparatorluğu'na katılmıştır. Osmanlı hakimiyetinde Çıldır eyaletine, Tanzimat'tan sonra Trabzon vilayetinin Batum sancağına bağlı bir ilçe merkezi olan, 1877-

1878 yılları arasında savaş sonrası Batum'un Rusların eline geçmesi ile oluşturulan Lazistan Sancağının merkezi durumuna getirilmiştir. Resim 3.10.'da Rize'nin Cumhuriyet ilanından önce ve sonrasına tarihlenen fotoğrafları görülmektedir. (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024).

Resim 3.10. Rize 1920-1923 Yıllarına Ait Görseller (Kaynak: Rize Belediye Arşivi)

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran zaferi sonrasında Dulkadiroğulları Beyliğine mensup birçok aile sürgünle Trabzon Sancağına bağlı olarak Trabzon'un doğusundaki nahiyeler ile Rize bölgesine yerleştirilmiştir. 1640 yılında Karadeniz Bölgesini ziyaret eden Evliya Çelebi'nin “*Trabzon'a bağlı, deniz kıyısında, bahçeli, güzel bir yer*” olarak tanımladığı Rize; 19. yüzyılda kaza merkezi, 3 Mart 1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması'yla Lazistan Sancağı merkezi olan Batum Rusya'ya bırakılınca, sancak merkezi olmuştur. 1914 yılında Osmanlı devletinin I. Dünya Savaşı'na girmesiyle 8 Mart 1916'da Rize Ruslar tarafından işgal edilmiş, Rize'de esaret yılları başlamıştır.

2 Mart 1918'de Rusların bölgeden çekilmesi sonrasında Rize çevresinde ortaya çıkan silahlı Rum çetelerini önlemek amacıyla Trabzon'da bütün Doğu Karadeniz Bölgesini içine alan *Trabzon Muhafaza-i Hukuku Milliye Cemiyeti* kurulmuş, 8 Aralık 1922'de Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir Paşanın Rize'ye gelmesiyle Rum saldırılarına karşı yapılacak mücadele planlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti kurulunca Rize ve Artvin ile birleştirilerek Çoruh vilayeti adını almış, 20 Nisan 1924'te Rize tek başına vilayet statüsü kazanmıştır (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2024).

3.3. Rize'nin Coğrafi Konumu, Demografik ve Sosyal ve Ekonomik Yapısı

Anadolu'nun kuzeydoğusunda Kaçkar Dağları ile Karadeniz arasında oldukça sarp bir arazide kurulan Rize; batıda Trabzon, doğuda Artvin, güneybatıda Bayburt, güneyde Erzurum illeri ile komşudur. Rize doğuda Çayeli ve Fındıklı, güneyde İkizdere, batıda Der pazarı ve Kalkandere ilçeleri ve kuzeyde Karadeniz ile çevrilidir. Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Rize ilinin ilçeleri; Ardeşen, Çamlıhemşin, Çayeli, Der pazarı, Fındıklı, Güneysu, Hemşin, İkizdere, İyidere, Kalkandere ve Pazar'dır. Karadeniz'e sahili olan Rize Türkiye'nin en çok yağış alan ilidir (Şekil 3.11.).

Şekil 3.11. Rize İli ve İlçeleri (Kaynak: Web Tabanlı Görseller, Rize Harita)

Rize; Doğu Karadeniz Bölgesi ikliminin en karakteristik özelliklerini göstermekle birlikte Anadolu'nun diğer bölgelerinden coğrafi yapısıyla olduğu gibi kültürel yapısı ile ayrılmaktadır. Rize dik yamaçlı vadileri, dağları, dereleri buzul gölleri ve yaylalarının yanı sıra anıtsal ve sivil yapı örnekleri ile çok özel bir turizm beldesidir (Rize Ticaret Borsası, 2024). Kentin nüfusu 1927'de 14.000 iken nüfusu 1990'da 52.743'e, 2000'de 78.144'e, 2007'de 94.800'e çıkmıştır. Bu sayı 2021 yılında ise 347.582 rakamına ulaşmıştır (TÜİK, 2023). Rize'de en önemli tarımsal ürün çay başta olmak üzere kivi yetiştiriciliğidir. Sınırlı olan kivi üretimi ancak kentin ihtiyacını karşılamaktadır. Bölgede çay ve kivi dışında mısır, turuncgiller, fasulye, fındık, ceviz, likapa (yaban mersini) ve armut üretimi de yapılmaktadır.

Rize kültürünün kendine has yönlerini yöresel el sanatları ve zanaatta görmek mümkündür. Anadolu'daki örneklerden farklı bir şekilde ince çekiç işçiliğine dayanan bakır dövmeciliği günümüzde daha çok turistik amaçla devam etmektedir. Bölgede topografik yapının dik ve engebeli olması yüklerin genellikle insan sırtında taşınmasına neden olmuş, bu durum sepetçilik ile sepet örücülüğünü ayrı bir iş kolu olarak ortaya çıkarmıştır. Tarım, hayvancılık, balıkçılık, arıcılık ve dokumacılık gibi birçok alanda faaliyet gösteren Rize; geçmişten günümüze coğrafik yapının avantajları ile ekonomisini sürdürmektedir (Rize Valiliği Web Sayfası, 2024).

3.4. Rize’de Geleneksel Konutların Mekânsal Yapısı

Doğu Karadeniz konutlarında olduğu gibi Rize’de de geleneksel konutlar kendine özgü bir karakter göstermektedir. Bu bağlamda Rize’de kırsal alanda geleneksel konutların, bölgenin iklim koşullarına uygun, doğaya zarar vermeyen, çevre dostu, geri dönüşebilir, yerel yapı malzemeleri kullanılarak inşa edildikleri görülmektedir. Rize geleneksel konutu taş temel üzerine yığma taş yapım tekniği ile arazinin konumuna göre genellikle ahır olan kullanılan zemin kat ve üzerinde genellikle ahşap karkas/ahşap yığma yapım tekniği ve ahşap malzeme ile inşa edilmiş yaşam katı olmak üzere bir veya iki kattan oluşmaktadır. Konutların yerleşim özellikleri, plan şemaları, yapım tekniği ve yapı malzemeleri, cephe düzeni ve iç mekân özellikleri ile kimi zaman geleneksel Türk Evine benzer olduğu, kimi zaman ise farklılaştığı örnekler görülmektedirler. Konutlarda genellikle iklim, bitki örtüsüne ve yönelmeye uygun yapı malzemesi ve strüktür seçilmiştir. Yağışın en az geldiği doğu yönde derzleri çok olan göz dolma strüktür, rüzgâr ve yağışa maruz kalan batı ve kuzey yönlerinde neme ve suya dayanıklı taş ve kestane gibi sert ağaç ile yapılmış duvarlar; güneşli güney yönde de genellikle ahşap malzeme ve strüktür kullanılmıştır. Ancak Doğu Karadeniz yerleşiminde ve özellikle Rize’de geleneksel Karadeniz mimarisinin özelliklerini yansıtan yapıların yanı sıra geleneksel yapının fiziksel özelliklerini taşıyan günümüz yapılarıyla da karşılaşmak mümkündür. Bu çalışma Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Rize ilinde çoğunlukla Çayeli ilçesinde Türk halk ve çoğunlukla Fındıklı ilçesinde Laz halk tarafından kullanılan köylerde geleneksel konutların yerleşim özellikleri, plan şeması, yapım tekniği ve yapı malzemesi, cephe düzeni, iç mekân özellikleri ve konuta yardımcı elemanlar açısından karşılaştırmaktadır.

3.4.1. Yerleşim Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal yerleşmelerinde olduğu gibi, Rize’de kırsal yerleşimlerin sürekli ve geçici olarak kullanılan ve kıyı yerleşimindeki köylerden oluştuğu görülmektedir. Köylerin sürekli ve geçici kullanılmasında; kullanıcı, geçim kaynakları, coğrafi yapı ve konutların birbirleri ile ilişkisi belirleyici rol oynamaktadır (Bulut, 2017: 14). Yerleşimlerin konumunda geçim kaynakları belirleyici rol oynamaktadır. Köylerin konumuna bağlı olarak kıyı kesimlerde deniz ürünlerinin önemli besin ve geçim kaynağı olduğu, hayvanların daha iyi beslenmesi nedeniyle de mezra ve yaylalardan oluşan geçici yerleşim örneklerinde hayvancılık, arıcılık ve sepetçilik önemli geçim kaynaklarındandır (Resim 3.11.).

Resim 3.11. Doğu Karadeniz Bölgesi Yayla Yerleşim Örneği (Kaynak: Bulut, 2017)

Bölgede konutlar coğrafi yapı gereği genellikle vadi yamaçlarında dağınık şekilde, çok engebeli olmayan ve güneşlenmeden daha fazla faydalanılan düzlüklerde inşa edilmektedir. Yerleşimlerde konutların dağınık konumlanmasında; yerli halkın genellikle çeşitli büyüklükte arazi sahibi olması ve konutunu bu arazi üzerinde inşa etmek istemesi belirleyici olmaktadır. Bölgedeki konutların çoğu yakın aile ilişkileri ile birbirinden birkaç kilometre uzaklıkta gruplar halinde konumlandırılmaktadır. Konutlara ulaşım çoğu zaman dar ve dolambaçlı patikalardan sağlanmaktadır. Konutlar ince patikalar ile birbirlerine ve sonrasında ana yola bağlanmaktadır. Resim 3.12.'de Rize ili Çayeli ve Fındıklı ilçelerindeki köy yerleşim örnekleri verilmiştir.

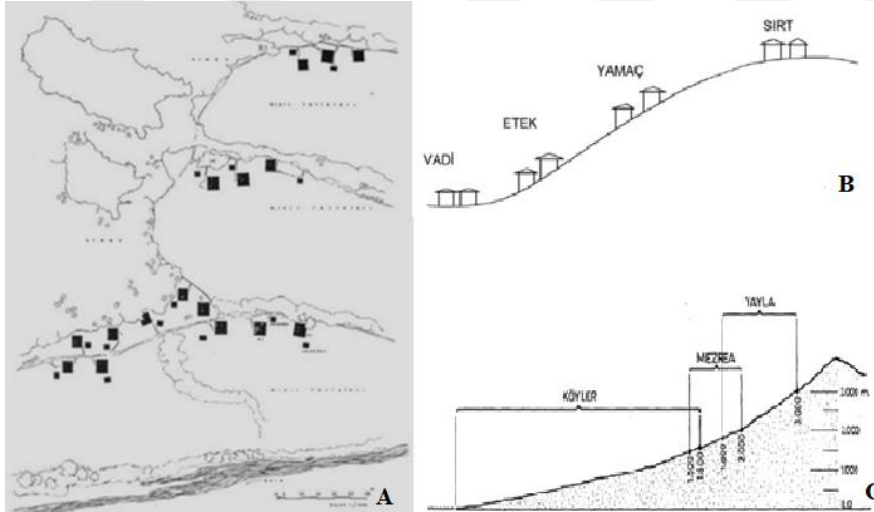

Resim 3.12. Rize İli Çayeli Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki), Şirinköy] ve Fındıklı (Çağlayan Köyü ve Tatlısu Köyü) İlçeleri Köylerinde Geleneksel Konut Örnekleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

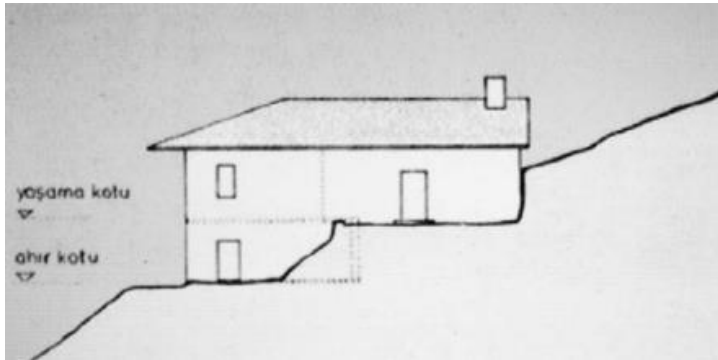
Rize’de iç kesimdeki kırsal yerleşmelerde genellikle konutlar ve eklentilerinin birbirine yakın konumda olduğu, nispeten daha az sayıda örnekte ise birbirinden uzak konumlanan, mahallelerin de ilişkilerinin zayıf olduğu yerleşim örnekleri de görülmektedir (Şekil 3.12.).

Rize’de köylerde kullanıcılara bağlı olarak konutların konumunda farklılıkların bulunduğu, genellikle Laz halkın yoğun olduğu kırsal yerleşimlerde konutların birbirine yakın ve genellikle Türk halkın kullandığı kırsal yerleşimlerde konutların ise birbirinden uzak konumlandığı görülmektedir.

1000-2800 m. rakımda konumlanan yayla yerleşimleri çoğunlukla iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Genellikle yayla yolu üzerinde bulunan mezra yerleşimlerinin rakımları 1500-2000 m. arasında değişebilmektedir. Mezra yerleşimlerinde ekim ve hasat dönemleri arasında tarlayı yabancı hayvanlardan korumak amacıyla tek katlı, basit yapılar inşa edilmektedir. Dağınık yerleşim gösteren örneklerde 1. derece akrabaların konut ve eklentilerinin kümелendiğı, uzak akraba ve komşuların evlerinin 40-50 m. ile 300-500 m. arasında değişen uzaklıklarda konumlandığı görülmektedir (Şekil 3.13.) (Bulut, 2017: 13).

Şekil 3.12. A. Rize Geleneksel Konutları Yerleşim Düzeni, B. C. Topografya İçinde Yerleşimlerin Konumu (Kaynak: Bulut, 2017)

Şekil 3.13. Rize Yamaçta Konumlanan Geleneksel Konut Örneğı (Kaynak: Bulut, 2017)

Rize’de geleneksel konutlar topografik yapı nedeniyle arazi eğimi yönünde yamaçlarda konumlanmakta ve eğimin yönlendirici etkisi rüzgâr ve yağış faktörlerine karşı önlem alınmasını sağlamaktadır. Geleneksel konutun arazi eğimine uygun yerleşmesi ile kısmen

açığa çıkan bir kat oluşturmaktadır (Bkz. Şekil 3.12.). Konut eğim yönünde iki, diğer yönde tek katlı olarak algılanmaktadır. Doğu Karadeniz konutlarının pek çoğunda olduğu gibi zemin kat hayvanların barınacağı ahır olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda Rize’de kırsal alanda arazi eğimi görece düşük olan ve düze yakın yerleşim olarak algılanan Fındıklı ilçesi Çağlayan ve Tatlısu Köylerinde alan çalışmasında incelenen diğer köylerden farklılık göstermektedir. Bu köylerde arazi eğimi az olduğu için ahır olarak kullanılan kat yaşama mekânı ile aynı büyüklüktedir.

Rize konutları genellikle zemin+2 katlıdır, ancak az sayıda zemin+1 katlı konut örneği bulunmaktadır. Arazi eğimi nedeniyle farklı işlevli katlara iki farklı kottan çift girişle ulaşılmaktadır. Konutların girişleri genellikle biri kuzey, diğeri güney yönüne bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Genellikle zemin+ 2 katlı örneklerde kuzey yönündeki kat serin olması nedeniyle yazlık, güney yönündeki güneye bakan ve sıcak olan kat kışlık olarak kullanılmaktadır.

Kış ayları boyunca büyükbaş hayvanlarını konutun altındaki ahırda besleyen yöre insanı, ilkbahar mevsimi ile tarlalarını ekip dikmeye başlamaktadır. Ekili alanların otlak olarak kullanılamaması, hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle yüksek rakımlardaki araziler hayvanların otlatılması için kullanılmakta ve mezra yerleşmeleri ortaya çıkmaktadır. Yaylalarda mevsim koşullarının elverişsiz olması yerel halkı düşük rakımda ve tarıma elverişli olmayan köy ile yüksek rakımlı ve koşulların elverişsiz veya sınırlı olduğu yayla yerleşimleri arasındaki arazilerden yararlanma fikrine yönlendirmiş, bu durum hayvancılığa dayalı mezra yerleşmelerini ortaya çıkarmıştır.

3.4.2. Plan Şeması

Rize geleneksel konutlarının Türk Evi plan şemaları farklılıkları ve benzerlikleri olmakla birlikte; geleneksel konutların plan şemasında kullanıcıların sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının etkili olduğu söylenebilir. Yapım tekniği ve yapı malzemelerinin Trabzon’dan Artvin’e kadar benzerlik göstermesine rağmen, Rize geleneksel konutları plan şemaları yönünden farklılıklar göstermektedir (Leloğlu, 1987: 242). Türk evinde zemin kat, yöre halkının ihtiyacına göre depo ahır, ambar, samanlık, mutfak olarak kullanılabilir. Rize ve çevresinde zemin kat ahır ve samanlık olarak kullanılan tek bir hacimden oluşmaktadır. Zemin katın tabanı sıkıştırılmış topraktır ve bu mekânlar cephelere açılan, bir ile dört arasında değişen menfez deliklerini andıran açıklıklar ile havalandırılmaktadır. Alt

katta ahır ve samanlık olarak kullanılan mekândan ahşap bir merdiven veya yapı dışında bahçeden taş basamaklar ile üst kata erişilmektedir (Leloğlu 1987: 242, 243).

Rize’de genellikle salonlu ve hayatlı olarak tanımlanan iki plan şeması yaygın olarak kullanılmaktadır. Salonlu plan şemasına sahip konutlarda büyük giriş mekânı salon olarak anılmakta, mutfak olarak da kullanılan salonun bir köşesinde ocak/kuzine benzeri pişirme elemanı yer almaktadır. Bu plan şemasına sahip konutlarda odalar birbirine yakın boyutlardadır. Hayatlı plan tipindeki konutlarda geleneksel konutta sofa olarak bilinen mekânın yine sofa olarak anılmasının yanı sıra, hayat, aşhane, aşgana olarak da bilindiği görülmektedir. Bu mekân yeme, içme, misafir ağırlama vb. günlük aktivitelerin geçtiği ‘aşhane’ olarak adlandırılan mekânla diğer servis mekânlarının tümünü kapsamaktadır. (Otyakmaz ve Özgen, 2022).

Rize ili Çayeli ve Fındıklı ilçelerinde bu çalışma kapsamında incelenen yerleşimlerde çayın toplanmasına dayalı kapalı bir ekonomik yapı bulunduğu, alan çalışması için seçilen, çoğunlukla Laz halkın kullandığı köyler sürekli kullanılırken, genellikle Türk halkın kullandığı köyler dönemsel kullanıldığı için araştırılan köylerde geleneksel konutların içlerine girilerek plan şemasının çıkarılması mümkün olmamıştır. Bu nedenle alan çalışmasında incelenen köylerde geleneksel konutun plan şemasına yönelik değerlendirme yapılmamıştır.

3.4.3. Yapım Tekniği ve Yapı Malzemesi

Genel karakteristikleri Doğu Karadeniz Bölgesi konutları ile uyuşmakla birlikte Rize konutları yapım teknikleri ve malzeme kullanımı bakımından bölgedeki konut örneklerinden farklı ve özgündür. Büyük ve varlıklı ailelere ait konak örneklerine daha çok Çamlıhemşin, Hemşin ve Fındıklı ilçelerinde rastlanmaktadır. Somut kültür mirası kapsamında yerel ve özgün bu örneklerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması, bölgede ekolojik çevrenin yaşatılması, yapım yöntemi ve yaşam biçiminin sürdürülebilir olması açısından önemli bir değere sahiptir. Rize’de kırsal alandaki geleneksel konutların yapım sisteminde taş yığma ve ahşap karkas/ahşap yığma sistem kullanılmakla birlikte, az sayıda konut örneğinde yığma yapım sistemi ve tuğlanın kullanıldığı görülmektedir (Otyakmaz ve Özgen, 2022).

Doğu Karadeniz Bölgesinde olduğu gibi Rize geleneksel konut mimarisinin temel yapı malzemesinin de ahşap olmasının temel nedeni; bölgenin zengin orman alanlarına sahip olması ve ahşabın kolay temin edilip, işlenebiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılarda kullanılan ağaç türleri genel olarak sert dokuya sahip olan çam, ladin, kestane ve

ceviz gibi türlerdir. Kestane ağaçları yağmura, rutubete karşı daha dayanıklı, kolay alev almaz ve sert dokuya sahip olmaları nedeniyle kullanımda ilk sırada tercih edilmektedir. Kestane sert bir ağaç türü olduğu için canlı organizmalara karşı dirençli bir yapıya sahiptir. Kestane ağacının pek çok avantajına karşın, zamanla çok kararması ve pahalı olması dezavantajları arasında sayılabilir. Rize’de geleneksel konutların ikincil malzemesi ise taştır, ahşap ve taş birlikte yaygın olarak kullanılmaktadır. Ahşap yapıların taşıyıcı ve bölücü duvarları, döşemeleri, kapı ve pencere doğramaları, çatılarının alt konstrüksiyon ve üst örtüsünde ve dolap, yüklük, sedir gibi sabit tefrişlerinde, iç mekânda merdivenlerde ahşap kullanılırken, ahır katı ve nemle teması olan bodrum veya zemin katın duvarlarında, işlenerek veya işlenmeden konut inşasında (bodrum kat döşemesi, zemin kat giriş ve avlu döşemelerinde, baca ve ocaklarda) taş tercih edilmektedir (Resim 3.13.) (Şahin, 2013).

Resim 3.13. Rize A. Geleneksel Ahşap Konut Örneği, B. Geleneksel Göz Dolma Konut Örneği (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Konutların taşıyıcı sisteminde taş yığma temel üzerine ahşap karkas, göz dolma veya ahşap yığma (kütük ev) yapım tekniklerinin kullanıldığı görülmektedir. Sofa/hayat/mutfak dışındaki mekânlarda, geleneksel yöntemle hazırlanmış kalın latalar ile desteklenmiş ahşap döşemeler vasıtasıyla yükün duvarlara aktarıldığı söylenebilir. Döşemede yan yana oluşturulan lataların birleşim yerleri ahşap çıtalarla kapatılmaktadır. Yapıda zeminde ve nemle temas ettiği alanlarda ahşap kullanılmaktadır. Bazı alanlarda geleneksel konutun çatı örtü malzemesi olarak ahşap kullanıldığı görülmekte ise de doğal kaynakları ve ormanları korumak, ağaç kesimini azaltmak ve doğaya minimum zarar vermek amacıyla yapıların çatı örtüsünde kullanılan ahşap süreç içerisinde yerini sac ve diğer malzemelere bırakmıştır.

Yapı malzemesinin yapının inşa edildiği alanın yakınından temin edilmesi ekolojik ve ekonomik sürdürülebilirlik açısından olumludur. Geçmişten günümüze değişen ve çeşitlenen yapı malzemeleri, yapım sistemleri ve teknolojinin sunduğu olanaklara karşın ahşap ve taş halen pek çok sektörde olduğu gibi yapı sektöründe de yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu malzemeler yaşam döngüsü boyunca olumsuz çevresel etkilere sebep olmaması, doğal, çevre dostu, dayanıklı ve uzun hizmet ömrüne sahip ve insan sağlığı ve

konforuna uygun olmaları ve geri dönüştürülebilmesi nedeniyle tercih edilmektedir. Kentin yerel mimarisinde ahşap yığma tekniği ile yapılan yapılar yıkılmaz, sökülür ve takılır niteliktedir. Yapılar hasar almadan kolaylıkla sökülüp başka bir yerde tekrardan aynı şekilde yeniden kurulabilir. Bölgede zaman içerisinde tarım arazisi açmak amacı ile kesilen ormanlar ve kestane ağacı sayısının azalması sonucunda bölgede akarsu yataklarında bolca bulunan taş malzeme de konut mimarisinde ahşap malzeme kadar önemli hale gelmiştir.

3.4.4. Cephe Düzeni

Rize geleneksel konutlarının cephe düzeni Türk Evi cephe düzeni ile benzeşmekle birlikte Rize’de yerel yapım teknikleri [taş yığma temel üzerine ahşap karkas/ahşap iskelet, göz dolma veya ahşap yığma (kütük ev)] ve yerel malzeme (ahşap ve taş) kullanılarak yapılmış, çıkma, pencere ve kapı detayları ile cephenin zenginleştirildiği geleneksel konut örneklerine rastlanmaktadır. Rize’de kentsel alanda Doğu Karadeniz geleneksel konutlarında olduğu gibi konut sahibinin sosyal ve ekonomik durumuna göre büyük ve görkemli inşa edilen ve konak olarak anılan konutlar görülmekte iken, Çayeli ve Fındıklı ilçelerinde kırsal alandaki geleneksel konutların daha minimalist, daha çevreci ve tümüyle kullanıcının yaşam ve üretim biçimi, alışkanlıklarına göre şekillendiği söylenebilir.

Rize ili Çayeli [Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki) ve Şirinköy] ve Fındıklı (Çağlayan Köyü ve Tatlısu Köyü) ilçelerinde incelenen köylerde geleneksel konutların yapım tekniği ve yapı malzemesi, yerel malzeme ile inşa edilmiş özgün cephe düzeninin korunduğu görülmektedir. Genellikle 1 veya 2 katlı olarak inşa edilen Rize geleneksel konutlarında cephe düzeni çıkmalar, çıkmaları taşıyan ahşap konsollar ve eli böğründeler ile desteklenmekte, kimi zaman da göz dolma tekniği ile zengin bir cephe oluşturmaktadır. Konutların bodrum ve zemin katında güvenlik nedeniyle küçük ve parmaklıklı, üst katlarda genellikle dikdörtgen biçimli, çift kanatlı veya giyotin pencerelerin kullanılmaktadır. Konutların sokak cephesi zemin katta insan ölçeğinde mahremiyet gerekçesi ile genellikle sağırdır. Ancak sokak kotunun üzerinde kalan yaşam katında ahşap pencerelerin büyük ve ikili, üçlü gruplanmış, ahşap/ metal kepenkli veya ahşap kafesli olarak kullanıldığı görülmektedir. Konut giriş kapıları sade, tek veya çift kanatlı ve ahşaptır. Konutun dışa açılan birden fazla kapısı olması durumunda önemlerine göre kapılar farklılık gösterebilmektedir. Resim 3.14.’de Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki), Resim 3.15.’de Çayeli İlçesi Şirinköy, Resim 3.16.’da Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü ve Resim 3.17.’de Fındıklı İlçesi Tatlısu Köyü geleneksel konut cepheleri ifade edilmektedir.

Resim 3.14. Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü (Köyüçü Mevki) Geleneksel Konut Örnekleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.15. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy Geleneksel Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.16. Rize İli Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü Geleneksel Konut Örnekleri (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.17. Rize İli Fındıklı İlçesi Tatlısu Köyü Geleneksel Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Rize ili Çayeli [Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki) ve Şirinköy] ve Fındıklı (Çağlayan Köyü ve Tatlısu Köyü) ilçelerinde incelenen köylerde kırsal dokuya uyumlu geleneksel konutların yanı sıra, kırsal dokuya aykırı, betonarme konut örnekleri de görülmektedir. Bu örneklerde geleneksel konut cephelerinde görülen mütevazı çıkmaların yerini büyük balkonlara bıraktığı, geleneksel konuttan farklı olarak pencere ölçülerinin büyüdüğü, yapı malzemesi olarak ahşap yerine PVC doğramaların kullanıldığı, beşik veya kırma olarak çözümlenmiş çatının Marsilya tipi kiremit kaplandığı görülmektedir. Yayla yerleşimlerinde ise metal çatı yaygın olarak kullanılmaktadır. Resim 3.18.'de Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki), Resim 3.19.'da Çayeli İlçesi Şirinköy, Resim 3.20.'de Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü ve Resim 3.21.'de Fındıklı İlçesi Tatlısu Köyü kırsal doku ile uyumsuz konut cepheleri ifade edilmektedir.

Resim 3.18. Çayeli Kaptanpaşa Köyü (Köyiçi Mevki) Köyü Geleneksel Dokuya Aykırı Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.19. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy Geleneksel Dokuya Aykırı Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.20. Rize İli Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü Geleneksel Dokuya Aykırı Konutlar (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.21. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy Geleneksel Dokuya Aykırı (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Rize ili Çayeli ilçesindeki geleneksel konutlarda sofa/hayat önünde balkon gibi çalışan ve yerel dilde Artuma olarak bilinen açık alanlar da cephede yer almaktadır. Artuma da mısır, fasulye vb. sebzeler de kurutulmaktadır. Büyüklüğüne göre ara ara ahşap kirişlerle desteklenen artuma sadece Çayeli ilçesi köylerindeki geleneksel konutlarda görülmekte, Fındıklı ilçesi geleneksel konutlarında kullanılmamaktadır. Çatı saçağında mertekler açık bırakılmıştır (Resim 3.22.)

Resim 3.22. Rize İli Çayeli İlçesi Artuma ve Saçak Detayı (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

3.4.5. İç Mekân Özellikleri

Rize ili Çayeli ve Fındıklı ilçelerindeki köylerde yer alan geleneksel konutların iç mekân özellikleri incelendiğinde; Doğu Karadeniz konutları iç mekân düzenine uygun örneklerin yanı sıra, küçük nüanslar ile farklı örnekler de görülmektedir. Rize Çayeli ilçesi Kaptanpaşa Köyü ile Şirinköy’de özgün yapının korunduğu örnekler olmakla birlikte (Resim 3.23.) pek çok konutta hayat ve mutfak ile birlikte banyo vb. mekânların özgün yapısını büyük ölçüde kaybettiği (Resim 3.24.) söylenebilir. İç mekân düzeninde özgün yapı elemanları ile modern elemanların birlikte yer aldığı mekânlara da rastlanmaktadır (Resim 3.25.).

Resim 3.23. Rize İli Çayeli İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.24. Rize İli Çayeli İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün ve Modern Elemanlar İçeren Karma Nitelikli İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 3.25. Rize İli Çayeli İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün Yapının Korunamadığı Tümüyle Modern Elemanlar İçeren İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Rize Fındıklı ilçesi Çağlayan ve Tatlısu köylerindeki pek çok geleneksel konutta hayat ve mutfak ile birlikte banyo vb. mekânların özgün yapısının büyük ölçüde korunduğu söylenebilir. Bu örneklerde döşeme, tavan, kapı, pencere gibi ahşap yapı elemanları dışında seki, terek, niş gibi ahşap elemanlarında korunmuş olduğu görülmektedir. (Resim 3.26.).

Resim 3.26. Rize İli Fındıklı İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün Yapının Korunduğu İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Rize Çayeli ve Fındıklı ilçelerinde köylerdeki geleneksel konutların döşemelerinin zemin katta taş, diğer katlarda ahşap olduğu görülmektedir. Konutlarda ahşap malzeme boya veya cila kullanılmadan, doğal haliyle bırakılarak kullanılmıştır. Ahşap taşıyıcıların karkas kesişim noktalarında birbirine kenetlenerek sabitlenmesi ve taşıyıcıların aralarının ahşap plakalarla kapatılması ile döşemeler oluşturulmaktadır.

Rize geleneksel konutlarında tavanlar genellikle yalın ve sadedir, ancak ahşap profilli çıtalı veya ahşap göbekli dekoratif görünüm kazandırılmış tavanlara da rastlanmaktadır. Katlar arası sirkülasyon sağlayan tek kollu, iki kollu ve döner merdivenler genellikle taştır. Çayeli Şirinköy’de sadece bir konutta zemin kat ile üst katın bağlantısını sağlayan taş, döner merdiven örneğine rastlanmıştır. Merdivenler ve korkuluklar ahşap, korkuluklar genellikle yalın ve bezemesizdir.

Rize geleneksel konutlarında sofa/hayatın devamı niteliğindeki mutfak zemini taştır. Rize’de özellikle Fındıklı ilçesindeki bazı geleneksel konut örneklerinde duvar yüzeyinde çeşitli boyalar kullanılarak yapılmış bitkisel kalem işi teknikleri ile bezendiği görülmektedir (Resim 3.27.). Özgün Rize konutlarında kırma çatı ve alaturka kiremit ile kaplıdır, ancak günümüzde alaturka kiremitlerin yerine oluklu metal levhaların kullanıldığı görülmektedir.

Resim 3.27. Rize İli Fındıklı İlçesi Geleneksel Konutlar Özgün Yapının Korunduğu İç Mekân (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

3.4.6. Konuta Yardımcı Elemanlar (Serenderler)

Doğu Karadeniz Bölgesi geleneksel konutlarında olduğu gibi yerel ve özgün bir yapı türü olan serenderlerin Rize ili Çayeli ve Fındıklı ilçelerinin köylerinde de konutun yanında veya yakınında konumlanmakla birlikte, konuttan görece uzak ve tek yapı olarak inşa edildiği örnekler de bulunmaktadır. Alan çalışmasında incelenen Çayeli Kaptanpaşa Köyü’nde 5, Şirinköy’de 7 ve Fındıklı Çağlayan Köyü’nde 7 ve Tatlısu Köyü’nde 5 adet olmak üzere toplam 24 serender bulunmaktadır.

Çayeli Kaptanpaşa Köyü’ndeki 5 serenderin 2’si’ aktif, 2’si dönemsel kullanılmaktadır ve bir serender de atıl konumdadır. Köyde serenderlerin tümü depo işlevi ile kullanılmaktadır. Serenderlerin zemin ile ilişkisinde serender döşemesi ile zemin arasında boşluk oluşturan 2, serender döşemesi ile zemin arasında farklı mekân oluşturan 3 örnek görülmektedir. Kaptanpaşa Köyü’nde serenderlerin 3’ü ahşap direkler üzerine, 1 serenderin taş yığma duvar üzerine ve 1 serenderin de ahşap yığma duvar üzerine oturduğu söylenebilir. Köydeki 4

“serendere giriş kapısına ahşap merdiven, 1 serendere ise taş merdiven ile erişilmektedir. Tablo 3.1.’de Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü’nde, yer alan serenderler ifade edilmektedir.

Tablo 3.1.Rize İli Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Köyü’nde Serenderler

	Ada / Parsel: 168/3
	Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 168/4
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile İlişki: Serender Döşemesi-Zemin Arasında Farklı Mekân
	Zemin Oturumu: Ahşap Yığma Duvar Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 182/5
	Kullanım Durumu: Atıl
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 184/6
	Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile İlişki: Serender Döşemesi-Zemin Arasında Farklı Mekân
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada/Parsel: 269/2
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile İlişki: Serender Döşemesi-Zemin Arasında Farklı Mekân
	Zemin Oturumu: Taş Yığma Duvar Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Taş Merdiven ile

Çayeli Şirinköy’de 7 serenderin 3’ü aktif, 3’ü dönemsel kullanılmakta, bir serender ise atıl konumdadır. Köyde atıl olan dışında serenderler dışında 5’i depo işlevinde kullanılmaktadır. Serenderin zemin ile ilişkisinde serender döşemesi ile zemin arasında boşluk oluşturan 5, serender döşemesi ile zemin arasında farklı mekân oluşturan 2 örnek görülmektedir. Şirinköy’de 5 serender ahşap direkler üzerine, 1 serenderin taş yığma duvar üzerine ve 1 serenderin de briket yığma duvar üzerine oturduğu söylenebilir. Köydeki 6 serendere giriş kapısına ahşap ve 1 serenderde ise taş merdiven ile erişilmektedir.

Tablo 3.2.’de Çayeli İlçesi Şirinköy’de yer alan serenderler ifade edilmektedir.

Tablo 3.2. Rize İli Çayeli İlçesi Şirinköy’de Serenderler

	Ada / Parsel: 101/25 Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 102/3 Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekân Olan Zemin Oturumu: Briket Yığma Duvar Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Taş Merdiven ile
	Ada / Parsel: 105/2 Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 104/15 Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekân Olan Zemin Oturumu: Taş Yığma Duvar Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 104/1 Kullanım Durumu: Atıl Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 104/10 Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 104/2-4 Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile

Fındıklı Çağlayan Köyü’nde bulunan 7 serenderin 1’i dönemsel olmak üzere 5’sinin aktif olarak kullanıldığı ve 1 serenderin de atıl olduğu gözlemlenmiştir. Köyde serenderlerin 6’sı depo işlevindedir, ancak 1 serender oturma alanı olarak kullanılmaktadır. Serenderin zemin ile ilişkisinde serender döşemesi ile zemin arasında boşluk oluşturan 6, serender döşemesi ile zemin arasında farklı mekân oluşturan 1 serender örneği görülmektedir. Çağlayan Köyü’nde 6 serender ahşap direkler üzerine ve 1 serenderin taş yığma duvar üzerine oturduğu

söylenbilir. Köydeki 7 serenderde giriş kapısına ahşap merdiven ile erişim sağlanmaktadır. Tablo 3.3.'de Çayeli İlçesi Şirinköy'de yer alan serenderler ifade edilmektedir.

Tablo 3.3. Rize İli Fındıklı İlçesi Çağlayan Köyü Serenderler

	Ada / Parsel: 126/2
	Kullanım Durumu: Atıl
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 126/ 5
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 180/3
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 181/8
	Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 114/9
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Oturma Alanı
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekân Olan
	Zemin Oturumu: Taş Yığma Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Taş Merdiven ile
	Ada / Parsel: 126/1
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Ada / Parsel: 185/6
	Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan
	Mevcut İşlevi: Depo
	Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk Olan
	Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan
	Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile

Tablo 3.4.'de Çayeli İlçesi Tatlısu Köyü'nde yer alan serenderler ifade edilmektedir. Fındıklı Tatlısu Köyü'nde 5 serenderin 3'ü aktif, 1'i dönemsel kullanılmakta, 1 serender ise atıl konumdadır. Köyde atıl olan serender dışında 4'ü depo işlevindedir, 1 serender ise oturma

alanı olarak kullanılmaktadır. Serenderin zemin ile ilişkisinde serender döşemesi ile zemin arasında boşluk oluşturan 2, serender döşemesi ile zemin arasında farklı mekân oluşturan 3 örnek görülmektedir. Fındıklı Tatlısu Köyü'nde tüm serenderlerin ahşap direkler üzerine oturduğu söylenebilir. Köydeki 5 serender de giriş kapısına ahşap merdiven ile erişim sağlanmaktadır.

Tablo 3.4. Rize İli Fındıklı İlçesi Tatlısu Köyü Serenderler

	Bulunduğu Yer: Fındıklı / Tatlısu Köyü Ada / Parsel: 418/1 Kullanım Durumu: Atıl Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Bulunduğu Yer: Fındıklı / Tatlısu Köyü Ada / Parsel: 445/11 Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekân olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Bulunduğu Yer: Fındıklı / Tatlısu Köyü Ada / Parsel: 426/10 Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ve Zemin Arasında Farklı Mekân olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Bulunduğu Yer: Fındıklı / Tatlısu Köyü Ada / Parsel: 446/11 Kullanım Durumu: Dönemsel Kullanılan Mevcut İşlevi: Depo Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekân olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile
	Bulunduğu Yer: Fındıklı / Tatlısu Köyü Ada / Parsel: 446/13 Kullanım Durumu: Aktif Kullanılan Mevcut İşlevi: Oturma Alanı Zemin ile Olan İlişki: Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk olan Zemin Oturumu: Ahşap Direkler Üzerine Oturan Giriş Kapısına Ulaşımları: Ahşap Merdiven ile

Alan çalışmasında araştırılan köylerde bulunan serenderler Tablo 3.5.'de karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. İncelenen köylerde bulunan toplam 24 serender kullanım süresi açısından incelendiğinde 7 serenderin dönemsel, 13 serenderin aktif olarak kullanıldığı ve 4 serenderin ise atıl olduğu görülmektedir. Serenderler işlev açısından incelendiğinde 22 serenderin depo, 2 serenderin oturma alanı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Zemin ile ilişkisi bakımından serender döşemesi ile zemin arasında boşluk olan 15 adet ve serender

döşemesi ile zemin arasında farklı mekân olan 9 adet serender olduğu görülmektedir. Köylerde zemin oturumu bakımından ahşap direkler üzerine oturan 19, taş yığma duvar üzerine oturan 3, briket yığma duvar üzerine oturan 1 ve ahşap yığma duvar üzerine oturan 1 serender bulunmaktadır. Serenderler giriş kapısına ulaşım açısından incelendiğinde 21 serendere ahşap merdiven ile 3 serendere ise taş merdiven ile erişildiği görülmektedir.

Tablo 3.5. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Konuta Yardımcı Eleman Serenderler

	Sayı	Kullanım Durumu			Mevcut İşlev		Zemin İle İlişki		Zemin Oturumu				Giriş Kapısına Ulaşım	
		Dönemsel	Aktif	Atıl	Depo	Oturma Alanı	Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Boşluk	Serender Döşemesi ile Zemin Arasında Farklı Mekân	Ahşap Direkler Üzerine Oturan	Taş Yığma Duvar Üzerine Oturan	Briket Yığma Duvar Üzerine Oturan	Ahşap Yığma Duvar Üzerine Oturan	Ahşap Merdiven ile	Taş Merdiven ile
Çayeli	Kaptanpaşa	5	2	2	1	5	-	2	3	1	-	1	4	1
	Şirinköy	7	3	3	1	7	-	5	5	1	1	-	6	1
Fındıklı	Çağlayan	7	1	5	1	6	1	6	6	1	-	-	6	1
	Tatlısu	5	1	3	1	4	1	2	5	-	-	-	5	-
Toplam:		24	7	13	4	22	2	15	19	3	1	1	21	3

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE ALAN ÇALIŞMASI

Çalışmanın bu bölümünde tez kapsamında kullanılan yöntemlere yer verilmiş, Rize’de kullanıcıdan kaynaklı mekânsal farklılığı tartışabilmek adına alan çalışması için il merkezine yakın, çoğunlukla Türk halkın kullandığı, konutların görece birbirlerine daha uzak konumlandığı, mezra ve yaylalardan oluşan ve sürekli yerleşime uygun olmaması nedeniyle dönemsel kullanılan kırsal yerleşim örneklerinden Çayeli ilçesi Kaptanpaşa ve Şirinköy köyleri ile il merkezine uzak, çoğunlukla Laz halkın kullandığı, konutların görece birbirlerine daha yakın konumlandığı ve sürekli kullanılan kırsal yerleşim örneklerinden Fındıklı ilçesi Çağlayan ve Tatlısu köylerinde kullanıcılar ile yüz yüze görüşmeler, yerinde yapılan gözlemler ve tespitler ile geleneksel konutlar fotoğraflar ile belgelenmiştir.

Alan çalışması için belirlenen köylerde ulaşım, parsel sınırları, fonksiyon analizi, yapı kullanım durumu, yapı niteliği, yapı kat sayısı, doluluk-boşluk, yapım sistemi, çatı tipi ve çatı malzemesi ve yapıların kırsal dokuya uyumunun belgelenmesine çalışılmıştır. Alan çalışmasından elde edilen analiz sonuçları ile bulgular tartışılmış ve alan çalışmasında incelenen köyler değerlendirilmiştir.

Çalışmada incelenen köylerdeki geleneksel konutların sosyal kültürel sürdürülebilirlik kapsamında korunması ve yaşatılması, köylerin özgün kimliğini kaybetmemesi ve korunması gereken değerleri ile tanıtılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

4.1. Araştırmanın Yöntemi

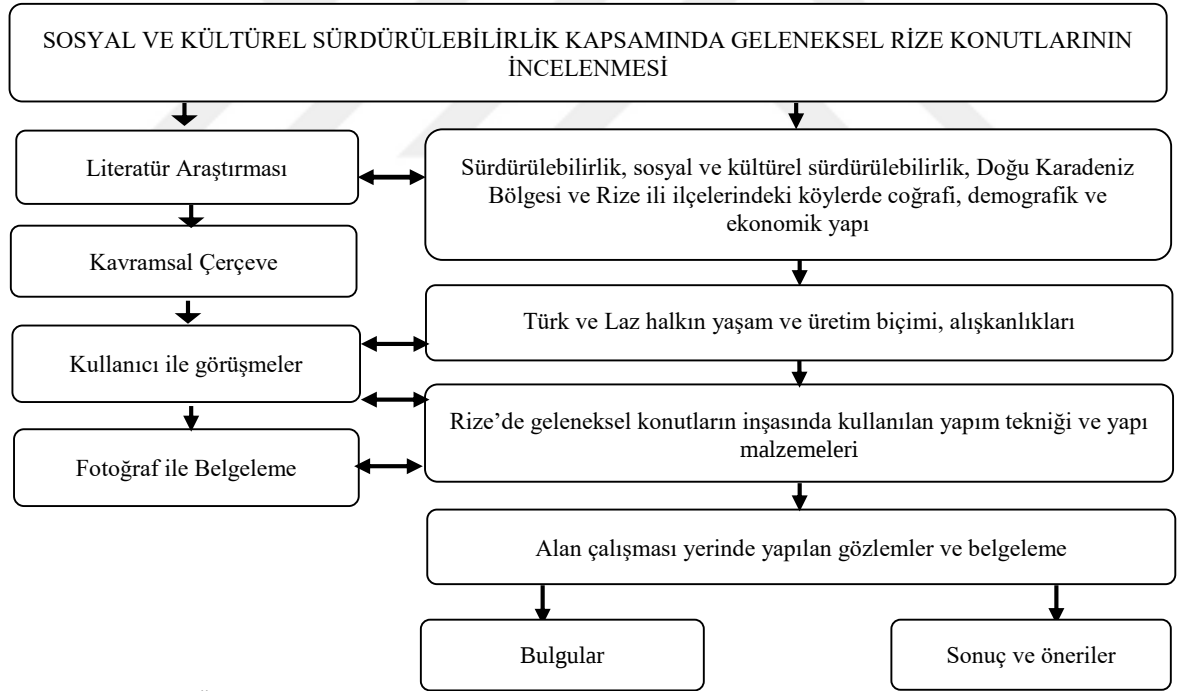
Çalışma kapsamında üç farklı anahtar sözcük grubuyla kapsamlı bir literatür araştırması yapılmıştır.

İlk etapta *sürdürülebilir mimarlık, sürdürülebilir planlama, sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik*, ikinci grupta *kentsel ve kırsal alanda geleneksel konutların mekânsal yapısı* ve üçüncü grupta *Doğu Karadeniz Bölgesi, Rize ilindeki geleneksel konutlar, konuta yardımcı eleman serenderler ve kullanıcı* anahtar sözcükleri ile akademik çalışmalar taranmıştır.

İkinci etapta alan çalışmasında incelenen köylere farklı dönemlerde gidilerek kullanıcılarla görüşmeler yapılmış ve kullanıcının yaşam ve üretim biçimi, alışkanlıkları hakkında bilgi edinilmiştir. Bu etapta köylerin bir kısmı periyodik olarak kullanıldığı, kullanım döneminde çay hasadı olduğu için görüşmeler ve tespitlerin yapılmasında kısıtlılıklar yaşanmıştır.

Alan çalışmasında geleneksel konutlar fotoğraflanarak belgelenmiş, alan çalışması gerçekleştirilen belirlenen sınırlar içerisinde sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik kapsamında konutlar; makro ölçekte *ulaşım, parsel sınırları, fonksiyon analizi, yapı kullanım durumu, yapı niteliği, yapı kat sayısı, doluluk-boşluk, yapım sistemi, çatı tipi ve çatı malzemesi ve yapıların kırsal dokuya uyum* ve mikro ölçekte *yerleşim özellikleri, plan şeması, yapım tekniği ve yapı malzemesi, cephe düzeni, iç mekan özellikleri ve konuta yardımcı elemanlar (serenderler)* açısından incelenmiştir. Alan çalışmasında incelenen köyler *ulaşım, parsel sınırları, fonksiyon analizi, yapı kullanım durumu, yapı niteliği, yapı kat sayısı, doluluk-boşluk, yapım sistemi, çatı tipi ve çatı malzemesi ve yapıların kırsal dokuya uyum* açısından analiz edilmiştir.

Üçüncü etapta analiz sonuçlarından elde edilen bulgular tartışılmış, Rize ili Çayeli ve Fındıklı ilçelerinin köylerinde yer alan geleneksel konutlarda benzerlikler görülmekle birlikte, farklı kullanıcıların yaşam ve üretim biçimi ile alışkanlıklarının, topografik yapının, konutun kullanım süresi ve sıklığının mekânsal yapıyı değiştirebildiği sonucuna varılmıştır.

Şekil 4.1.Yöntem Önerisi

4.2. Alan Çalışması İçin Köylerin Belirlenmesi

Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal yerleşmelerinde olduğu gibi, alan çalışmasının yapıldığı Rize’de kırsal yerleşimler sürekli/mezra ve yaylalardan oluşan dönemsel olarak kullanılan ve kıyı yerleşimindeki köylerden oluştuğu görülmektedir. Konutun mekân organizasyonu arazinin topografik yapısına, kullanıcı, kullanıcının yaşam ve üretim biçimi ile

alışkanlıklarına, konutun kullanım biçimi (sürekli ve geçici kullanımı) ve sıklığına ve konutun kullanıldığı süreye bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Kültür Müdürlüğü Web Sayfası).

Rize’de iç kesimdeki kırsal yerleşimlerde genellikle konutlar ve eklentilerinin birbirine yakın konumda olduğu, nispeten daha az sayıda örnekte ise birbirinden uzak konumlanan, mahallelerin de ilişkilerinin zayıf olduğu yerleşim örnekleri de görülmektedir (Bkz. Resim 3.12.).

Rize’de kırsal yerleşimlerde kullanıcıya bağlı olarak konutların konumunda farklılıkların bulunmaktadır. Çoğunlukla Türk halkın kullandığı kırsal yerleşimlerde konutların birbirinden uzak ve çoğunlukla Laz halkın yoğun olduğu kırsal yerleşimlerde konutların birbirine yakın konumlandığı görülmektedir. Bu sebeple il merkezine yakın, Türk halkın kullandığı, konutların görece birbirlerine daha uzak konumlandığı, mezra ve yaylalardan oluşan ve sürekli yerleşime uygun olmaması nedeniyle dönemsel kullanılan kırsal yerleşim örneklerinden Çayeli Kaptanpaşa ve Şirinköy köyleri ile il merkezine uzak, genellikle Laz halkın kullandığı, konutların görece birbirlerine daha yakın konumlandığı ve sürekli kullanılan kırsal yerleşim örneklerinden Fındıklı Çağlayan ve Tatlısu köyleri seçilmiştir.

Alan çalışmasında incelenen iki köy Rize’nin Çayeli ilçesinde ormanlık alana sınır olan ekonomisi çay üretimi ve az sayıda küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliğine dayanan Kaptanpaşa ve Şirinköy yerleşimleridir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Rize). Merkeze yakın konumda, konutların birbirleri ile ilişkisinin görece daha uzak konumlandığı, genellikle Türk halkın dönemsel olarak kullandığı, sürekli yerleşime uygun olmayan mezra, yaylalardan oluşan köyler, diğer Türk köylerinde olduğu gibi vadi yamaçlarında dağınık şekilde, çok engebeli olmayan ve güneşlenmeden daha fazla faydalanan düzlükte kurulmuştur. Köylerde halkın çeşitli büyüklükte arazi sahibi olması ve konutunu bu arazi üzerinde inşa etmek istemesi konutların dağınık konumlanmasında etkili olmuştur.

Her iki köyde de geleneksel konutlar; topografya, iklim, hâkim rüzgâr vb. fiziksel çevre verilerine uygun biçimde eğimli arazinin yamaçlarında inşa edilmiştir. Arazi eğimi nedeniyle düşük kottan bakıldığında ahır olarak kullanılan zemin kat ve üzerindeki yaşam katı ile iki kat olarak görünen konutlar, yüksek kotta tek katlı algılanmakta ve eğim nedeniyle konutlara iki farklı kottan çift girişle ulaşılmaktadır. Konut girişleri genellikle biri kuzey, diğeri güney yönüne bakacak şekilde konumlanmıştır. Yazın kuzeye bakan ve serin olan avlu, kışın ise sıcak olan güney avlusu kullanılmaktadır. Kış mevsiminde konutun altındaki

ahırda beslenen büyükbaş hayvanlar konutun ısınmasına katkı sağlamaktadır. Yüksek alanlardaki yaylalara kıyasla görece alçak konumda, tarıma ve sürekli yerleşime elverişli olmayan köylerde konutlara ve serenderlere ulaşım çoğu zaman dar ve dolambaçlı patikalardan sağlanmakta ve bu patikalar ile birbirlerine ve ana yola bağlamaktadır. Alan çalışmasında incelenen diğer iki köy Rize'nin Fındıklı ilçesinde geniş bir vadi üzerinde, Kaçkar Dağları'nın sahile uzantısı Selazur Dağı eteklerinde dere yatağı çevresindeki geniş vadide kurulmuş olan merkezden uzak, konutların görece daha az eğilimli yamaçlarda ve birbirleriyle yakın konumda olduğu genellikle Laz halk tarafından sürekli kullanılan Çağlayan ve Tatlısu Köyleridir. Her iki köyün kullanıcıları Kafkasya merkezli, kendilerine özgü dile sahip (Lazca) bir halk olan Lazlardır. Laz halkın kimliğini belirleyen en önemli etken dildir ve Lazlar Lazuri olarak adlandırdıkları bir dili kullanmaktadır.

Lazuri Gürcüce, Svanca ve Megrelce ile Güney Kafkas dil ailesinden bir dil olup, UNESCO tarafından yok olma riski altında olan bir dil olarak tanımlanmıştır. Batı Gürcistan yöresiyle bağlantıları olan çoğunlukla Laz halkın yaşadığı köylerde fiziksel çevre, sosyal ve kültürel yaşam ve kültür Rize'de çoğunlukla Türk halkın yaşadığı köylerden farklı özellikler göstermektedir. Halen Laz dağ köylerinde yerel dilde Noderi olarak bilinen komşular arasında yardımlaşma (imece) kültürü köyde konutların konumlanmasında etkili olmuştur. Rize Çamlıhemşin İlçesi'nden sahile kadar olan kıyı kesimlerde (Pazar Ardeşen, Fındıklı, Arhavi ve Hopa) yer alan genellikle Laz halkın kullandığı köylerde fiziksel çevre, sosyal yaşam ve kültür genellikle Türk halkın kullandığı köylerden farklı özellikler taşınmaktadır (Yıldırım, 2012).

4.3. Alan Çalışmasında İncelenen Köylere Yönelik Analizler

Bu bölümde alan çalışmasında araştırılan köylerin yüzölçümleri verilmiş ve köyler ulaşım, parsel sınırları, fonksiyon analizi, yapı kullanım durumu, yapı niteliği, yapı kat sayısı, doluluk-boşluk oranı, yapım sistemi, çatı tipi ve çatı malzemesi ve kırsal dokuya uygunluk başlıkları ile analiz edilmiştir.

Alan çalışmasında araştırılan köylerin büyüklüğü incelendiğinde Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nün 413.211 m², Çayeli Şirinköy'ün 629.997 m², Fındıklı Çağlayan Köyü'nün 819.346 m² ve Fındıklı Tatlısu Köyü'nün 660.253 m² büyüklükte olduğu görülmektedir.

4.3.1. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Ulaşım Analizi

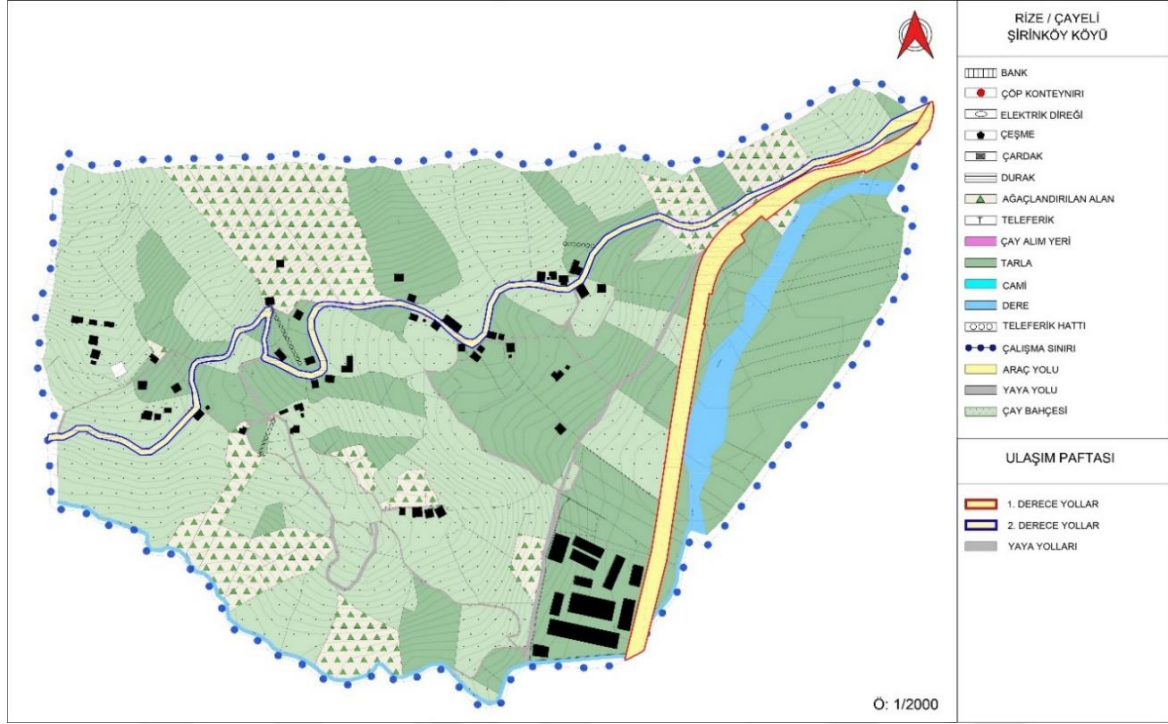
Çayeli Kaptanpaşa Köyü ulaşım bağlamında incelendiğinde Senoz Deresi'ni takiben gelişen ve konut alanlarını besleyen 1. derece yolların olduğu, konut alanları ve çay bahçelerine

ulaşım sağlayan 2. derece yolların topografyaya uygun olarak geliştiği görülmektedir. Eğimli arazi ve dağınık yerleşim nedeniyle yaya ulaşımı sağlayan patika yolların sayısal olarak fazla ve topografyaya uygun biçimlendiği söylenebilir. Köyde ay bahçelerinden toplanan ürünlerin çay alım yerine kolay ve hızlı ulaşmasını sağlayan teleferikler bulunmaktadır (Resim 4.1.).

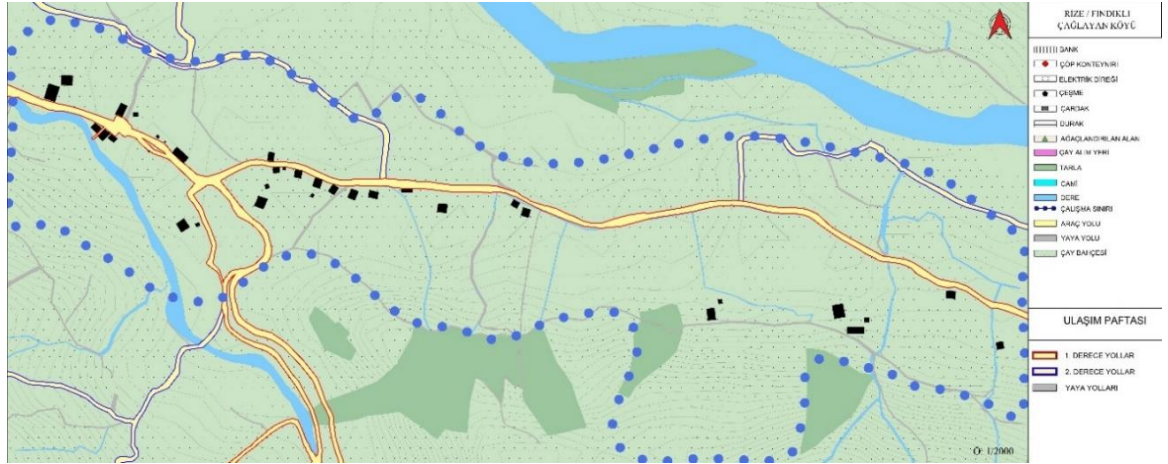
Resim 4.1. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Fındıklı Çağlayan Köyü ulaşım bağlamında incelendiğinde Laz dilinde Abu Deresi olarak bilinen Çağlayan Deresi güneyinde ve bu derenin kolları çevresinde konut alanlarını besleyen paralel 1. derece yolların olduğu, konut alanları ve çay bahçelerine ulaşım sağlayan

2. derece yolların diğer köye kıyasla görece az olduğu ve topografyaya uygun olarak geliştiği görülmektedir. Az eğimli arazi ve yakın yerleşim nedeniyle yaya ulaşımı sağlayan patika yolların da diğer köye kıyasla sayısal olarak daha az olduğu ve topografyaya uygun biçimlendiği söylenebilir (Resim 4.3.).

Resim 4.2. Çayeli Şirinköy Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.3. Fındıklı Çağlayan Köyü Ulaşım Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Fındıklı Tatlısu Köyü ulaşım bağlamında incelendiğinde Laz dilinde Abu Deresi olarak bilinen Çağlayan Deresi güneyinde ve bu derenin kolları çevresinde konut alanlarını besleyen 1. derece yolların olduğu, konut alanları ve çay bahçelerine ulaşım sağlayan 2. derece yolların diğer köye kıyasla görece az olduğu ve topografyaya uygun olarak geliştiği görülmektedir. Az eğimli arazi ve yakın yerleşim nedeniyle yaya ulaşımı sağlayan patika

RİZE / FINDIKLI TATLISU KÖYÜ

LEGEND:

- BANK
- ÇÖP KONTEYNİRİ
- ELEKTRİK DİREĞİ
- DURAK
- AĞAÇLANDIRILAN ALAN
- ÇAY ALIM YERİ
- TARLA
- CAMI
- DERE
- ÇALIŞMA SINIRI
- ARAÇ YOLU
- YAYA YOLU
- ÇAY BAHÇESİ

ULAŞIM PAFTASI

- 1. DERECE YOLLAR
- 2. DERECE YOLLAR
- YAYA YOLLARI

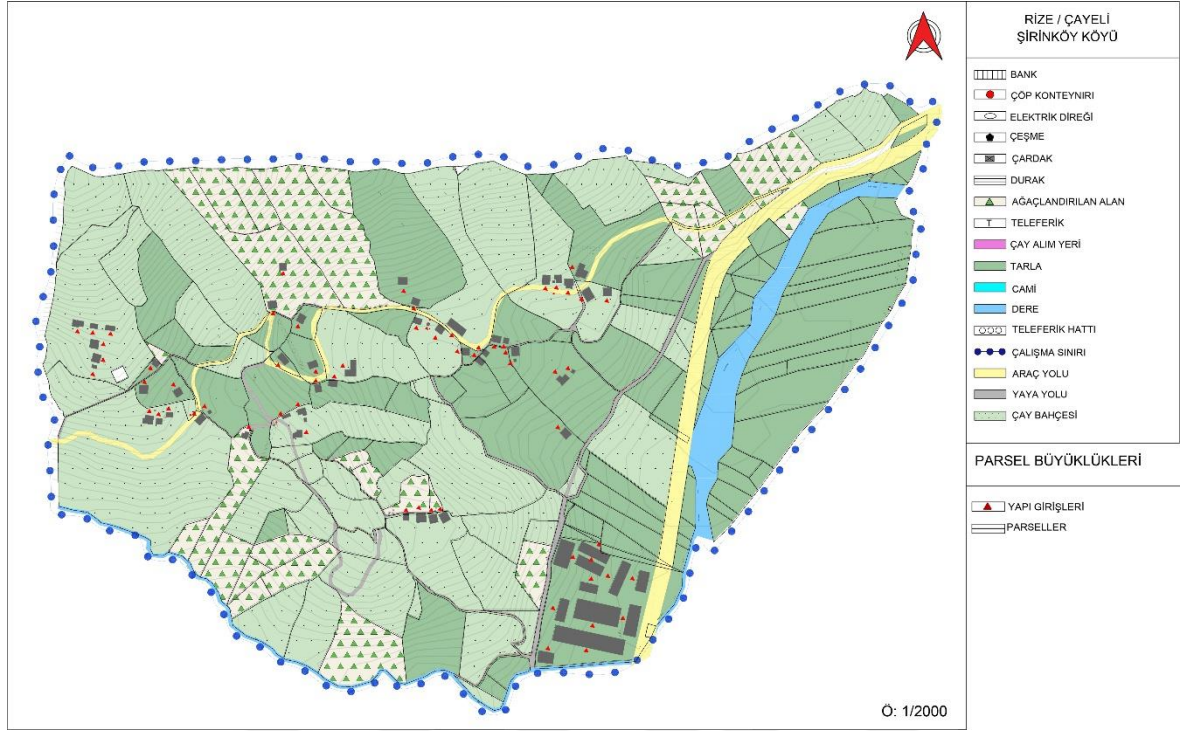
Ö: 1/2000

Alan çalışmasında araştırılan köylerin büyüklüğü ve ulaşım alternatifleri Tablo 4.1.'de karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

ÇALIŞMA ALAN SINIRLARI VE ULAŞIM		ÇAYELİ		FINDIKLI	
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU
	Çalışma Alan Sınırları (m²)	413.211	629.997	819.346	660.253
	1.Derece Yollar	2	1	3	1
	2. Derece Yollar	6	2	3	2
	Yaya Yolları	Patika	Patika	Patika	Patika
	Teleferik Güzergâhı	2	3	-	-

75

arazinin üst kotunda ve konuta yardımcı serenderlerin de konutun hemen yanında veya yakınında konumlandığı görülmektedir. (Resim 4.6.).

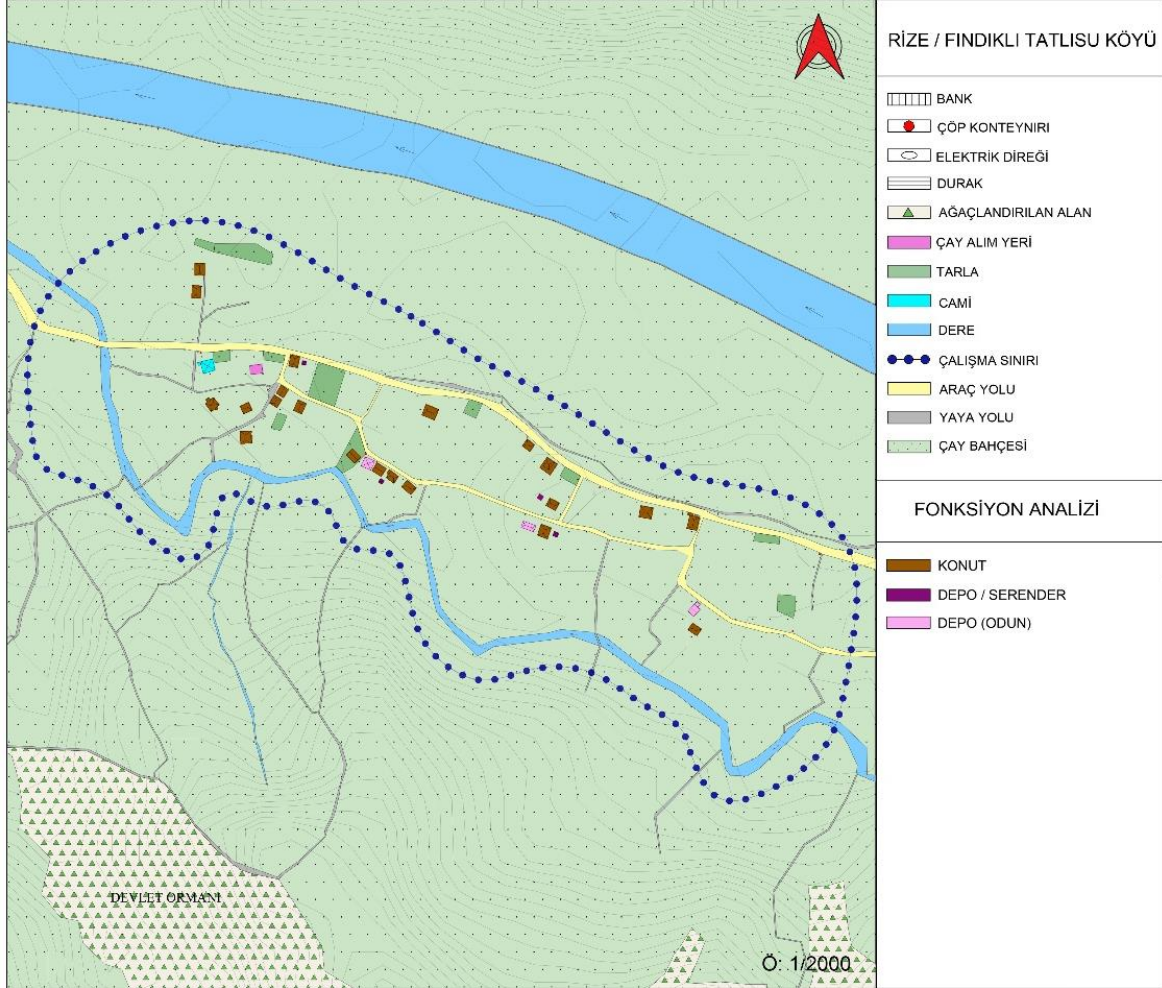
Resim 4.6. Çayeli Şirinköy Köyü Parsel Sınırları Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.7. Fındıklı Çağlayan Köyü Parsel Sınırları Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Fındıklı Çağlayan Köyü çalışma alanı parsel büyüklükleri bağlamında incelendiğinde en küçük parselin (300/13) 73,41 m² ve en büyük parselin (117/4) 31689,95 m² olduğu tespit edilmiştir. Parsellerin bir kısmı çay üretimine ayrılmış tarımsal alanlardır. Konutun bulunduğu parsellerde konutun genellikle arazinin üst kotunda ve konuta yardımcı serenderlerin konutun hemen yanında veya yakınında konumlandığı görülmektedir (Resim 4.7.).

Fındıklı Tatlısu Köyü fonksiyon analizi bağlamında incelendiğinde köyde bulunan 33 yapıdan 23 yapının konut, 5 serender, 1 çay alım yeri, 3 deponun da odunluk için kullanıldığı ve 1 cami yapısı olduğu görülmektedir (Resim 4.12.).

Resim 4.12. Fındıklı Tatlısu Köyü Fonksiyon Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

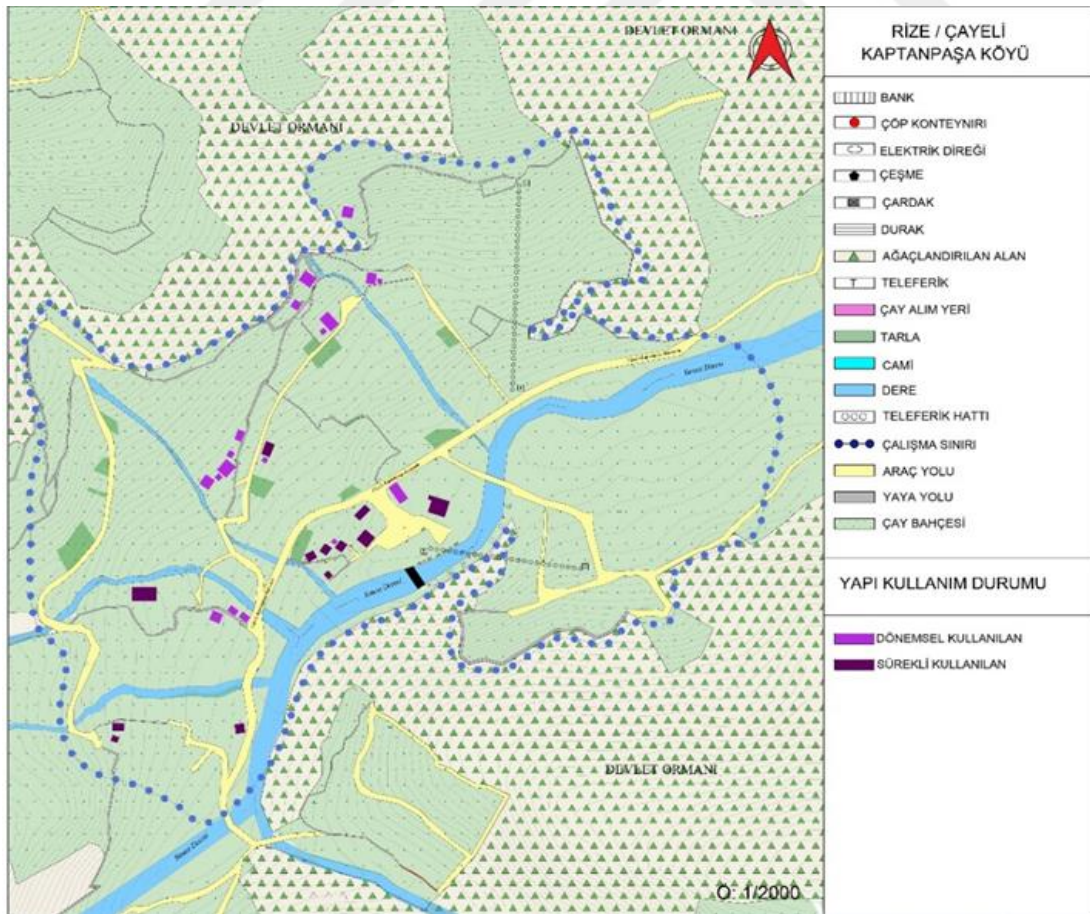
Çalışmada incelenen 4 köy fonksiyon analizi açısından değerlendirildiğinde; 25 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy’de konut ve 10 yapı ile en az Çayeli Kaptanpaşa Köyü’nde konut bulunmaktadır. Alt katında ahır bulunan konutların 6 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy’de 5 yapı ile en az Çayeli Kaptanpaşa Köyü’nde bulunduğu gözlemlenmiştir. Çayeli Şirinköy’de 11 yapının Çayeli Kaptanpaşa Köyü’nde ise 1 yapının alt katı odunluk olarak kullanıldığı alt tespit edilmiştir. Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Fındıklı Tatlısu Köyü’nde 5’er Çayeli Şirinköy ve Fındıklı Çağlayan Köyü’nde ise bulunduğu 7’şer serender bulunduğu gözlemlenmiştir. Fındıklı Çağlayan Köyü’nde 1 yapı ve Fındıklı Tatlısu Köyü’nde 3 yapı odunluk işlevinde ve Çayeli Şirinköy’de ise 1 yapının ahır kullanıldığı gözlemlenmiştir. Ayrıca Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Çayeli Şirinköy’de 1’er değirmen, Çayeli Şirinköy’de 1 garaj ve 1 sağlık ocağı, Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Fındıklı Çağlayan Köyü’nde 1’er sosyal tesis ile

Çayeli Kaptanpaşa, Fındıklı Tatlısu ve Çağlayan köylerinde çay alım yeri olarak kullanılan 1'er yapı bulunduğu gözlemlenmiştir. Çayeli Şirinköy'de 11 ticaret yapısı, tüm köylerde 1'er cami, Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 1'er okul yapısı bulunduğu görülmüştür. Alan çalışmasında araştırılan köylerde fonksiyon analizi Tablo 4.3.'te karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

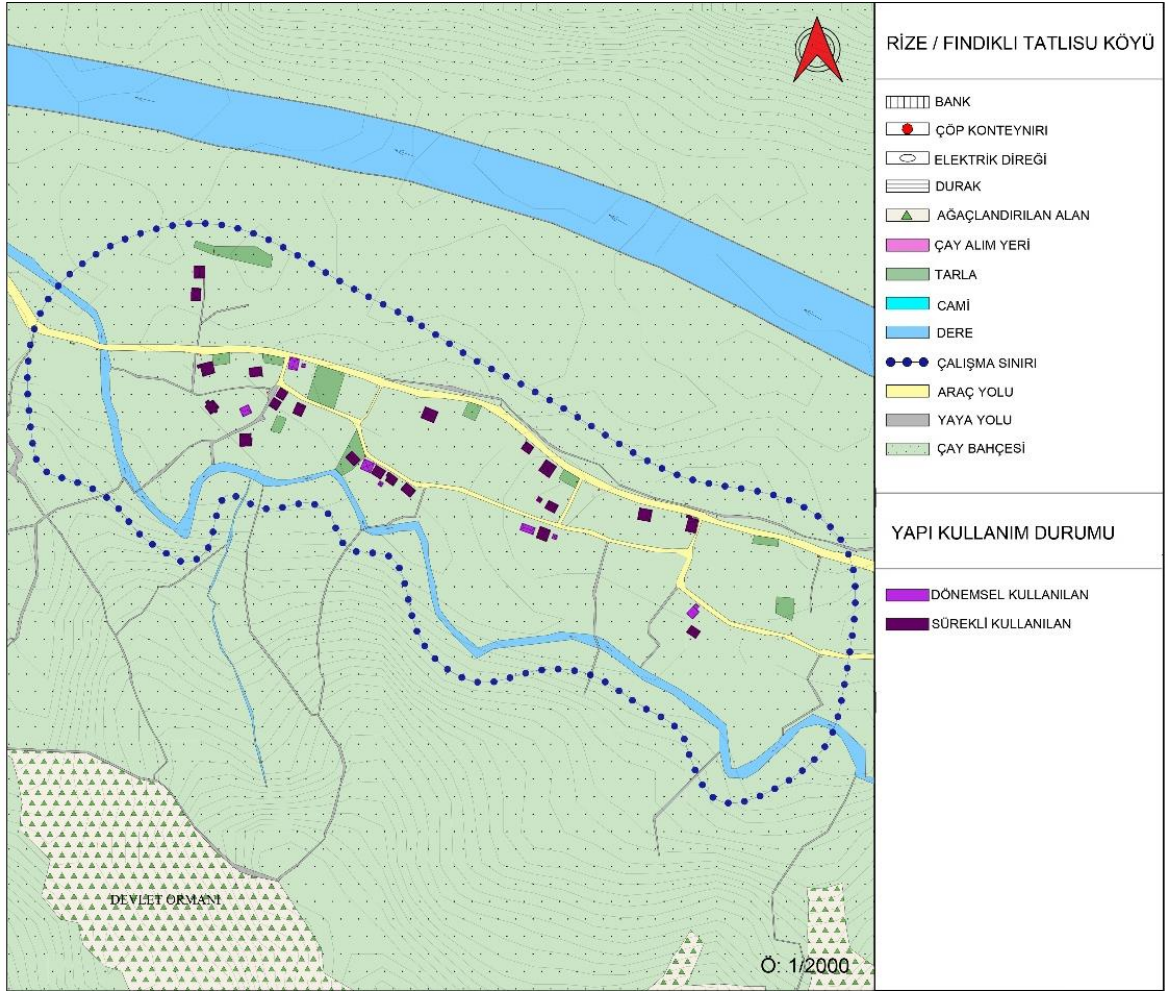
Tablo 4.3. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Fonksiyon Analizi

		ÇAYELİ		FINDIKLI		TOPLAM YAPI SAYISI
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU	
FONKSİYON ANALİZİ	Konut	10	25	22	23	80
	Ahır + Konut	6	5	-	-	11
	Ticari + Konut	1	-	-	-	1
	Odunluk + Konut	1	11	-	-	12
	Depo (Serender)	5	7	7	5	24
	Depo (Odun)	2	2	1	3	8
	Ahır	-	1	-	-	1
	Değirmen	1	1	-	-	2
	Garaj	-	1	-	-	1
	Sağlık Ocağı	-	1	-	-	1
	Sosyal Tesis	1	-	1	-	2
	Çay Alım Yeri	1	-	1	1	3
	Ticari yapı	-	11	-	-	11
	Cami	1	1	1	1	4
	Okul	1	-	1	-	2
Tüm Köylerde Toplam Yapı		30	66	34	33	163

4.3.4. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kullanım Durumu Analizi

Resim 4.13. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Kullanım Durumu Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.16. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Kullanım Durumu Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Alan çalışmasında araştırılan köylerin büyüklüğü ve ulaşım alternatifleri Tablo 4.4.’de karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

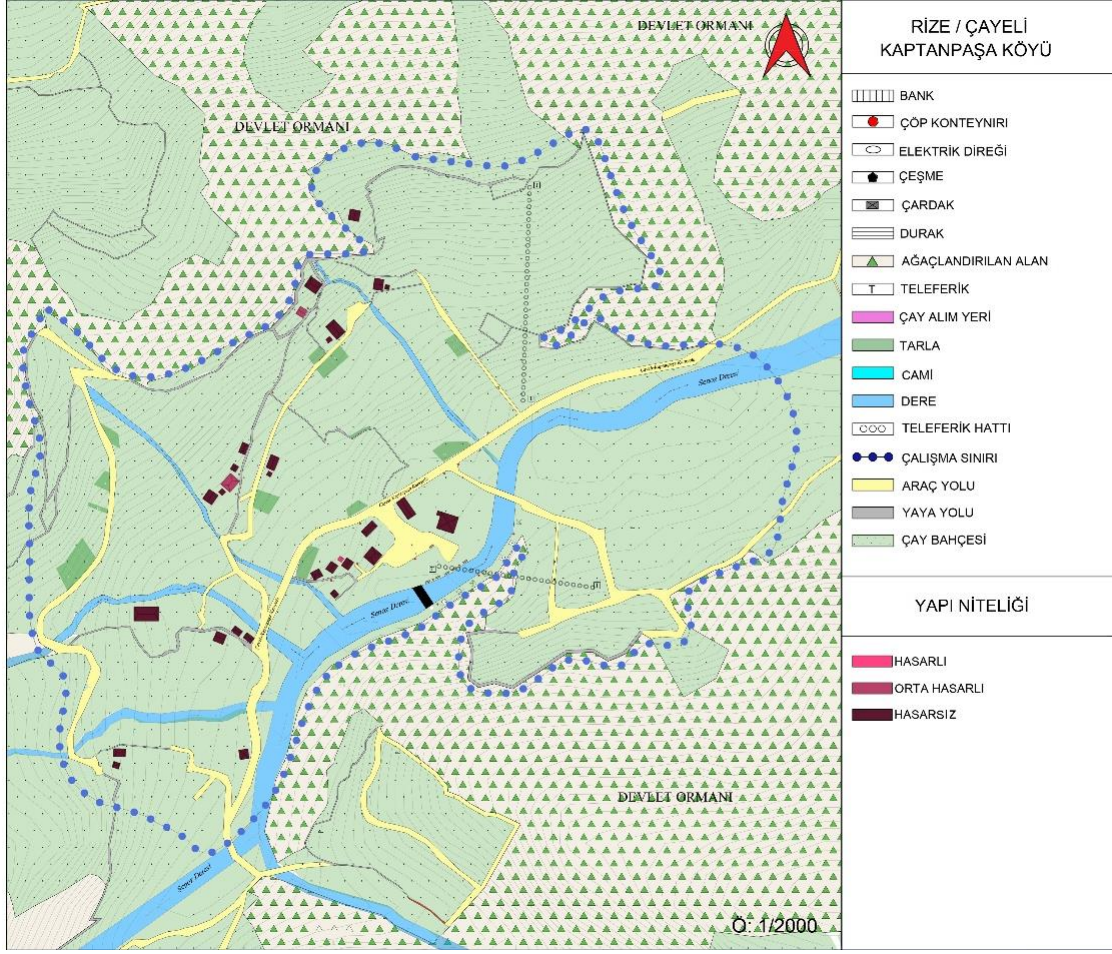
Tablo 4.4. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kullanım Durumu

YAPI KULLANIM DURUMU		ÇAYELİ		FINDIKLI		TOPLAM YAPI SAYISI
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU	
	Sürekli Kullanılan	12	32	28	26	98
	Dönemsel Kullanılan	18	34	6	7	65
Tüm Köylerde Toplam Yapı		30	66	34	33	163

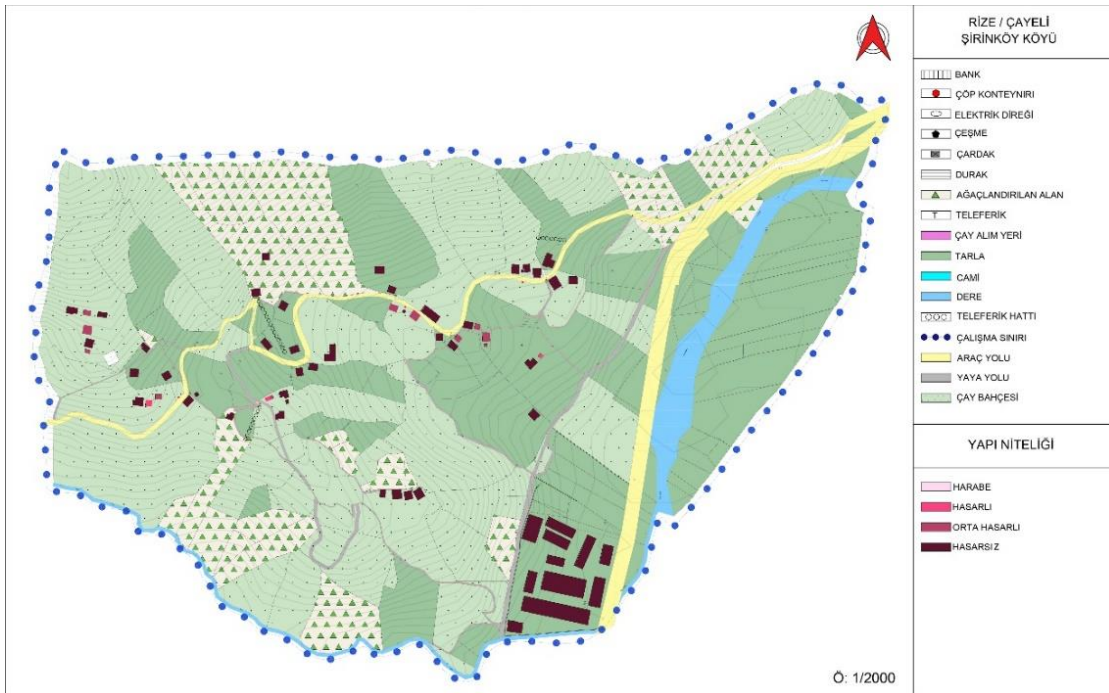
Köylerdeki yapıların kullanım durumuna bakıldığında; Çayeli Kaptanpaşa ve Şirinköy’de sürekli kullanılan yapıların 12-32 yapı arasında değişmektedir.

Fındıklı Çağlayan Köyü ve Çayeli Şirinköy’de dönemsel kullanılan yapıların 6-34 yapı arasında değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

4.3.5. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Niteliği Analizi

Resim 4.17. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Niteliği Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.18. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Niteliği Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

RİZE / FINDIKLI TATLISU KÖYÜ

BANK
 ÇÖP KONTEYNİRİ
 ELEKTRİK DİREĞİ
 DURAK
 AĞAÇLANDIRILAN ALAN
 ÇAY ALIM YERİ
 TARLA
 CAMİ
 DERE
 ÇALIŞMA SINIRI
 ARAÇ YOLU
 YAYA YOLU
 ÇAY BAHÇESİ

YAPI NİTELİĞİ

HASARLI
 ORTA HASARLI
 HASARSIZ

DEVLET ORMANI

Ö: 1/2000

86

Fındıklı Çağlayan Köyü yapı niteliği bağlamında incelendiğinde; 34 yapıdan 4'ünün orta hasarlı ve 30'unun hasarsız olduğu tespit edilmiştir (Resim 4.19.). Fındıklı Tatlısu Köyü yapı niteliği bağlamında incelendiğinde; 33 yapıdan 1'inin hasarlı, 3'ünün orta hasarlı ve 29'unun hasarsız olduğu tespit edilmiştir (Resim 4.20.).

Tablo 4.5. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Niteliği

4.3.6. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kat Sayısı

Resim 4.21. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.22. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

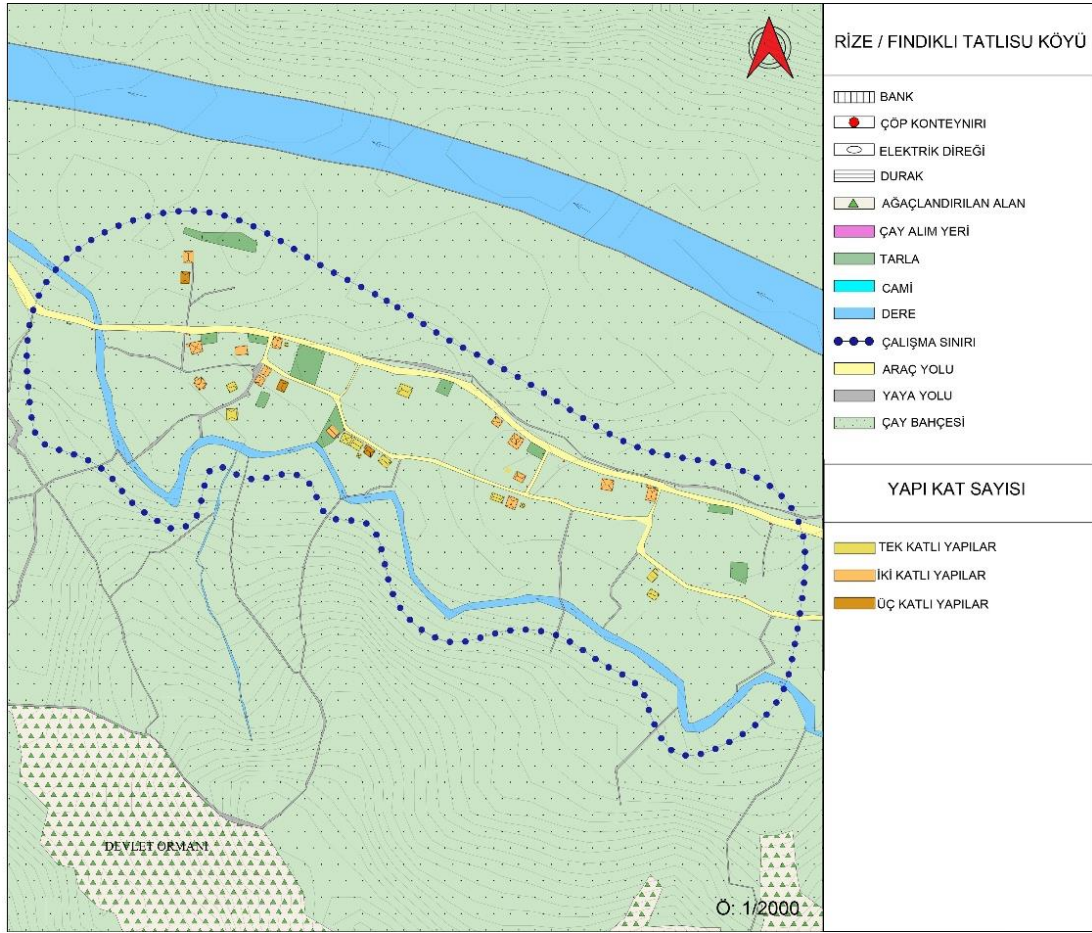

Resim 4.23. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Çayeli Kaptanpaşa Köyü yapı kat sayıları bağlamında incelendiğinde; köyde bulunan 30 yapıdan 6'sının tek katlı, 8'inin 2 katlı, 13'ünün 3 katlı, 1'inin 4 katlı ve 2'sinin 5 katlı olduğu görülmektedir. (Resim 4.21.).

Çayeli Şirinköy Köyü yapı kat sayıları bağlamında incelendiğinde; köyde bulunan 66 yapıdan 13'ünün tek katlı, 21'inin 2 katlı, 30'unun 3 katlı ve 2'sinin 4 katlı olduğu tespit edilmiştir (Resim 4.22.). Fındıklı Çağlayan Köyü yapı kat sayıları bağlamında incelendiğinde; köyde bulunan 34 yapıdan 11'inin tek katlı, 19'unun 2 katlı ve 4'ünün 3 katlı olduğu tespit edilmiştir (Resim 4.23.) Fındıklı Tatlısu Köyü yapı kat sayıları

bağlamında incelendiğinde; köyde bulunan 33 yapıdan 15'inin tek, 15'inin 2 katlı ve 3'ünün 3 katlı olduğu tespit edilmiştir (Resim 4.24.).

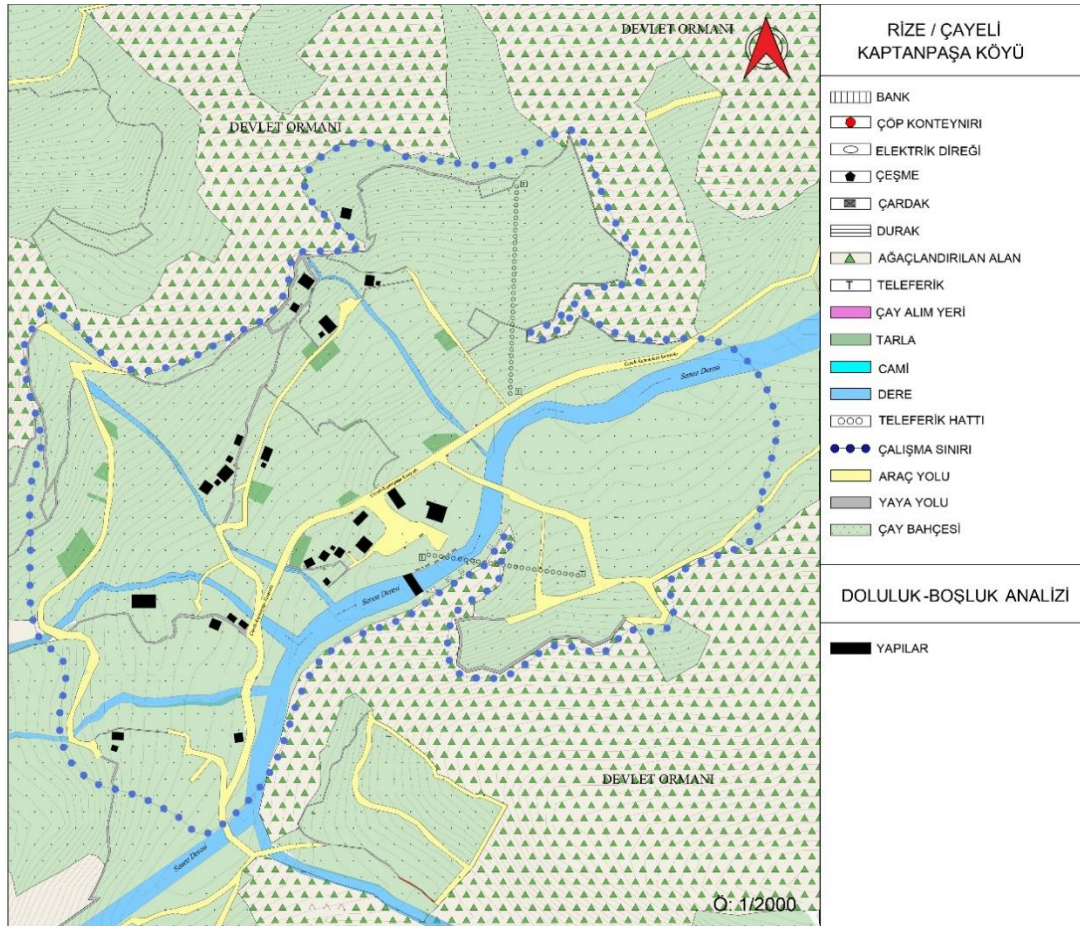
Resim 4.24. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Kat Sayısı Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Alan çalışmasında incelenen tüm köyler yapı kat sayısı bağlamında incelendiğinde; 6-15 yapı ile tek katlı yapıların Çayeli Kaptanpaşa ve Fındıklı Tatlısu köylerinde, 8-21 yapı ile iki katlı yapıların Çayeli Kaptanpaşa ve Şirinköy'de ve üç katlı yapıların ise 3-30 yapı ile Fındıklı Tatlısu ve Çayeli Şirinköy'de değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Çayeli Şirinköy'de 2 ve Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde 1 olmak üzere toplam 3 yapının dört katlı ve sadece Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde 2 yapının beş katlı yapılarda olduğu görülmektedir. Alan çalışmasında araştırılan köylerde yapı kat sayısı analizi Tablo 4.6.'da karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Tablo 4.6. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Kat Sayısı

YAPI KAT SAYISI		ÇAYELİ		FINDIKLI		TOPLAM YAPI SAYISI
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU	
	Tek Katlı Yapılar	6	13	11	15	45
	İki Katlı Yapılar	8	21	19	15	63
	Üç Katlı Yapılar	13	30	4	3	50
	Dört Katlı Yapılar	1	2	-	-	3
	Beş Katlı Yapılar	2	-	-	-	2
	Tüm Köylerde Toplam Yapı	30	66	34	33	163

4.3.7. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Doluluk-Boşluk Analizi

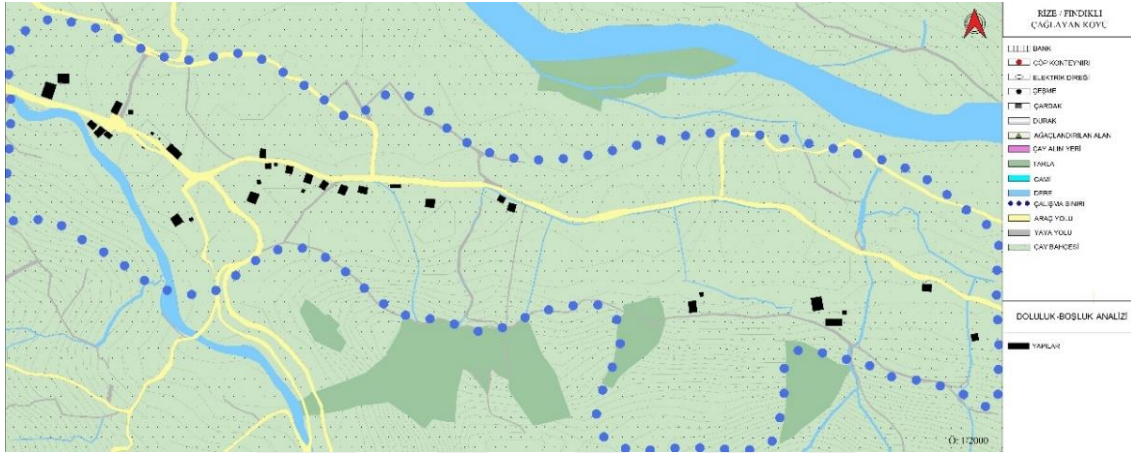

Resim 4.25. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Doluluk-Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

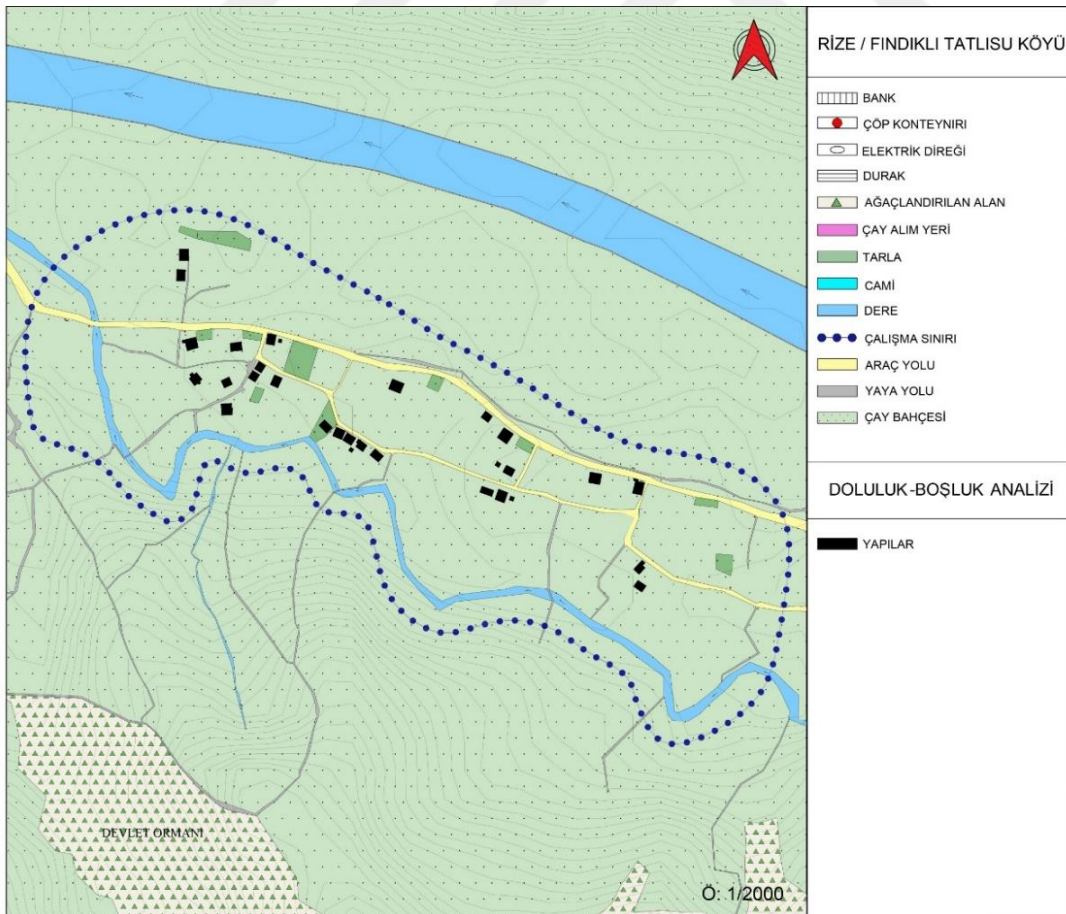

Resim 4. 26. Çayeli Şirinköy Köyü Doluluk- Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Çayeli Kaptanpaşa Köyü incelendiğinde köydeki 30 yapının birbirinden görece uzak konumlandığı ve dağınık bir yerleşim örneği olduğu anlaşılmaktadır (Resim 4.25.). Çayeli Şirinköy Köyü incelendiğinde köyde bulunan 66 yapının birbirinden görece uzak konumlandığı ve dağınık bir yerleşim örneği olduğu görülmektedir (Resim 4.26.). Fındıklı Çağlayan Köyü incelendiğinde köyde bulunan 34 yapının birbirine yakın konumlandığı görülmüş ve köy toplu bir yerleşim örneği olarak değerlendirilmiştir (Resim 4.27.).

Resim 4.27. Fındıklı Çağlayan Köyü Doluluk-Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.28. Fındıklı Tatlısu Köyü Doluluk- Boşluk Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

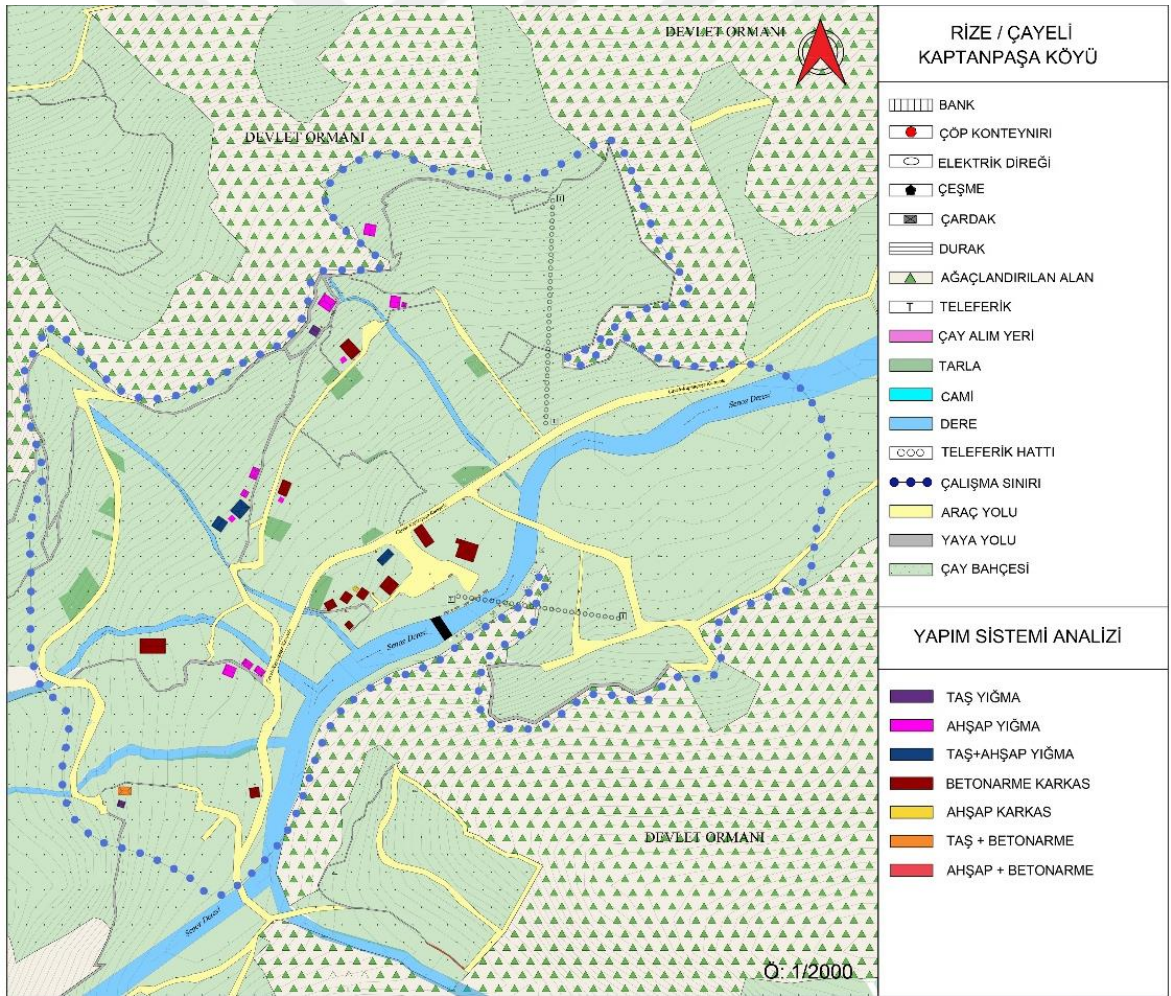
Fındıklı Tatlısu Köyü incelendiğinde köyde bulunan 33 yapının birbirine yakın konumlandığı bir toplu yerleşim örneği olduğu görülmüştür (Resim 4.28.). Alan çalışmasında araştırılan köylerde doluluk-boşluk oranı analizi Tablo 4.7.'te karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Tablo 4.7. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Doluluk-Boşluk Oranı

DOLULUK-BOŞLUK		ÇAYELİ		FINDIKLI	
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU
	Yapılar	30	66	34	33

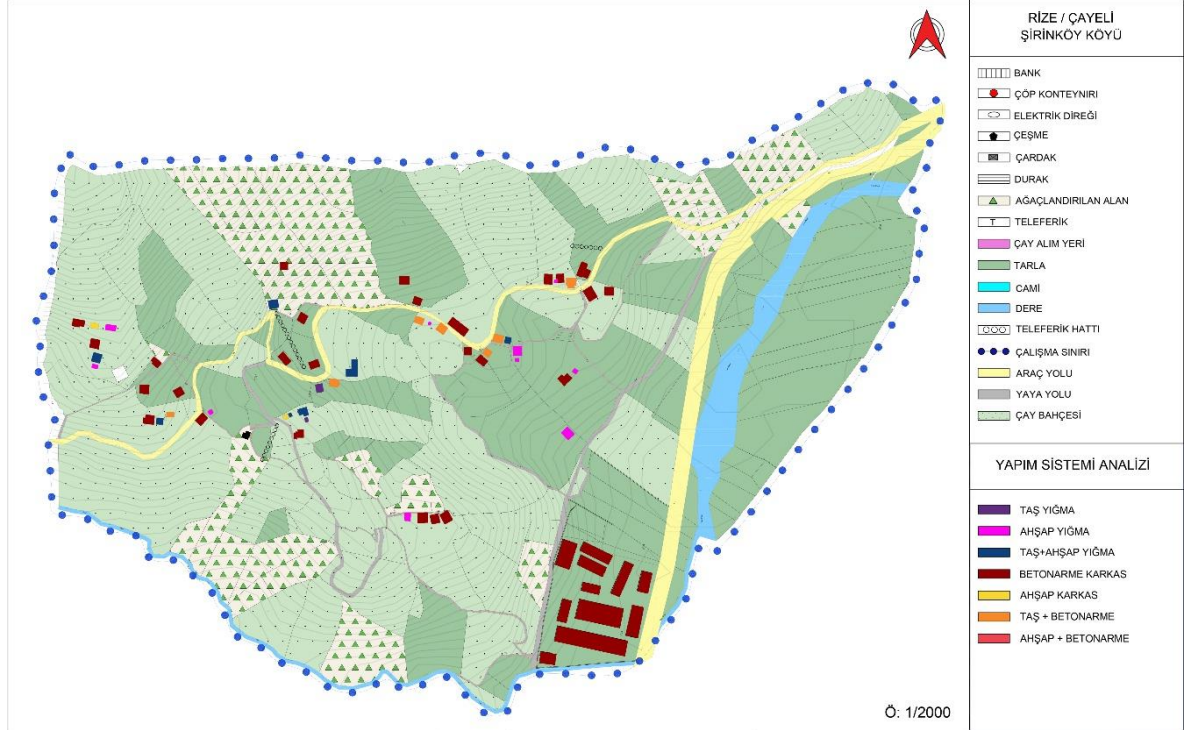
Alan çalışmasında incelenen tüm köyler doluluk-boşluk analizi bağlamında incelendiğinde, Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde 30, Çayeli Şirinköy'de 66 yapı Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 34 ve Fındıklı Tatlısu Köyü'nde 33 yapı olduğu gözlemlenmiştir.

4.3.8. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapım Sistemi Analizi

Resim 4.29. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Yazar Arşivi, 2022-2024)

Çayeli Kaptanpaşa Köyü yapım sistemi bağlamında incelendiğinde; 30 yapıdan 12'sinin ahşap yığma, 11'inin betonarme, 3'ünün taş üzeri ahşap karkas, 2'sinin taş yığma, 1'inin taş + betonarme ve 1'inin ahşap karkas sistemle inşa edildiği görülmektedir (Resim 4.29.).

Resim 4.30. Çayeli Şirinköy Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Yazar Arşivi, 2022-2024)

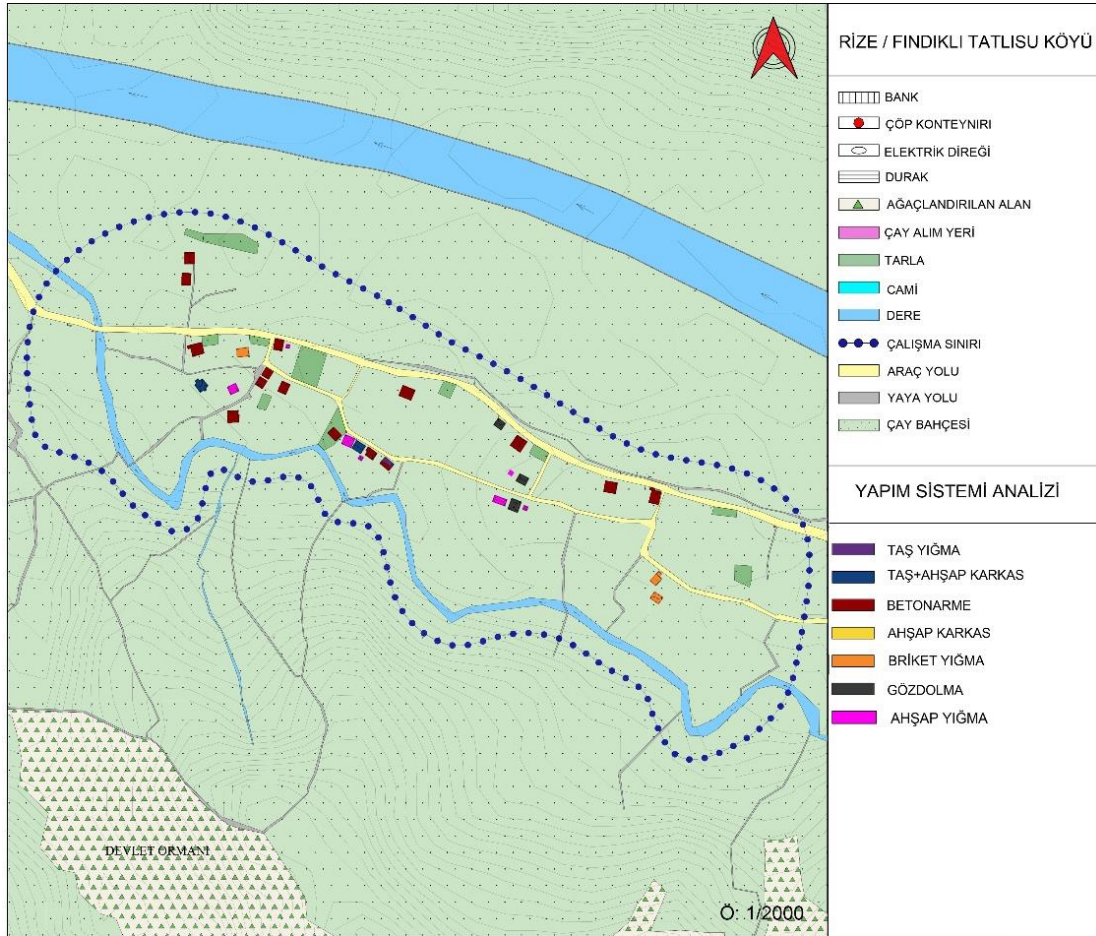
Çayeli Şirinköy Köyü yapım sistemi bağlamında incelendiğinde; köyde bulunan 66 yapıdan, 38'inin betonarme, 10'unun ahşap yığma, 8'inin taş üzeri ahşap yığma, 6'sının taş+betonarme, 2'sinin ahşap karkas ve 2'sinin taş yığma sistemle inşa edildiği görülmektedir (Resim 4.30.).

Resim 4.31. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Yazar Arşivi, 2022-2024)

Fındıklı Çağlayan Köyü yapım sistemi bağlamında incelendiğinde; köyde bulunan 34 yapıdan, 6'sının göz dolma, 3'ünün taş üzeri ahşap karkas, 8'inin betonarme, 7'sinin ahşap yığma, 3'ünün tuğla yığma, 2'sinin ahşap karkas, 2'sinin taş+betonarme, 2'sinin taş üzeri tuğla yığma ve 1'inin taş yığma olduğu görülmektedir (Resim 4.31.).

Fındıklı Tatlısu Köyü yapım sistemi bağlamında incelendiğinde köyde bulunan 33 yapıdan, 15'inin betonarme, 8'inin ahşap yığma, 1'inin taş üzeri ahşap yığma, 4 ünün göz dolma, 3'ünün tuğla yığma ve 2'sinin taş + betonarme olduğu görülmektedir (Resim 4.32.).

Resim 4.32. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapım Sistemi Analizi Paftası (Yazar Arşivi, 2022-2024)

Alan çalışmasında araştırılan köylerde yapım sistemi analizi Tablo 4.8.'de karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Çalışmada incelenen tüm köyler yapım sistemi bağlamında analiz edildiğinde; Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Şirinköy'de 2'ser ve Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 1 taş yığma yapı olduğu gözlemlenmiştir. Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 3'er taş üzeri ahşap karkas yapı olduğu görülmektedir. Göz dolma yapım tekniği ile üretilen yapıların sadece Fındıklı ilçesinde bulunduğu söylenebilir. Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 6 ve Fındıklı Tatlısu Köyü'nde ise 4 konutun göz dolma yapım tekniği ile inşa edilmiş olduğu görülmektedir. İncelenen köylerde Doğu Karadeniz Bölgesinin karakteristik

yapım tekniği ahşap karkas yapıların daha az sayıda olduğu (5 yapı) söylenebilir. Çayeli Şirinköy ve Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 2'ser, Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde 1 konutun ahşap karkas yapım sisteminde inşa edildiği görülmektedir. Çayeli Şirinköy'de 8 ve Fındıklı Tatlısu Köyü'nde ise 2 konutun taş üzeri ahşap yığma yapım sistemi ile inşa edildiği görülmektedir. Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 2 konutun tuğla yığma yapım sistemi ile Fındıklı Çağlayan ve Tatlısu köylerinde ise 3'er konutun taş temel üzeri tuğla yığma yapım sistemi ile inşa edildiği görülmektedir. Ahşap yığma yapım sistemi ile inşa edilen yapıların 12 yapı ile en çok Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde ve 7 yapı ile en az Fındıklı Çağlayan Köyü'nde bulunduğu, diğer köylerde de bu rakamlar arasında değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Taş temel üzeri betonarme olarak inşa edilen yapıların en az 1 yapı ile Kaptanpaşa Köyü'nde ve en çok 6 yapı ile Çayeli Şirinköy'de bulunduğu görülmektedir. Alan çalışmasında incelenen tüm köylerde geleneksel dokuya uyumsuz betonarme sistem ile inşa edilen yapılar bulunmakla birlikte bu yapıların 8 yapı ile en az Fındıklı Çağlayan ve 38 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy'de bulunduğu anlaşılmaktadır.

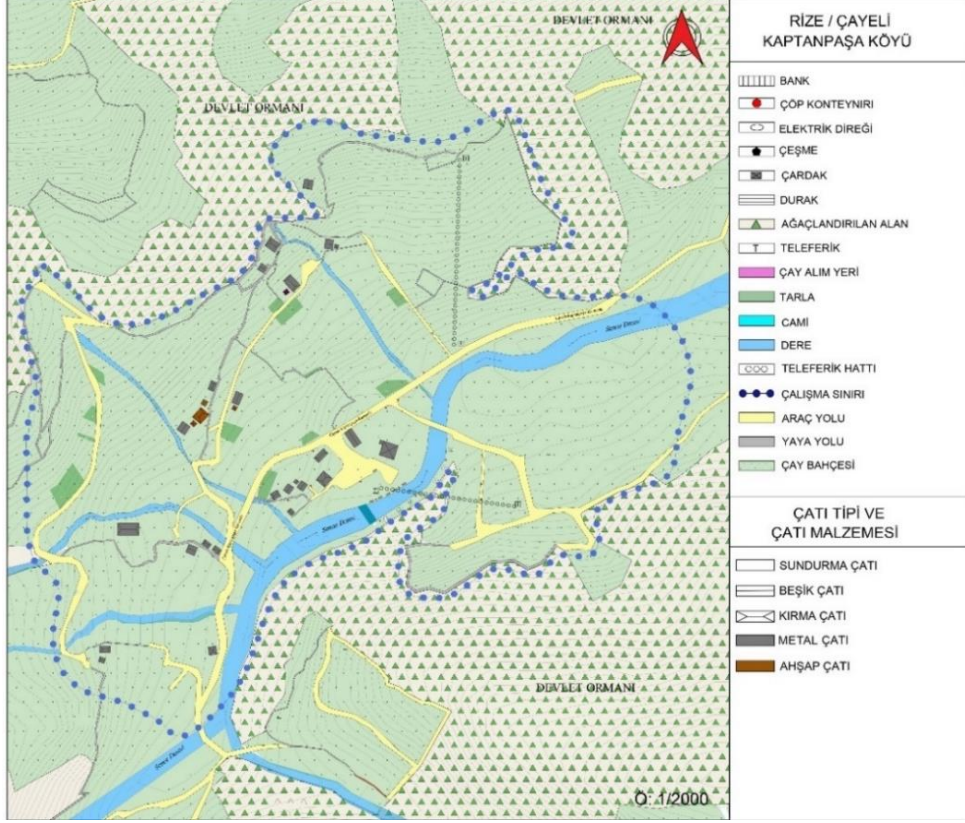
Tablo 4.8. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapım Sistemi Analizi

YAPIM SİSTEMİ ANALİZİ		ÇAYELİ		FINDIKLI		TOPLAM YAPI SAYISI
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU	
	Taş Yığma	2	2	1	-	5
	Taş + Ahşap Karkas	3	-	3	-	6
	Göz Dolma	-	-	6	4	10
	Betonarme	11	38	8	15	72
	Ahşap Karkas	1	2	2	-	5
	Taş + Betonarme	1	6	2	2	11
	Taş + Ahşap Yığma	-	8	-	1	9
	Taş + Tuğla Yığma	-	-	2	-	2
	Tuğla Yığma	-	-	3	3	6
	Ahşap Yığma	12	10	7	8	37
	Tüm Köylerde Toplam Yapı	30	66	34	33	163

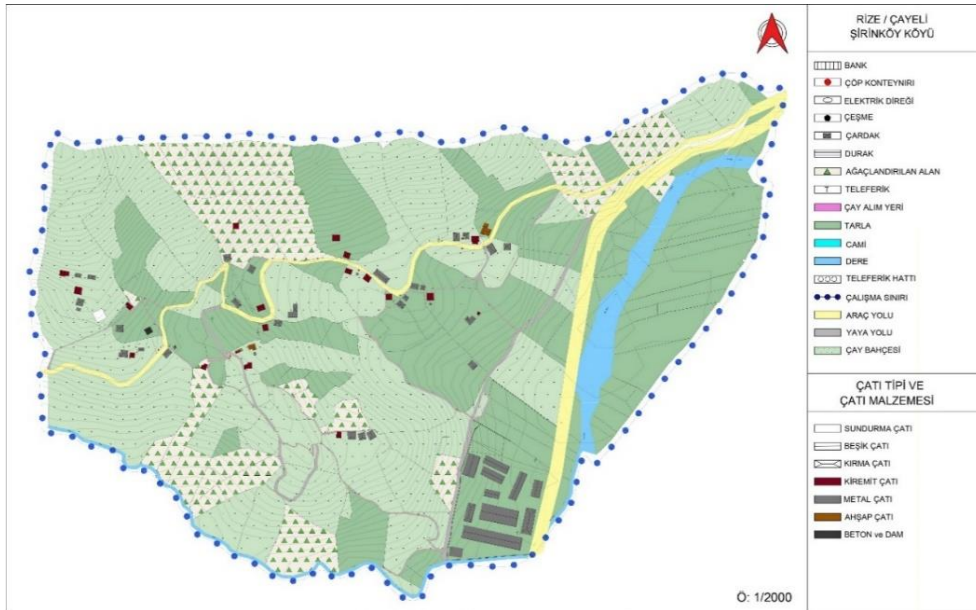
4.3.4. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi

Alan çalışmasında incelenen köylerdeki yapılar çatı tipleri ve çatı malzemeleri bağlamında incelendiğinde; Kaptanpaşa Köyü'nde 30 yapıdan 16'sının metal ve 3'ünün ahşap malzeme olmak üzere 19 yapının kırma çatı, 11 yapıdan 10'unun metal ve 1'inin ahşap beşik çatı olduğu görülmektedir (Resim 4.33.). Çayeli Şirinköy'de 66 yapıdan; 20'si alaturka kiremit, 41'i metal kaplı olmak üzere 61 yapının kırma çatı, 3'ü metal ve 1'i ahşap malzeme olmak üzere 4 yapının beşik çatı ve 1 yapının metal kaplı ve sundurma çatı olduğu tespit edilmiştir (Resim 4.34.). Çatı tipleri ve malzemeler incelendiğinde; Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 34 yapıdan; 18'inin alaturka kiremit, 10'unun metal ve 3'ünün ahşap çatı malzemesi ile inşa edildiği, 31'inin kırma, 1'inin metal ve beşik çatı ve 2'sinin metal sundurma çatı olduğu

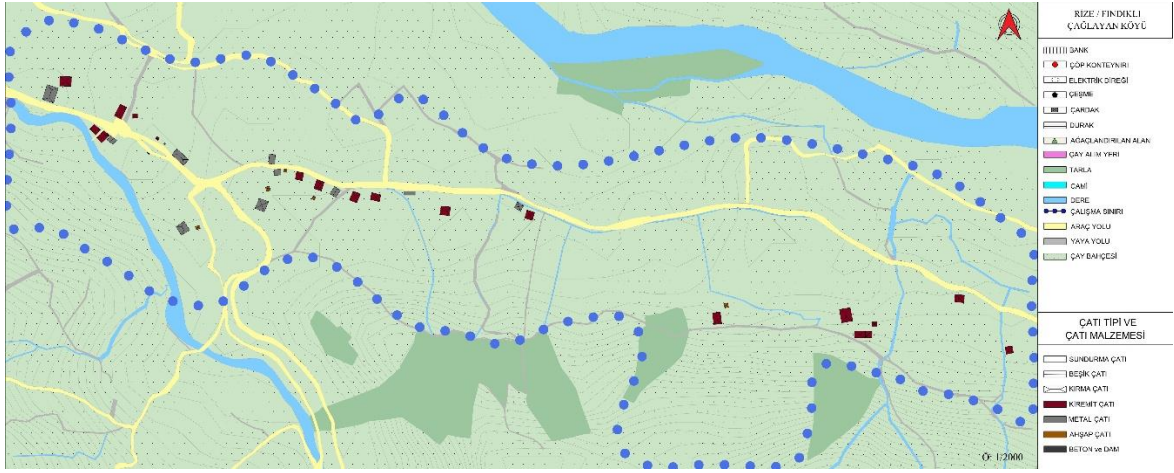
görülmektedir (Resim 4.35.). Çatı tipleri ve malzemeler incelendiğinde; Fındıklı Tatlısu Köyü'nde 33 yapıdan; 10'u metal ve 14'ü kiremit malzeme olmak üzere 26'sı kırma çatı, 4'ü kiremit malzemeli beşik çatı, 3'ü metal malzemeli sundurma çatı ve 2'sinin beton ve dam olduğu görülmektedir (Resim 4.36.).

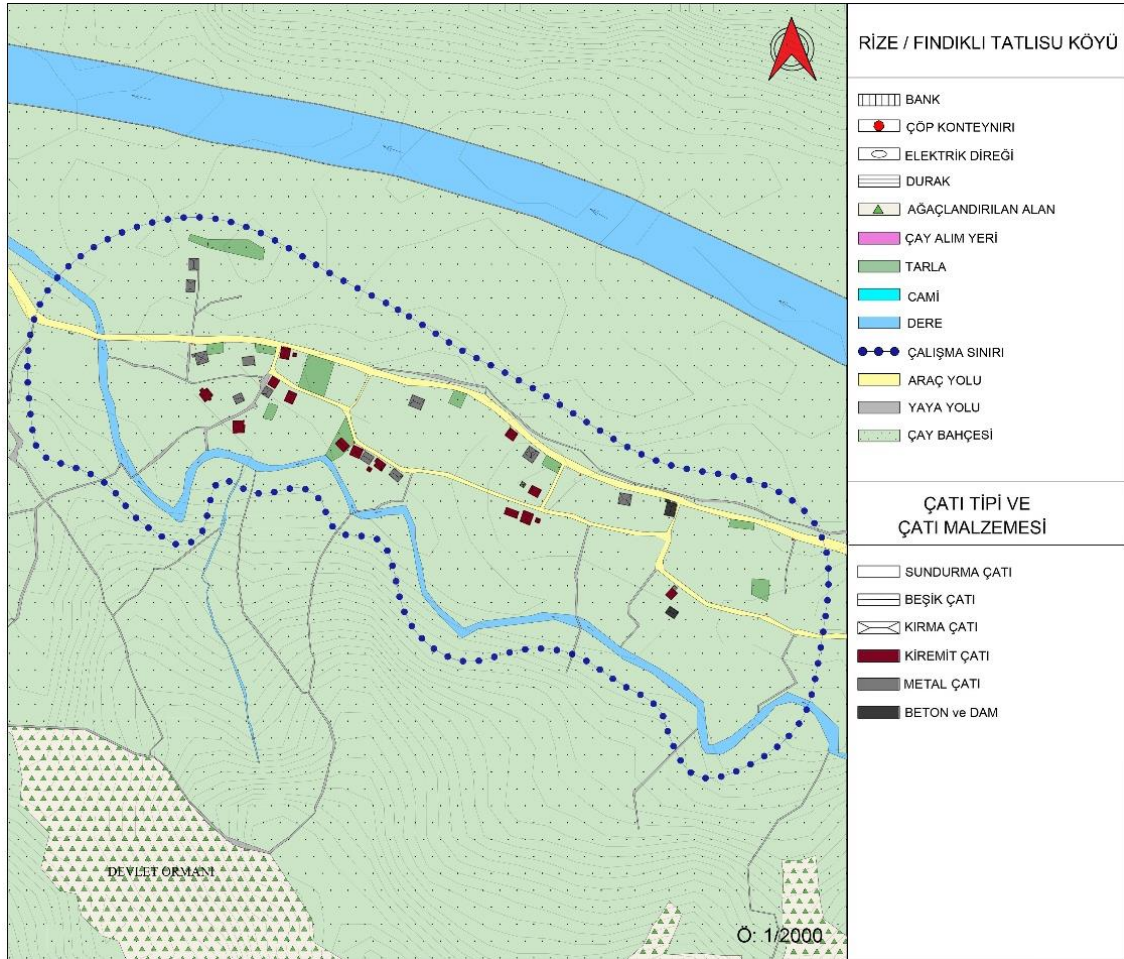
Resim 4.33. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.34. Çayeli Şirinköy Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

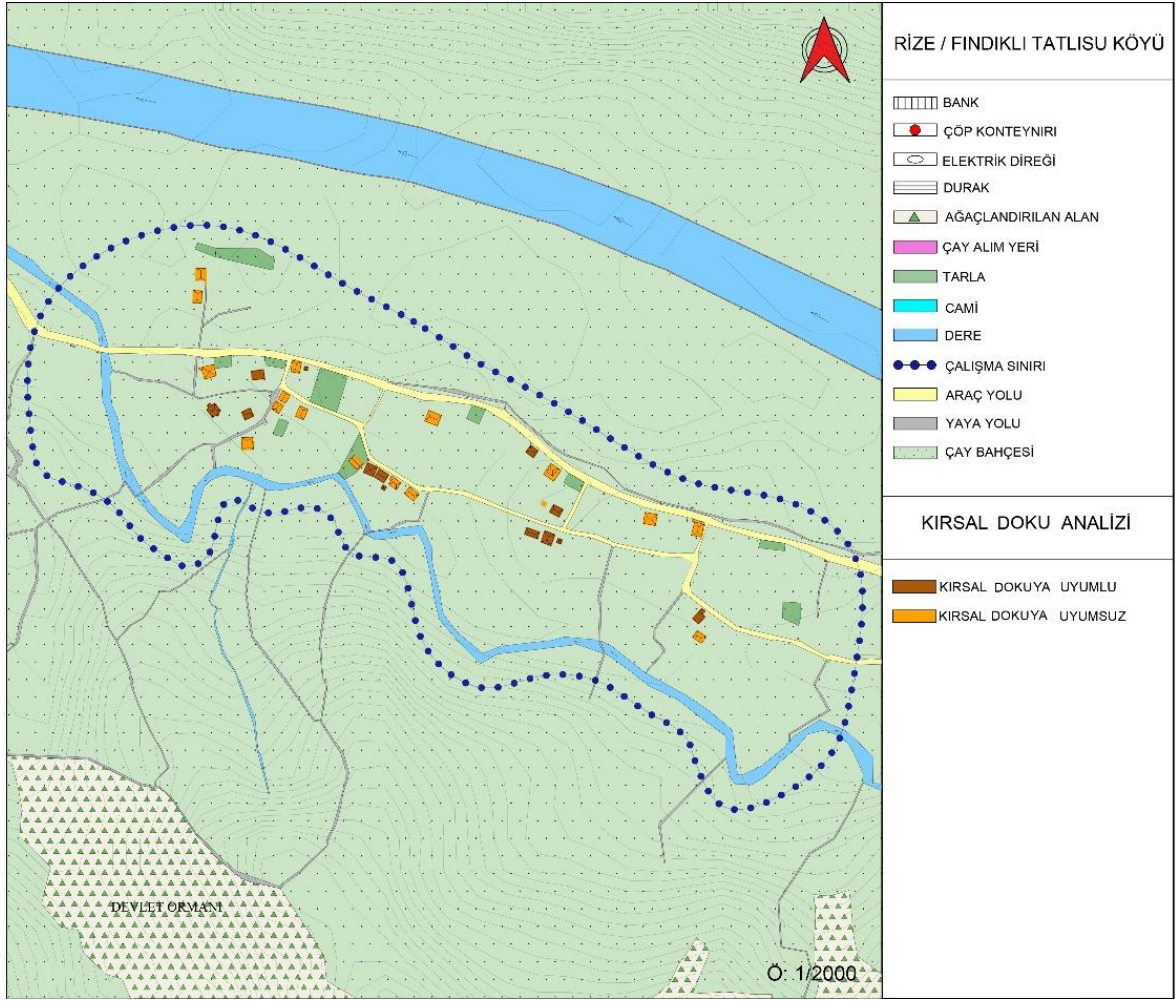

Resim 4.35. Fındıklı Çağlayan Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Resim 4.36. Fındıklı Tatlısu Köyü Yapı Çatı Tipi ve Çatı Malzemesi Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Çalışmada incelenen tüm köyler yapı çatı tipi ve çatı malzemesi bağlamında incelendiğinde, sundurma çatının 3 yapı ile en çok Fındıklı Tatlısu Köyü'nde olmak üzere, Çayeli Şirinköy'de ve 1 yapı ile en az aralığında olduğu gözlemlenmiştir. Beşik çatının Çayeli Şirinköy'de 11 yapı ile en çok, Fındıklı Çağlayan Köyü'nde 1 yapı ile en az olduğu, kırma

Resim 4.40. Fındıklı Tatlısu Köyü Kırsal Doku Analizi Paftası (Kaynak: Yazar Arşivi, 2022-2024)

Fındıklı Tatlısu Köyü kırsal doku analizi bağlamında incelendiğinde köyde bulunan 33 yapıdan 16'sinin kırsal dokuya uyumlu ve 17'sinin kırsal dokuya uyumsuz olduğu görülmektedir (Resim 4.40). Alan çalışmasında araştırılan köylerde kırsal dokuya uyum Tablo 4.10.'da karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Tablo 4.10. Alan Çalışmasında Araştırılan Köylerde Kırsal Dokuya Uyum

KIRSAL DOKUYA UYUM		ÇAYELİ		FINDIKLI		TOPLAM YAPI SAYISI
		KAPTANPAŞA	ŞİRİNKÖY	ÇAĞLAYAN	TATLISU	
	Kırsal Dokuya Uyumlu	19	23	21	16	79
	Kırsal Dokuya Uyumsuz	11	43	13	17	85
Tüm Köylerde Toplam Yapı		30	66	33	34	163

Çalışmada incelenen tüm köyler kırsal dokuya uyum açısından incelendiğinde; kırsal dokuya uyumlu yapıların 23 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy'de 16 yapı ile en az Fındıklı Tatlısu Köyü'nde olduğu, kırsal dokuya uyumsuz yapıların 43 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy'de, 11 yapı ile en az Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde olduğu gözlemlenmiştir.

4.4. Bulgular

Alan çalışması kapsamında incelenen köylerde il merkezine yakın alanlarda, görece birbirlerine daha uzak konumlanmış, mezra ve yayla alanlarından oluşan ve çoğunlukla Türk halk tarafından dönemsel kullanılan geleneksel konutlar ile il merkezine uzak alanlarda, birbirlerine daha yakın konumlanan ve çoğunlukla Laz halk tarafından sürekli kullanılan geleneksel konutların makro ölçekte yerleşim kararları, topografik yapı, konut dokusunun yoğunluğu, konutlar arası mesafeler ve konutun kullanım sıklığı gibi nedenlerle farklılaştığı görülmektedir. Genellikle Laz halkın kullandığı konutlarda arazinin topografik yapısı ve konutun sürekli kullanılmasının yerleşim dokusunun belirlenmesinde ve konutların birbirine yakın konumlanmasında etkin rol oynadığı görülmektedir.

Bulgular Rize ilinde çoğunlukla Türk ve Laz halk tarafından kullanılan köylerde makro ve mikro ölçekte ortak ve farklı yönlerin bulunduğu, Türk halkın yaşadığı köylerde topografik yapı ve dönemsel kullanım nedeniyle konutların birbirinden uzak konumlandığı, ancak konutun plan tipolojileri, büyüklüğü, yapım teknikleri, cephe düzeni ve konuta yardımcı elemanlar açısından hem Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize ili geleneksel konutları hem de Laz halkın yaşadığı köylerdeki geleneksel konutlar ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Çalışmada incelenen köyler ulaşım açısından analiz edildiğinde köylerin tamamında taşıt ulaşımının asfalt, beton, taş vb. malzeme ile oluşturulmuş 1. Derece yollarla sağlandığı, yayalar, küçük ve büyükbaş hayvanlar, römork, yerelde çay nakliyesi için kullanılan el arabası vb. ulaşım için kullanılan 2. Derece yolların genellikle toprak olduğu görülmektedir. Çoğunlukla Türk halkın kullandığı köylerinde konuta, komşu konutlara ve tarım alanlarına ulaşım engebeli arazi yapısı nedeniyle patikalar ile sağlanırken, çoğunlukla Laz halkın kullandığı köylerde arazi eğiminin düşük olması nedeniyle sadece tarım alanlarına patika ile ulaşılmaktadır. Eğimin fazla olduğu iki Türk köyünde de topografik yapıya bağlı olarak teleferik hattı bulunmaktadır.

Çalışmada incelenen köyler parsel büyüklüğü açısından analiz edildiğinde köylerin tamamında kullanıcıdan kaynaklanan dikkate değer bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Çalışmada incelenen köylerde konumlanan toplam 163 yapı fonksiyon analizi açısından değerlendirildiğinde 80 yapının konut işlevinde kullanıldığı görülmektedir. Ahır+ konut olarak kullanılan 11, ticari+konut olarak kullanılan 1, odunluk+konut olarak kullanılan 12 yapı bulunduğu görülmektedir. Köylerde bulunan 24 serender depo işlevi ile kullanılmakta, ayrıca odunluk olarak kullanılan 8 depo yapısı bulunmaktadır. Bundan başka ahır, garaj ve

sağlık ocağı olarak kullanılan 1'er yapı ile değirmen, sosyal tesis ve okul işlevi ile kullanılan 2'şer yapı dışında çay alım yeri olarak kullanılan 3 ve okul olarak kullanılan 2 yapı bulunmaktadır.

Çalışmada incelenen köyler yapı kullanım durumu açısından analiz edildiğinde; çoğunlukla Türk halk tarafından kullanılan Kaptanpaşa Köyü ile Şirinköy'de sürekli kullanılan 44 ve dönemsel kullanılan 52 yapı olduğu görülmektedir. Çoğunlukla Laz halk tarafından kullanılan Çağlayan Köyü ile Tatlısu Köyü'nde sürekli kullanılan 54 ve dönemsel kullanılan 13 yapı olduğu anlaşılmaktadır. Köylerde incelenen toplam 163 yapıdan 98'inin sürekli ve 65'inin dönemsel kullanılan yapı olduğu tespit edilmiştir. Köylerdeki yapıların kullanım durumuna bakıldığında; Çayeli Kaptanpaşa ve Şirinköy'de sürekli kullanılan yapıların 12-32 yapı arasında ve dönemsel kullanılan yapıların Fındıklı Çağlayan Köyü ve Çayeli Şirinköy'de 6-34 yapı arasında değişkenlik gösterdiği söylenebilir.

Çalışmada incelenen köylerdeki yapılar yapı niteliği açısından analiz edildiğinde; hasarlı yapıların 3 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy'de, 1'er yapı ile en az Çayeli Kaptanpaşa ve Fındıklı Tatlısu köylerinde, orta hasarlı yapıların 11 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy'de ve 2 yapı ile en az Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde, hasarsız yapıların ise 52 yapı ile en çok Çayeli Şirinköy'de ve 27 yapı ile en az Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde olduğu gözlemlenmiştir. İncelenen toplam 163 yapının, 5'inin hasarlı, 20'sinin orta hasarlı ve 138'inin hasarsız olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada incelenen köylerdeki yapılar kat sayısı açısından analiz edildiğinde; tek katlı yapıların Çayeli Kaptanpaşa ve Fındıklı Tatlısu köylerinde 6-15 yapı, iki katlı yapıların Çayeli Kaptanpaşa ve Şirinköy'de 8-21 yapı ve üç katlı yapıların ise Fındıklı Tatlısu ve Çayeli Şirinköy'de 3-30 yapı arasında değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Çayeli Şirinköy'de 2 ve Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde 1 olmak üzere toplam 3 yapının dört katlı ve sadece Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde 2 yapının beş katlı yapılar olduğu görülmektedir. İncelenen toplam 163 yapının 45'inin tek, 63'ünün iki, 50'sinin üç, 3'ünün dört ve 2'sinin beş katlı olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmada incelenen köylerdeki yapılar yapıım sistemi açısından analiz edildiğinde; 163 yapının, 5'inin taş yığma, 6'sının taş+ahşap karkas, 10'unun göz dolma, 72'sinin betonarme, 5'inin ahşap karkas, 11'inin taş+betonarme, 9'unun taş+ahşap yığma, 2'sinin taş+tuğla yığma, 6'sının tuğla yığma ve 37'sinin ahşap yığma yapı olduğu tespit edilmiştir. İncelenen 163 yapının 72'sinin betonarme yapıım sistemi ile inşa edildiği, bu yapıların Fındıklı

Çağlayan Köyü ve Çayeli Şirinköy’de 8-38 yapı arasında değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Köylerde Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize geleneksel konutlarının karakteristik özelliği olan ahşap yığma, taş+ahşap yığma, ahşap karkas ve göz dolma yapım sisteminin betonarme yapılara kıyasla daha az olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmada incelenen köylerdeki yapılar çatı tipi ve çatı malzemesi açısından analiz edildiğinde; Çayeli Şirinköy’de 1, Fındıklı Tatlısu Köyü’nde 3 yapının sundurma, Fındıklı Çağlayan Köyü’nde toplam 1 ve Çayeli Kaptanpaşa Köyü’nde 11 yapının beşik ve Çayeli Kaptanpaşa Köyü’nde 19 ve Çayeli Şirinköy’de 61 yapının kırma çatı kullanıldığı görülmektedir. Köylerde 2 yapının beton dam çatı, 97 yapının metal kaplı ve 8 yapının ahşap çatılı olduğu anlaşılmaktadır. Şirinköyde 20 yapının, Fındıklı Çağlayan ve Tatlısu köylerinde 18’er yapının kiremit çatı olduğu görülmektedir.

Çalışmada incelenen köylerdeki yapılar kırsal doku açısından analiz edildiğinde; köylerde incelenen 163 yapının 79’unun kırsal dokuya uyumlu ve 85’inin kırsal dokuya uyumsuz olduğu anlaşılmaktadır. Kırsal dokuya uyumsuz konutların Doğu Karadeniz ve Rize geleneksel konutlarının karakteristik özelliklerini taşımadıkları söylenebilir.

5. DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Farklı kullanıcılara ait geleneksel konutların plan tipolojileri, konut büyüklüğü, yapım teknikleri, cephe düzeni ve konuta yardımcı elemanlarının (serender) özellikleri benzeşmekle birlikte, çoğunlukla Türk halk tarafından dönemsel ve çoğunlukla Laz halk tarafından sürekli kullanılan geleneksel konutların makro ölçekte; yaşam alanı olarak konutun yer seçimi, konumu, yerleşim özellikleri, konutlar arası ilişkinin yerleşim dokusu bağlamında farklılıklar gösterdiği anlaşılmıştır. Bu bağlamda kullanıcıların yaşam ve üretim biçimindeki farklılıklar yaşam alanı olarak konutun yer seçimi, konumu, büyüklüğü, konutlar arası ilişki, mekân organizasyonu, yapım tekniği ve yapı malzemeleri seçinde etkili olduğu görülmüş ve Ana Hipotez doğrulanmıştır.

Alan çalışmasında incelenen köylere yönelik yerinde yapılan gözlemler, köy halkı ile görüşmeler, fotoğraflardan elde edilen bulgular; Rize kırsalında yaşayan genellikle Türk halkın yerleşim alanı olarak il merkezine yakın alanları tercih ettiği, kırsal konutların görece birbirine yakın konumlandığı, mezra ve yayla alanlarından oluşan köylerin (Çayeli Kaptanpaşa Köyü ve Şirinköy) dönemsel kullanıldığına yönelik Alt Hipotez 1 ile Rize kırsalında yaşayan genellikle Laz halkın yerleşim alanı olarak il merkezine uzak alanları tercih ettiği, kırsal konutlar görece birbirine yakın konumlandığı ve köylerin sürekli kullanıldığına yönelik Alt Hipotez 2 doğrulanmıştır.

Çalışmada incelenen köylerin ulaşımında 1. Derece ve 2. Derece (tali) yollar ile patikaların kullanıldığı görülmektedir. Topografik yapı nedeniyle çoğunlukla Türk halkın yaşadığı köylerde konutlara ve tarım alanlarına ulaşımında patikaların ve çoğunlukla Laz halkın yaşadığı köylerde sadece tarım alanlarına patika ile ulaşıldığı sonucuna varılmıştır. Eğimin fazla olduğu çoğunlukla Türk halk tarafından kullanılan köylerde teleferik hattı alternatif bir ulaşım sağlamaktadır. Çalışmada incelenen köylerin parsel büyüklükleri değerlendirildiğinde köylerin tamamında kullanıcıdan kaynaklanan dikkate değer fark olmadığı anlaşılmaktadır.

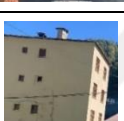
Alan çalışmasında incelenen köylerin konumları dikkate alındığında merkeze yakın olması nedeniyle çoğunlukla Türk halkın yaşadığı köylerin dönemsel kullanıldığı ve merkezden uzak olmasına karşın etnik köklerine ve Gürcistan'a yakın olması nedeniyle Laz halkın yaşadığı köylerin merkezden uzak alanda konumlandığı söylenebilir. Çoğunlukla Laz halk tarafından kullanılan köylerde yer seçiminde belirleyici olan konumun etnik köklerle ilişkili

olduğu ve ancak topografik yapının belirleyici olmadığı söylenebilir. Tablo 5.1.'de Çayeli Kaptanpaşa Köyü'nde bulunan geleneksel konutlar analizler bağlamında değerlendirilmiştir.

Tablo 5.1. Çayeli Kaptanpaşa Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

KAPTANPAŞA										
Sıra	Fotoğraf	Ada Parsel	Fonksiyon	Çatı Tipi	Kırsal Mimariye Uyumluluk	Parsel Büyüklükleri	Yapı Kat Sayısı	Yapı Kullanım Durumu	Yapı Niteliği	Yapım Sistemi
1		168-2	Konut	Beşik	Uyumlu	768 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
2		168-3/1	Konut+ Ahır	Kırma	Uyumlu	310 m ²	3	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Ahşap Yığma
		168-3/2	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
3		168-4	Serender	Beşik	Uyumlu	181 m ²	2	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
4		168-5	Konut	Kırma	Uyumlu	178 m ²	2	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
5		169-1	Depo	Beşik	Uyumlu	520 m ²	1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş Yığma
6		169-3	Konut+ Ahır	Kırma	Uyumlu	359 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
7		177-3	Konut	Beşik	Uyumlu	4.25 4 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
8		178/1	Okul	Kırma	Uyumlu	2.99 1 m ²	5	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
9		179-6/1	Konut+ Ahır	Kırma	Uyumlu	204 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		179-6 2	Konut+ Ahır	Kırma	Uyumlu	204 m ²	2	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
10		182-5/1	Konut	Beşik	Uyumlu Değil	341 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Tablo 5.1. (devam) Çayeli Kaptanpaşa Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

		182-5/2	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
11		184-6/1	Serender	Kırma	Uyumlu	203 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		184-6/2	Konut+ Ahır	Beşik	Uyumlu	203 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
12		185-1	Konut+ Depo	Beşik	Uyumlu	888 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
13		209-3	Konut	Beşik	Uyumlu Değil	138 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
14		209-8	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	198 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
15		209-9	Sosyal Tesis	Kırma	Uyumlu	618 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
16		209-11 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	536 m ²	4	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		209-11 2	Konut	Beşik	Uyumlu Değil	536 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		209-11 3	Depo	Beşik	Uyumlu	536 m ²	1	Dönemsel	Hasarlı	Ahşap Karkas
17		210-1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	462 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
18		213-2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	808 m ²	5	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
19		213-7	Çay alımyeri+ Ticari	Kırma	Uyumlu Değil	1.097 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Taş + Betonarme
20		213-8	Değirme n	Kırma	Uyumlu	297 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Taş Yığma

Tablo 5.1. (devam) Çayeli Kaptanpaşa Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

21		269-2/1	Konut+ Ahır	Kırma	Uyumlu Değil	392 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
		269-2/2	Serender	Kırma	Uyumlu		2	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
22		270-2	Konut+ Ticari	Beşik	Uyumlu Değil	622 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
23		270-3	Cami	Kırma	Uyumlu Değil	992 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Çalışmada incelenen köyler fonksiyon açısından değerlendirildiğinde topografik yapı nedeniyle çoğunlukla Türk halkın kullandığı köylerde ahır+konut ve odunluk+konut şeklinde gelişen yapılar görülmekte iken, çoğunlukla Laz halkın yaşadığı Fındıklı ilçesine bağlı köylerde konutun ahır ve depo işlevi olmaksızın kullanıldığı söylenebilir. Yine topografik yapı köylerde geçim kaynaklarının ve el sanatlarının gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır.

Eğimli araziye sahip yayla ve mezralarda gelişen Türk köylerinde fasulye, mısır, kabak vb. tarımsal ürünler köy halkının kendi gereksinimleri için üretilirken hayvancılığın olması süt ve peynir, kaymak, tereyağ gibi süt ürünleri ile arıcılık ve çay üretimi geçim kaynakları arasında sayılabilir. Rize’de tüm ilçelerde ve köylerde çay alım yeri bulunmaktadır. Alan çalışmasında incelenen Çayeli Şirinköy’de çay fabrikası bulunduğundan ayrıca çay alım yeri bulunmamaktadır.

Çalışmada incelenen köyler yapı kullanım durumu açısından değerlendirildiğinde genellikle Türk halkın yaşadığı Çayeli köylerinde geleneksel konutun daha çok dönemsel kullanıldığı, buna karşın genellikle Laz halkın yaşadığı Fındıklı köylerinde sürekli kullanımın daha çok olduğu görülmektedir. Çalışmada incelenen köyler yapı niteliği açısından değerlendirildiğinde; tüm köylerde daha fazla sayıda yapının hasarsız olduğu tespit edilmiştir. Köylerde betonarme yapıım sisteminde inşa edilen konutların sayıca fazla olmasının bu oranı etkilediği düşünülmektedir. Hasarsız yapıların daha çok Türk halkın yaşadığı köylerde konumlandığı anlaşılmaktadır.

Çalışmada incelenen köyler yapı kat sayısı açısından değerlendirildiğinde topografik yapıya bağlı olarak Türk halk tarafından kullanılan köylerde tek katlı yapıların yanı sıra daha çok sayıda 2, 3 ve 4 katlı yapı bulunduğu, buna karşın Laz halk tarafından kullanılan köylerde

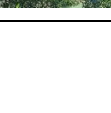
genellikle tek ve iki katlı (az sayıda 3 katlı) yapı görülmekte iken 3 ve 4 katlı yapı bulunduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5.2.'de Çayeli Şirinköy'de bulunan geleneksel konutlar analizler bağlamında değerlendirilmiştir.

Tablo 5.2. Çayeli Şirinköy Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

ŞİRİNKÖY										
Sıra	Fotoğraf	Ada Parsel	Fonksiyon	Çatı Tipi	Kırsal Mimariye Uygunluk	Parsel Büyüklükleri (m ²)	Yapı Kat Sayısı	Yapı Kullanım Durumu	Yapı Niteliği	Yapım Sistemi
1		101-2 1	Konut	Kırma	Uyumlu	19,641 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		101-2 2	Konut	Kırma	Uyumlu		2	Dönemsel	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
		101-2 3	Odunluk	Sundurma	Uyumlu		1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma
		101-2 4	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		4	Dönemsel	Orta Hasarlı	Betonarme
		101-2 5	Odunluk	Beşik	Uyumlu		1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Karkas
		101-2 6	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
2		101-5	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	334 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
3		101-13 1	Konut + Ahır	Kırma	Uyumlu Değil	12.155 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		101-13 2	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu		2	Dönemsel	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
4		101-18 1	Konut + Ahır	Kırma	Uyumlu Değil	29.387 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Tablo 5.2. (devam) Çayeli Şirinköy Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

		101-18 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
5		101-19	Konut + Ahır	Kırma	Uyumlu Değil	12.021 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
6		101-20	Cami	Kırma	Uyumlu Değil	437 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
7		101-21 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.619 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş Yığma + Betonarme
		101-21 2	Konut +Ahır	Kırma	Uyumlu		3	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Ahşap Yığma
8		101-25 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	9.185 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Taş + Betonarme
		101-25 2	Konut + Ahır	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		101-25 3	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		101-25 4	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
9		101-26 1	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu Değil	3.220 m ²	4	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		101-26 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
10		101-27	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu Değil	11.121 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
11		102-1 1	Sağlık Ocağı	Kırma	Uyumlu Değil	2.877 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		102-1 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
12		102-3 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	34.504 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Tablo 5.2. (devam) Çayeli Şirinköy Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

		102-3 2	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		102-3 3	Konut	Beşik	Uyumlu Değil		2	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Betonarme
		102-3 4	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarlı	Taş + Ahşap Yığma
13		102-5	Konut	Kırma	Uyumlu	5.368 m ²	2	Dönemsel	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
14		104- 1/1	Serender	Kırma	Uyumlu	5.180 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
15		104-5	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu Değil	630 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
16		104-6	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	2.459 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
17		104-7	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu Değil	1.304 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
18		104-8	Konut	Kırma Beşik Sundurma	Uyumlu	9.473 m ²	2	Dönemsel	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
19		104-10 1	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu Değil	3.998 m ²	2	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Betonarme
		104/10/ 2	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		104-10 3	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu		2	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Betonarme
20		104-14 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.584 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		104-14 2	Ahır	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Taş Yığma

Tablo 5.2. (devam) Çayeli Şirinköy Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

21		104-15 1	Serender	Kırma	Uyumlu	8.652 m ²	2	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Ahşap Yığma
		104-15 2	Konut	Kırma	Uyumlu		2	Dönemsel	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
		104-15 3	Değirme n	Beşik	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Taş Yığma
		104-15 4	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		104-15 5	Garaj	Beşik	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarlı	Ahşap Karkas
22		104-22 1	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu	8.681 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		104-22 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		3	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
		104-22 3	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		104-22 4	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
23		105-2 1	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu	10.601 m ²	3	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma
		105-2 2	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma
		105-2 3	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		105-2 4	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarlı	Ahşap Yığma
24		105-4	Konut + Odunluk	Kırma	Uyumlu	10.694 m ²	3	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma

Tablo 5.2. (devam) Çayeli Şirinköy Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

25		105-6	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.879 m ²	2	Dönemsel	Hasarsız	Betonarme
26		105-7	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	2.260 m ²	2	Dönemsel	Orta Hasarlı	Taş + Betonarme
27		101- 14,15,1 6,17, 18, 19	Ticari Yapı (Fabrika)	Kırma Beşik Sundurma	Uyumlu Değil	23.036 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Çalışmada incelenen köyler yapım sistemi açısından değerlendirildiğinde Türk köylerinde göz dolma, taş+tuğla yığma ve tuğla yığma yapılara rastlanmazken, Laz köylerinde tüm yapım sistemlerinin kullanıldığı geleneksel konutlara rastlanmaktadır. Laz köylerinde göz dolma yapım sisteminin kullanılması, bu yapım tekniğinin geleneksel olarak atalardan iletilen kadim bir bilgi olması ve eğimi az Fındıklı ilçesinde taş malzemenin yerelde bulunması ile açıklanabilir. Benzer şekilde Türk köylerinde daha fazla sayıda taş+ahşap yığma ve ahşap karkas yapının kullanılması da bu köylerin topografik yapısı ve yerelde ormanlık alana yakın olması sebebiyle ahşap malzemeye kolay ulaşılması ile açıklanabilir.

Çalışmada incelenen köyler çatı tipi ve çatı malzemesi açısından değerlendirildiğinde çoğunlukla Türk ve Laz halkın kullandığı geleneksel konutlarda kullanıcı kaynaklı bir fark bulunmadığı, ancak çatı tipi ve malzeme seçiminde Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize'nin iklimsel verilerinin belirleyici olduğu görülmektedir.

Çalışmada incelenen köyler kırsal dokuya uygunluk açısından değerlendirildiğinde Laz köylerinin Türk köylerine kıyasla özgün yapısını koruduğu ve kırsal dokuya uyum gösterdiği anlaşılmaktadır. Türk köylerinde konutlar dönemsel kullanıldığı için daha az bakım-onarım görmekte ve yeni betonarme yapıların tercih edildiği söylenebilir. Ancak sürekli kullanılan Laz köylerinde koruma-kullanma dengesi içerisinde ihtiyaç duyuldukça bakım-onarım yapıldığından bu köylerde kırsal dokuya uyum konusunda daha duyarlı davranıldığı görülmektedir.

Bulgular Rize ilinde çoğunlukla Türk ve Laz halkın kullandığı köylerde makro ve mikro ölçekte ortak ve farklı yönlerin bulunduğu, Türk köylerinde topografik yapı ve konutların dönemsel kullanılması nedeniyle konutların birbirinden uzak konumlandığı görülmektedir. Ancak alan çalışmasında incelenen köylerdeki geleneksel konutun plan tipolojileri, büyüklüğü, yapım teknikleri, cephe düzeni ve konuta yardımcı elemanlar açısından hem Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize ili geleneksel konutları hem de Laz köylerindeki geleneksel

konutlar ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Tablo 5.3.'de Fındıklı Çağlayan Köyü'nde bulunan geleneksel konutlar analizler bağlamında değerlendirilmiştir.

Tablo 5.3. Fındıklı Çağlayan Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

ÇAĞLAYAN										
Sıra	Fotoğraf	Ada Parsel	Fonksiyon	Çatı Tipi	Kırsal Mimariye Uygunluk	Parsel Büyüklükleri (m ²)	Yapı Kat Sayısı	Yapı Kullanım Durumu	Yapı Niteliği	Yapım Sistemi
1		114-9	Sosyal Tesis	Kırma	Uyumlu	7.114 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Ahşap Karkas
		114-9/2	Serender	Kırma	Uyumlu Değil		2	Sürekli	Hasarsız	Taş Yığma+ Betonarme
2		114-10	Okul	Kırma	Uyumlu Değil	1.809 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
3		114-13	Cami	Kırma	Uyumlu	920 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş Yığma
4		124-1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	200 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
5		185-1	Konut	Kırma	Uyumlu	243 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
6		185-2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	237 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Tuğla Yığma
7		139-11	Konut	Kırma	Uyumlu	1.018 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
		139-12	Depo	Sundur ma	Uyumlu	1.018 m ²	1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma
		139-13	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	1.018 m ²	2	Sürekli	Orta Hasarlı	Taş + Tuğla Yığma

Tablo 5.3. (devam) Fındıklı Çağlayan Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

8		185-61	Serender	Beşik	Uyumlu	730 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		185-62	Konut	Kırma	Uyumlu	730 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
9		126-11	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.579 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş + Tuğla Yığma
		126-12	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		126-13	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.579 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Tuğla Yığma
10		126-21	Serender	Kırma	Uyumlu	1.586 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		126-22	Konut	Kırma	Uyumlu	1.586 m ²	2	Sürekli	Orta Hasarlı	Ahşap Karkas
11		126-51	Konut	Kırma	Uyumlu	2.730 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
		126-52	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
12		126-6	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	614 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş + Betonarme
13		307-1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	2567 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
14		307-2	Konut	Kırma	Uyumlu	6.333 m ²	2	Sürekli	Orta Hasarlı	Taş + Ahşap Karkas
15		308-2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	13.148 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
16		308-1	Çay Alım Yeri	Sundurma	Uyumlu	223 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Tuğla Yığma
17		183-1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	5.444 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Tablo 5.3. (devam) Fındıklı Çağlayan Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

18		183-2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	4.072 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
19		180-31	Serender	Kırma	Uyumlu	7.305 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		180-32	Konut	Kırma	Uyumlu	7.305 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
20		181-6	Konut	Kırma	Uyumlu	302 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
21		181-8	Konut	Kırma	Uyumlu	3.602 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
		181-8/2	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Sürekli	Hasarsız	Ahşap Yığma
22		314-1	Konut	Kırma	Uyumlu	17.018 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş + Ahşap Karkas
23		316-11	Konut	Kırma	Uyumlu	565 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş + Ahşap Karkas
24		122-2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	2.218 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Alan çalışmasından elde edilen bulgular kullanıcının yaşam ve üretim biçimi ile alışkanlıklarının geleneksel konutun mekânsal yapısını makro ölçekte arazi seçimi, yerleşim kararları, konutların kullanım sıklığı ile konutların yoğunluğu ve birbirlerine yakınlığına bağlı olarak oluşan kırsal dokuyu farklılaştırdığı söylenebilir. Çoğunlukla Türk halk tarafından dönemsel kullanılan geleneksel konutlarda Doğu Karadeniz Bölgesi ve Rize geleneksel konutlarının aksine, iç mekânda mutfak tezgâhı ve dolapları, oturma elemanları ve yatak odasında kullanılan tefrişlerin modern elemanlara dönüşmüş olduğu ve bu nedenle özgün yapının ve konut niteliğinin görece bozulduğu anlaşılmaktadır. Çoğunlukla Laz halk tarafından sürekli kullanılan geleneksel konutlarda iç mekân yapısının bozulmadığı söylenebilir. Bundan başka konutların kullanım sıklığının da konutun özgün yapısı ve niteliğinin bozulmasına etki ettiği görülmektedir. Sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında alan çalışmasında incelenen köylerden hareketle Rize geleneksel konutlarının

plan tipolojileri, büyüklüğü, yapım teknikleri, cephe düzeni ve konuta yardımcı elemanlar açısından korunması ve gelecek nesillere aktarılabilmesi, köylerde yaşam ve üretim biçimi ve kullanıcı alışkanlıklarının sürdürülebilmesi amacıyla köy halkının konutların korunması bağlamında bilinçlendirilmesi, el sanatlarının ve geçim kaynaklarının sürekliliğine yönelik eğitimlerin verilmesi, yerel yönetimlerin kırsal turizmi desteklemesi önerilmektedir.

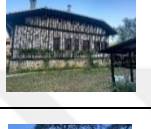
Alan çalışmasında incelenen köylerde kullanıcıların profili, Laz ve Türk halklarının kültürel benzerlikleri ve farklılıkları, yaşam biçimleri ve özellikle çoğunlukla Laz halkın yaşadığı köylerde kullanılan Lazca'nın mekân ve donatılara ait isimlerde kültürü zenginleştirdiği söylenebilir. Türk ve Laz halk tarafından kullanılan köylerde karşımıza çıkan bu farklılıklar bölgeyi sosyal ve kültürel sürdürülebilirlik bağlamında özel bir konuma getirdiği ve sürdürülebilir turizm açısından avantajlı kıldığı görülmektedir.

Tablo 5.4.'de Fındıklı Tatlısu Köyü'nde bulunan geleneksel konutlar analizler bağlamında değerlendirilmiştir.

Tablo 5.4. Fındıklı Tatlısu Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

TATLISU										
Sıra	Fotoğraf	Ada Parsel	Fonksiyon	Çatı Tipi	Kırsal Mimariye Uygunluk	arsel Büyüklükleri (m ²)	Yapı Kat Sayısı	Yapı Kullanım Durumu	Yapı Niteliği	Yapım Sistemi Analizi
1		419-1	Cami	Kırma	Uyumlu Değil	713 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
2		419-4	Çay Alım Yeri	Sundurma	Uyumlu	558 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Tuğla Yığma
3		421-2	Konut	Kırma	Uyumlu	4.367 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Taş + Ahşap Yığma
4		421-8	Konut	Kırma	Uyumlu	2.315 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
5		426-8	Konut	Kırma	Uyumlu	2.239 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma

Tablo 5.4. (devam) Fındıklı Tatlısu Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

6		426-10	Konut	Kırma	Uyumlu	391 m ² 209 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
		426-10	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Sürekli	Hasarsız	Ahşap Yığma
7		445-11 1	Serender	Kırma	Uyumlu	3.447 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		445-11 2	Konut	Kırma	Uyumlu		2	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
		445-11 3	Depo	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
8		446-8 1	Konut	Beşik	Uyumlu Değil	155 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		446-8 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
9		446-13 1	Serender	Kırma	Uyumlu	1.162 m ²	1	Dönemsel	Hasarsız	Ahşap Yığma
		446-13 2	Konut	Beşik	Uyumlu		1	Sürekli	Hasarsız	Göz Dolma
		446-13 3	Konut	Beşik	Uyumlu Değil		3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
10		446-14	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	1.453 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Taş + Betonarme
11		414-31 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.084 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		414-31 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Tablo 5.4. (devam) Fındıklı Tatlısu Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

12		418-1 1	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	3.173 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
		418-1 2	Serender	Kırma	Uyumlu		1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma
13		426-4	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	2.546 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
14		426-9	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	2.820 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
15		427-4	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	4.047 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
16		427-5	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	196 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
17		430-2	Depo	Sundurma	Uyumlu	2.340 m ²	1	Sürekli	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma
18		430-3 1	Konut	Kırma	Uyumlu	1.485 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Taş + Betonarme
		430-3 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
19		444-2 1	Depo	Sundurma	Uyumlu	375 m ²	1	Dönemsel	Hasarlı	Tuğla Yığma
		444-2 2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil		1	Sürekli	Hasarsız	Tuğla Yığma
20		446-2	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	677 m ²	1	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
21		446-9	Konut	Kırma	Uyumlu Değil	4.629 m ²	3	Sürekli	Hasarsız	Betonarme

Tablo 5.4. (devam) Fındıklı Tatlısu Köyü Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesi

22		446-10	Konut	Beşik	Uyumlu Değil	624 m ²	2	Sürekli	Hasarsız	Betonarme
23		446-11	Serender	Kırma	Uyumlu	209 m ²	1	Dönemsel	Orta Hasarlı	Ahşap Yığma

6. KAYNAKLAR

- Akbaş, G. ve Özcan, Z. (2018). Yapım Tekniği Farklılıklarının Mekâna Yansıması: Uzungöl ve Taşkiran Örneği, *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 2 (2), 47-58.
- Aktürk, G. and Fluck, H. (2022). Vernacular Heritage as A Response to Climate: Lessons for Future Climate Resilience from Rize, Turkey, *Land, MDPI*, 11 (276), 1-19.
- Al Şensoy, S. ve Kukoğlu, S. (2020). Doğu Karadeniz Kırsal Mimari Örneği Serenderlerin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi, İnönü Üniversitesi, *Journal of Art and Design*, 25-44.
- Arsan Durmuş, Z. (2003). *Türkiye’de Sürdürülebilir Mimarlığa Eleştirel Bakış: Seyrek Belediyesi İçin Öneri*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, İzmir.
- Aydın, Ö. ve Lakot Alemdağ, E. (2014). Karadeniz Geleneksel Mimarisinde Sürdürülebilir Malzemeler; Ahşap ve Taş, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (35), 394-404.
- Başkan, S. (2008). Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri, *Erdem Dergisi*. Sayı 52, 41-90
- Batur, A. ve Öymen Gür, Ş. (2005). *Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari*, İstanbul: Milli Reasürans T.A.Ş.
- Bayram, Ö. F. (2014). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Geçmişten Günümüze Vernaküler Mimari*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari tasarım Programı, İstanbul.
- Birkan, G. (2010). Çevre Duyarlı Mimarlık Pazarlanan Yeni Kavramların Ardında Pazarlananlar: ACE’nin Sürdürülebilirlik Belgesinin Anımsattıkları, *Mimarlık Dergisi, TMMOB Yayınları*, Sayı: 353
- Bulut, G. (2017). *Doğu Karadeniz Yerel Mimarisinin Sürekliliği Bağlamında Trabzon/Of/Balıca Mimari Özellikleri ve Yeni Bir Konut Önerisi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Büyüksofuoğlu, A. (2019). *Rize İli Kırsal Ahşap Konut Yapılarının Mekân Kurgusu*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İç Mimarlık Ana Sanat Dalı. İstanbul.

- Çakır, S. (2000). *Geleneksel Karadeniz Ahşap Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi], İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Cengiz, S. (2015). *Doğu Karadeniz’de Kırsal Mimari: Rize-Fındıklı - Hara Köyü-Köseoğlu Osman Cengiz Evi*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı Restorasyon Programı, İstanbul.
- Çelebi, G. (2003). Environmental Discourse and Conceptual Framework for Sustainable Architecture, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 205-216
- Çelebi, G. ve Gültekin, A. B. (2007). Sürdürülebilir Mimarlığın Kapsamı: Kavramsal Bir Çerçeveden Bakış. *Mimaran Dergisi*, Küresel Isınma ve Mimarlık Sayısı, Konya. (12), 8-11.
- Çelebi, G. Gültekin, A. B., Harputlugil, G., Bedir, M. ve Tereci, A. (2008). Yapı Çevre İlişkileri, *TMMOB Mimarlar Odası Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi Yayınları-2*, Derleyen: Güner Yavuz, Ankara.
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Web Sayfası, (2022). Kentsel- Kırsal Nüfus Oranı, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/kentsel---kirsal-nufus-orani-i-85670>
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Web Sayfası, (2022) Urban-Rural Population Ratio, <https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/en/urban--rural-population-ratio-i-85956>
- Ceylan, S. (2010). Kırsal Mimarinin Örneklerinden Serenderlerin Coğrafi Açından İrdelenmesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), 151- 168.
- Coşan, D. ve Seçim, Y. (2020). Doğu Karadeniz Bölgesinde Yaşayan Laz Topluluklarının Dili, Gelenekleri ve Mutfak Kültürü Üzerine Bir Araştırma, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (45), 129-142
- Demirrenk, E. İ. ve Erarslan, A. (2018). Geleneksel Rize İkizdere Evlerinin Plan Tipolojisi Ve Yapım Sistemi Açısından İncelenmesi, *ABMYO Dergisi*, (50), 47-66
- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT). (2001). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Konut Özel İhtisas Komisyonu Raporu. DPT Yayınları. Ankara.

- Dikmen, Ç. B. ve Gültekin, A. B. (2009). *Intelligent Building Concept in Architectural Design Process within Scope of Sustainable Building Design*, XXI. Uluslararası Yapı Yaşam Kongresi, Doğa, Kent ve Sürdürülebilirlik, 160-165, Bursa.
- Dikmen, Ç. B. ve Toruk, F. (2016). Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik Kapsamında Sivrihisar Evlerinin Korunmasına Yönelik Öneriler, *İdil Dergisi*, 5(22), 713-733.
- Dikmen Ç.B. ve Birinci S. (2023), *Sosyal ve Kültürel Sürdürülebilirlik Kapsamında Rize Çayeli Kaptanpaşa ve Fındıklı Tatlısu Köylerinde Serenderlerin İncelenmesi*, Africa 3rd International Conference on New Horizons in Sciences, September 1-3, Casablanca.
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2007). Design Policies and Means Related to Rural Settlements, *Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(1), 157-162
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2011). Nature-Rural Settlement Interactions, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1), 28-40
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2015a). Yaşam Kültürü Olarak Kır Konutu Çevresi: Artvin Örneği, *Turkish Studies*, 10(6), 433-448
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2015b). Facade Typologies of The Rural Housing- the Case of Artvin, *International Refereed Journal of Design and Architecture*, 5(5),76-97, https://www.researchgate.net/publication/279487981_FACADE TYPOLOGIES OF THE RURAL HOUSING- THE CASE OF ARTVIN
- Ergöz Karahan, E. (2017). Geleneksel ve Günümüz Konutunda Sürdürülebilirlik ve Yaşam Alışkanlıkları: Osmaneli Örneği, *Megaron*, 12(3), 497-510
- Eruzun, C. (1977). Doğu Karadeniz’de Serenderler, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 125-139, Ankara.
- Eruzun, C. (2019). Ahşabın Kimlik Bulduğu Rize Geleneksel Mimarisi, *Revak*, Rize Araştırmaları Vakfı, (Hazırlayan: H. Karpuz). Rize
- Eskiçırak, D. (2009). *Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konutlarının İyileştirilmesine Yönelik Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı Analizi – Örnek Konutların Mevcut Durum Değerlendirmesi*, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi], İstanbul Teknik

Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Çevre Kontrolü ve Yapı Teknolojisi Programı, İstanbul.

Hatipoğlu, E. (2014). “Yer” İçin Konut Tasarlama: Doğu Karadeniz Bölgesi Kırsal Alanı, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Trabzon.

İnanç, T. (2010). *Geleneksel Kırsal Mimari Kimliğin Ekoloji ve Sürdürülebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi Rize Çağlayan Köyü Evleri Örneği*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İskender, S. (1987). *Doğu Karadeniz Konut Mimarisinde Süsleme Üzerine Bir İnceleme*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

İskender, S. (2023). Doğu Karadeniz Halk Yapı Sanatından Bir Örnek: Polatlar Serenderi (Çamlıhemşin), *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 59-88.

Kahya, Y. ve Güler, K. (2015). Fındıklı Aydınoglu Evi ve Yöresel Yapı Terminolojisi, *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 3, ss. 1-29.

Karpuz, H. (1999). Serander ve Loft, Türk ve Norveç Halk Mimarîsinde Eşdeğerli İki Yapı, *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(1-2) 71-82. Ankara

Karpuz, H. (2019). Geleneksel Rize Mimarisi Üzerine Araştırmalar, *Revak*, Rize Araştırmaları Vakfı. Rize.

Kim, J. J. and Rigdon, B. (1998a). *Sustainable Architecture Module: Introduction to Sustainable Design*, National Pollution Prevention Center for Higher Education, <http://www.umich.edu>

Kim, J. J. and Rigdon, B. (1998b). *Architecture Module: Qualities, Use, and Examples of Sustainable Building Materials*, College of Architecture and Urban Planning, The University of Michigan, www.umich.edu/~nppcpub

Kiper, P. Önel, G. ve Öztimur, Z. (1995). *Mevcut Planlama Pratiğimizin Çevre Duyarlı Kent Planlama Yaklaşımları Açısından İrdelenmesi, Planlamaya ve Tasarıma Ekolojik Yaklaşım Sempozyum Kitabı*, MSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, 92-103, İstanbul

- Kohler, N. (1999). *The Relevance of Green Building Challenge: An Observer's Perspective*, Building Research and Information, Issue: 27, pp. 309-320, Canada.
- Köktürk, Ş. ve Kukul, H. M. (2001). Trabzon'un Beşikdüzü İlçesi'nde Serender'in Köy Hayatındaki Yeri ve Bir Serender Numûnesi, *Erdem Dergisi*, 361-372.
- Kuşçu, A. C. (2006). *Sürdürülebilir Mimarlık Bağlamında Geleneksel Konya Evi Üzerine Bir İnceleme*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari tasarım Programı, İstanbul.
- Lakot Alemdağ E., Al Şensoy, S., Tavşan, F., Günaydın, M., Genç, A. F., Yılmaz, Z. ve Altunışık, A. C. (2023). Timber Vernacular Structures: 'Serender' Turkish Storage Buildings in Eastern Black Sea Region, *Journal of Architectural Conservation*,
- Leloğlu, Ünal, S. (1987). Anadolu Türk Evi'nde Yerel Bir Örnek: Rize Evi, *Erdem*, 3 (7), 239-248, Ankara.
- Muşkara, Ü. (2017). Kırsal Ölçekte Geleneksel Konut Mimarisinin Korunması: Özgünlük, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi TKV Koruma ve Onarım Bölümü, *SEFAD*, (37), 437-448.
- Otyakmaz, M. ve Özgen, S. (2022). Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerisi: Rize, İkizdere, Dereköy Köyü-Asım Ekşi Evi Örneği, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi* 7(1), 179-202.
- Örmecioğlu, H. T., Er Akan, A. ve Uçar, A. (2013). Çevresel Faktörlerin Geleneksel Yapım Sistemleri Üzerindeki Etkisi: Anadolu Örneği, *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(11), 269-279.
- Özcan, K. (2016), Kent Planlamada Sürdürülebilirlik Gündemi: Bir Kavramsallaştırma Denemesi, *Avrasya Terim Dergisi*, 4(2), 7-17
- Özen, H. (2019). Rize Halk Mimarisi Malzeme ve Yapım Teknikleri. *Revak*, Rize Araştırmaları Vakfı. (Hazırlayan: H. Karpuz). Rize.
- Özgel Felek, S. (2020). Doğu Karadeniz Yerel Mimariye Ait Serender ve Dünya'dan Benzer Yapılar, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 525-546,
- Özgüner, O. (1970). Köyde Mimari Doğu Karadeniz. Ankara: *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları*.
- Özmehmet, E. (2007). Avrupa ve Türkiye'deki Sürdürülebilir Mimarlık Anlayışına Eleştirel Bir Bakış, *Journal of Yaşar University*, 2(7), 809-826

- Perker, Z. S. ve Akıncıtürk, N. (2011). Geleneksel Cumalıkızık Evlerinde Ahşap Konut Sistemi Uludağ University Journal of the Faculty of Engineering, 16(1), 41-51. Bursa.
- Pınar, E. (2018). Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisinde Taşıyıcı Sistem Detaylarının İrdelenmesi, *Asia Minor Studies*, 6(GP Özel Sayısı), 60-74.
- Sev, A. (2009). Sürdürülebilir Mimarlık *YEM Yayınevi*. İstanbul.
- Sözen, M. ve Eruzun, C. (1996). Anatolian Vernacular Houses, *Emlak Bankası Kültür Yayınevi*.
- Sümerkan, M. R. (1990). *Biçimlendirilen Etkiler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri*, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Sümerkan, M. R. (2019). Rize Geleneksel Köy Evlerinde Mekân Kullanımı, *Revak*, Rize Araştırmaları Vakfı, (Hazırlayan: H. Karpuz). Rize.
- Şahin, M. (2013). Kaybolan Yalnızca Ahşap Yapılar Değildi. Mimarizm Mimarlık ve Tasarım Yayın Platformu, https://www.mimarizm.com/haberler/kaybolan-yalnizca-ahsap-yapilar-degildi_117517
- Rize Belediye Arşivi, Rize'nin Tarihsel Gelişimi (2022).
- Rize Ticaret Borsası, (2024). <https://www.rtb.org.tr/tr/rize-hakkinda>
- Rize Valiliği Web Sayfası, (2022). Yerel Mimari, Taş ve Ahşap Yapılar <http://www.rize.gov.tr/tas-ve-ahsap-yapilar>.
- TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Rize İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2024). Rizenin Tarihçesi. <https://rize.ktb.gov.tr/TR-55291/tarihce.html>
- Tekeli, İ. (1989). *Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler*, Türkiye II. Dünya Şehircilik Günü Kolloquumu, Ankara.
- Tiele, L. P. (2024). Sustainability, Third Edition, Polity Press, Cambridge, <https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=Nvj6EAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1939&dq=sustainability++&ots=mhjTYFGnYH&sig=>
- Topaloğlu, İ. (1998). Bölge Tarihinde Rize, Topaloğulları Kültür-Dayanışma ve Çevre Koruma Derneği, Trabzon.

- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu, 2023 Yılı Nüfus Verileri, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2023-49684>
- TÜİK Türkiye İstatistik Kurumu, (2024). Türkiye Kentsel Alanda Yaşayan Nüfus Verileri, <https://data.tuik.gov.tr/kategori/getkategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
- Working Group for Sustainable Construction (WGSC), (2004). Working Group Sustainable Construction Methods and Techniques Final Report.
- Web Tabanlı Görseller, Sürdürülebilirliğin Boyutları, https://indigodergisi.com/2017/12/surdurulebilirlik-serisi-101/#google_vignette
- Web Tabanlı Görseller, Rize Harita, <https://www.milliyet.com.tr/egitim/haritalar/rize-haritasi-rize-ilceleri-nelerdir-rize-ilinin-nufusu-kactir-kac-ilcesi-var-dir-6306597>
- Yazıcıoğlu, F. ve Alkan, S. N. (2020). An Analysis on Building Elements of A Wooden Structured Granary Serender in Turkey's Eastern Black Sea Region, *Archnet-IJAR*, 77-89.
- Yeşilyurt Tunç, Z. ve Özülke, C. I. (2021). Trabzon'da Serender Yapılarının İncelenmesi ve Yeniden İşlevlendirme Önerileri, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Stratejik Araştırma Merkezi, *Trabzon Araştırmaları Dergisi*. 24-60, Trabzon.
- Yıldırım, H. (2012). *Kırsal Turizm Konusunda Yöresel Düşünceler ve Geliştirilmesi Olanakları: Çağlayan Köyü Örneği*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi
- Yılmaz, A. (2019). Karadeniz'in İncisi Serander, Rize Araştırmaları Vakfı, *Revak*, (Hazırlayan: H. Karpuz). Rize. <http://revak.org.tr/urunler/karadenizin-mimari-incisi-serander/81>
- Yazar Arşivi, Rize Görseller, Yerleşim Örnekleri, Veriler ve Oluşturulan Tablolar, 2020-2024.
- Zorlu, T. ve Faiz, S. (2012). Ekolojik Mimarlık: Doğu Karadeniz Kırsal Konutu, TMMOB Mimarlar Odası, *Mimarlık Dergisi*, sayı: 367. Ankara <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=381&RecID=3038>